

Onsdagen den 19 mars

Kl. 10.00

§ 1 Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

Nr 35 till justitieutskottet

Nr 45 till inrikesutskottet

Nr 60 till trafikutskottet

Nr 63, såvitt avsåg konventionen och rekommendationen rörande betald ledighet för studier, till inrikesutskottet samt i övrigt till socialutskottet

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Redogörelse

Nr 13 till finansutskottet

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Motioner

Nr 1868–1882 till utbildningsutskottet

Nr 1883 till näringsutskottet

§ 5 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkanden nr 9–11, justitieutskottets betänkanden nr 7 och 8, lagutskottets betänkande nr 11, socialförsäkringsutskottets betänkande nr 9, socialutskottets betänkanden nr 1 och 2, kulturutskottets betänkande nr 5 samt inrikesutskottets betänkanden nr 2 och 3.

§ 6 Utrikes-, handels- och valutapolitisk debatt

Herr talmannen anmälde att herr utrikesministern *Andersson* och herr handelsministern *Feldt* nu skulle lämna meddelanden i utrikes-, handels- och valutapolitiska frågor.

I samband härmed ämnade herr utrikesministern *Andersson* besvara herr *Ahlmarks* (fp) den 11 mars anmälda interpellation, nr 42, om regeringens bedömning av PLO.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Världens folk förenas i längtan efter fred. Kärnvapenkriget framstår som det ödesdigra hotet för hela mänskligheten. Därför är det

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

ett gemensamt intresse och ett samfällt ansvar för alla att medverka till en minskning av de spänningar som kan leda till krig mellan kärnvapenmakterna. Avspänningspolitiken intar en central plats i fredssträvandena. Den kännetecknas av nära och fortlöpande kontakter mellan de ledande makterna och minskar på så sätt risken för överraskande kriser som hotar freden. Dessa makter söker undvika situationer som i sina yttersta konsekvenser kan leda till krig dem emellan.

Avspänningspolitiken bygger på insikten att allt måste göras för att undvika krig med insats av de yttersta vapnen. Riskerna är oacceptabla för kärnvapenmakterna själva. Avspänningen förutsätter att Förenta staterna och Sovjetunionen erkänner en strategisk jämställdhet och i stort sett godtar den nuvarande maktbalansen. Ett av de viktigaste motiven för avspänningen är de oerhörda rustningskostnaderna. Samhällsresurser förbrukas i en utsträckning som även supermakterna har svårt att bära. Ett väsentligt inslag i denna politik blir därför ansträngningar att begränsa kapprustningen och så småningom åstadkomma verklig nedrustning. Avspänningen möjliggör också ett ökat kommersiellt, tekniskt och industriellt samarbete som tidigare till följd av politiska motsättningar icke kunnat förverkligas.

Dessa grundläggande förhållanden har under en följd av år skänkt avspänningspolitiken ett mått av stadga. Den rubbas knappast av tillfälliga motgångar eller av långsamhet i pågående förhandlingar. En rad viktiga överenskommelser har redan uppnåtts i samförståndets tecken både mellan supermakterna och mellan de europeiska staterna. Det kan nu bli svårare att nå ytterligare resultat genom att avspänningspolitiken skall föras vidare i en internationell situation som kännetecknas av ekonomisk och social osäkerhet i nästan alla länder.

Det är vår förhoppning att avspänningspolitiken skall fullföljas. Men man måste också vara medveten om att denna politik rymmer problem och risker. Den kan innebära att de små nationernas intressen kommer i kläm. Frågor som direkt angår småstaterna får inte avgöras över deras huvuden. Samförståndet mellan stormakterna kan också leda till att grundläggande politiska problem inte angrips i tid. Konflikter mellan stater eller inom stater som har sitt ursprung i förtryck eller orättvisa kan få vänta på sin lösning just för att samförståndet inte skall äventyras. Det är viktigt att ge uttryck åt sådana synpunkter och söka medverka till att avspänningspolitiken utformas så att den tjänar alla folks intressen och får stöd i folkmeningen runt om i världen.

Samtalen mellan Förenta staterna och Sovjetunionen om en begränsning av de strategiska vapnen spelar en viktig roll i avspänningspolitiken. Efter SALT-avtalet 1972 har överläggningarna fortsatt, men något nytt avtal har inte ingåtts. Vid toppmötet i Vladivostok i höstas undertecknade dock de båda staternas ledare en deklaration om riktlinjerna för ett sådant nytt avtal. Något bidrag till direkt nedrustning innebär emellertid inte Vladivostoköverenskommelsen. Tvärtom tillåter den en faktisk upprustning till en viss nivå på båda sidor, låt vara att den nu överenskomna

nivån kan komma att sänkas. Riktlinjerna innebär också obegränsade möjligheter till en utveckling som ger vapnen ökad slagkraft. Detta kan allvarligt försvåra verkliga nedrustningsåtgärder på kärnvapenområdet under en avsevärd tid framåt.

Vid nedrustningsförhandlingarna i Genève har under 1974 bl. a. diskuterats förbud mot kemiska stridsmedel och stopp för alla slags kärnvapenprov. Tyvärr måste konstateras att inga egentliga framsteg gjorts. I sammanhanget bör nämnas att Sverige nyligen undertecknat den internationella konvention som förbjuder utveckling, framställning och lagring av biologiska vapen och toxinvapen.

I maj inleds i Genève en särskild konferens för att granska tillämpningen av icke-spridningsfördraget rörande kärnvapen. Fem år har nu förflutit sedan det trädde i kraft. Konferensen kommer att ställas inför en rad allvarliga frågor. En stark internationell opinion kommer att kräva att Förenta staterna och Sovjetunionen vidtar verksamma åtgärder för att infria sitt åtagande i avtalet om förhandlingar i uppriktig avsikt att hejda kapprustningen och påbörja en nedrustning såväl av kärnvapen som av andra vapen. Flera stater som redan nu framställer eller på sikt skulle kunna framställa kärnvapen har ännu inte biträtt fördraget. Samtidigt gör den tekniska och industriella utvecklingen det svårare att begränsa innehavet av kärnladdningsteknologin till vissa stater. De civila kärnenergiprogrammets expansion kommer också att skapa problem genom den allt större ansamlingen av plutonium i olika länder.

Sverige kommer att verka för en ökad anslutning till icke-spridningsfördraget. Vi avser också att aktivt fullfölja det svenska initiativ som syftar till överenskommelser om förbättrad internationell kontroll av den fredliga användningen av kärnenergin och den plutoniumproduktion som följer därav.

Den militära balansen på lägre stridsmedelnivåer diskuteras nu alltmer. När försvarskostnaderna skjuter i höjden och försvaren omstruktureras för att ge vapnen så stor krigsavhållande effekt som möjligt, riskerar de konventionella vapnen att bli ännu brutalare. Farorna för civilbefolkningen ökar. Därför är det internationella arbetet för att förnya folkrättsreglerna för väpnade konflikter viktigt. Vid den nu pågående konferensen i Genève om krigets lagar har den svenska insatsen koncentrerats till försök att åstadkomma förbud mot användningen av vissa typer av särskilt grymma vapen, t. ex. napalm och andra brandvapen samt höghastighetsprojektiler.

Förhandlingarna i Wien om ömsesidiga truppereduktioner i Centraleuropa fortsätter. Några egentliga förhandlingsframsteg synes ännu inte ha gjorts. Svårigheten att jämföra på olika sätt sammansatta styrkor är betydande. Från svensk sida följer vi överläggningarna med oförminskat intresse och räknar med att själva delta i någon form när förhandlingarna kommer in på frågor som berör vårt närområde.

Konferensen för säkerhet och samarbete i Europa utgör ett viktigt led i avspänningssträvandena. Den har utvecklats till den mest omfattande

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

kartläggning som hittills företagits av de europeiska samhällenas framtida relationer sinsemellan. Det är därför förklarligt att konferensen blivit mer tidskrävande än man från början räknat med. Regeringens förhoppning är att den skall kunna avslutas inom en nära framtid.

Ett antal preliminära överenskommelser har nåtts, bl. a. om att Europas gränser sådana de blivit efter andra världskriget förklaras okränkbara. Detta har accepterats av alla deltagare under förutsättning att staternas rätt till fredliga gränsändringar också erkänns. Av de ekonomiska frågorna kvarstår endast ett fåtal att lösa. De på detta område uppnådda resultaten kan beräknas få stor betydelse för utvecklingen av det ekonomiska samarbetet mellan staterna. Avsnitten om mänskliga kontakter och ökad information över gränserna har ännu inte fått en av alla slutgiltigt godtagbar utformning. Från svensk sida kommer vi att fortsätta att verka för att de får ett innehåll som står i överensstämmelse med våra demokratiska och humanitära traditioner. När man bedömer de resultat som kan uppnås på detta område måste det emellertid ske mot bakgrund av att konferensen inte kan undanröja olikheter som beror på skilda samhällssystem. Sverige har vid konferensen aktivt bidragit med förslag om förtroendeskapande åtgärder på den militära sidan, däribland en ökad öppenhet kring försvarsutgifter, militära rörelser och manövrar. Vissa framsteg har gjorts men möjligheterna att i detta skede komma längre tycks vara små.

Sverige betraktar konferensen som ett led i ansträngningarna att säkra freden i Europa på längre sikt. Därför lägger vi stor vikt vid frågan om hur det europeiska samarbetet skall fortsättas efter konferensens avslutande. Vi anser att de europeiska länderna tid efter annan bör samlas till nya möten för att värdera resultaten av det samarbete som kommit till stånd och ange riktlinjerna för det fortsatta arbetet. Det är också naturligt för de länder, som liksom Sverige inte tillhör någon militärpolitisk gruppering, att fästa speciell vikt vid möjligheten att bevara ett forum där synpunkter kan framföras på förhållandena i Europa.

De nordiska ländernas säkerhet är beroende av läget i Europa och av förhållandet mellan stormakterna. Vi vet av erfarenhet att kriser i Centraleuropa skapar oro också i Norden. Därför anser vi det som ett väsentligt intresse att den av Brandt-Scheel inledda östpolitiken konsekvent fullföljes. Vi vill samtidigt medverka till att Norden så långt möjligt förblir utanför internationella spänningar. Sådana strävanden innebär inte någon avsikt att isolera Norden från omvärlden. Tvärtom markerar de en vilja att låta den stabilitet som otvivelaktigt kännetecknar läget i Norden bli ett bidrag till avspänningen i Europa.

För att detta mål skall förverkligas krävs att det inbördes förhållandet mellan de nordiska länderna liksom hittills präglas av respekt för den utrikespolitik som varje land fullföljer och av vilja till förståelse och hänsynstagande. De nordiska länderna är så nära förenade att den politiska debatten i det ena landet helt naturligt får ett eko i ett eller flera av de andra länderna. Omvärlden söker i sin tur tolka innebörden av

denna debatt, och det spekuleras ibland om förändringar i det ena eller andra landets utrikespolitik.

Det säkerhetspolitiska mönster som alltsedan de närmaste åren efter kriget kännetecknat läget i Norden har medfört en anmärkningsvärd stabilitet. Sveriges neutralitetspolitik, stödd på ett efter våra förhållanden starkt försvar, ingår som en viktig del i detta mönster. För att den skall fylla sitt syfte i fred lika väl som i kris och krig krävs att omvärlden har tilltro till vår vilja och förmåga att konsekvent fullfölja den valda linjen. Vår bedömning är att en sådan tilltro finns.

Det är naturligt att den aktiva svenska utrikespolitiken blir föremål för diskussion och kommentarer utomlands. Ibland hörs röster som ifrågasätter den ena eller andra åtgärdens förenlighet med våra utrikespolitiska principer. Vi följer uppmärksamt sådana reaktioner, men det är vi själva som i varje läge bestämmer vad en strikt tillämpning av dessa principer kräver.

Sveriges ställning utanför maktblocken ger ökad tyngd åt vårt handlande i internationella sammanhang. Neutralitetspolitiken ses i de andra nordiska länderna som en säkerhetspolitisk tillgång. Den motsvarar våra egna nationella intressen. Den har en fast förankring i svensk folkopinion. Den kommer att tveklöst fullföljas.

Även om arbetet för freden nu i hög grad präglas av frågorna om avspänning och nedrustning blir vi allt starkare medvetna om att huvudproblemen för majoriteten av världens befolkning utgörs av hunger, fattigdom och arbetslöshet. De skriande ekonomiska och sociala orättvisorna rymmer också ett allvarligt hot mot en fredlig framtida värld.

Jordens resurser är begränsade och kommer att bli allt knappare i relation till en växande befolkning som förväntar sig tillfredsställelse av åtminstone sina grundläggande behov av livsnödvändiga varor. Till följd av den ekonomiska krisen har situationen för många u-länder dramatiskt försämrats. U-ländernas berättigade krav på att den internationella ekonomiska utvecklingen skall präglas av ett större mått av utjämning och av en rättvisare fördelning av jordens tillgångar har vuxit sig starkare. U-länderna bär också själva ett stort ansvar för att utvecklingen inom länderna leder till en jämnare fördelning och ökad social rättvisa. Det är i båda fallen fråga om solidaritet för lösning av gemensamma problem.

Mot denna bakgrund hälsar vi med tillfredsställelse den förklaring och det handlingsprogram för upprättandet av en ny ekonomisk världsordning som antogs vid FN:s extra generalförsamling i maj förra året. Här framläggs ett program för samarbetet mellan världens stater. U-ländernas krav på ekonomiskt självbestämmande och större inflytande i internationella ekonomiska frågor, som häri givits en ny skärpa, har vårt stöd. Den stadga för staters ekonomiska rättigheter och skyldigheter som antogs av FN:s ordinarie generalförsamling i fjol befäster samma tankgångar. Besluten kommer att få en central ställning i det fortsatta FN-arbetet. Bl. a. kommer debatten att fortsätta vid en extra session med FN:s generalförsamling i september i år rörande utveckling och internationellt

Onsdagen den
19 mars 1975¹

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

ekonomiskt samarbete.

För de rika staterna gäller det nu att visa att de har vilja att gripa sig an de problem som en förändring av det internationella ekonomiska systemet kommer att medföra. Den industrialiserade världen står inför kravet på en omställning till en rad nya ekonomiska och politiska faktorer i den internationella politiken av betydelse såväl för internationell stabilitet som för möjligheten att rättvisare fördela jordens resurser. En sådan anpassning kommer att ställa stora krav på solidaritet och på förmågan att finna nya lösningar. Industristaternas förmåga att konkret bidra här till sammanhänger med deras möjligheter att bemästra sina nuvarande ekonomiska problem.

I det internationella samarbetet för fred och välfärd har strävan att främja de mänskliga rättigheterna kommit att spela en allt viktigare roll. Ofrihet och orättvisa rymmer alltid hot om lokala urladdningar som kan få följdverkningar i världen i dess helhet. Insikten växer om att det finns ett påtagligt samband mellan värnet om mänskliga rättigheter och freden. I en av de vid den europeiska säkerhetskonferensen allmänt godtagna principerna fastslås att respekten för mänskliga rättigheter är en väsentlig faktor för den fred, rättvisa och välfärd som erfordras för att säkra utvecklingen av vänskapliga relationer och samarbete mellan stater.

Det grundläggande för oss är att skyddet av mänskliga rättigheter gäller enskilda människors välfärd. Vår reaktion på alla former av kränkningar – och hit hör också kolonialism, rasförtryck och grova sociala orättvisor – hämtar sin kraft i en engagerad svensk opinion. Det gångna året har starkt präglats av den politiska kampen för de mänskliga rättigheterna: i Chile, i Grekland och i Portugal. I Chile fortsätter juntan sin terror. Men den kan aldrig lamslå kampen för frihet och mänsklig värdighet. Därför är vi förvissade om att kuppmaakarna i Chile kommer att tvingas lämna scenen. I Grekland har diktaturen fallit, och fria val har kunnat hållas för första gången på många år. Vi hälsar Grekland välkommet tillbaka i de västliga demokratiernas krets och som medlem av Europarådet.

I Portugal inleddes en ny era efter omvälvningen den 25 april förra året. Med snabbhet och beslutsamhet tog den nya regeringen sig an utvecklingen av kolonialväldet. Samtidigt satte den upp målet att skapa ett samhälle med fria och demokratiska institutioner. Att förverkliga detta mål efter nästan 50 års diktatur är en uppgift som rymmer många problem. Vi sympatiserar med de krafter som strävar efter demokrati och social rättvisa och vill ge dem vårt stöd. Inför valen till den konstituerande församling som skall utarbeta en ny författning har en svensk pappersgåva överlämnats. Diskussioner om ett utvidgat samarbete med det nya Portugal har pågått sedan i höstas. En gemensam deklaration om svensk-portugisiskt samarbete på det ekonomiska och sociala området har nyligen undertecknats.

Bland världens krishärdar står Mellersta Östern i centrum för vår uppmärksamhet. Risker för militära urladdningar i området förblir betydande

så länge som parterna inte nått fram till en förhandlingslösning som kan ge folken i denna del av världen en varaktig fred. Det vore en fåfång förhoppning att tro att man med våldsamma medel kan bringa konflikten närmare en lösning. Stormakterna som förser parterna med allt fler och allt modernare vapen bär en väsentlig del av ansvaret för att förhindra en sådan utveckling. Från svensk sida tar vi också avstånd från våld i form av terror och motterror som ofta drabbar oskyldiga människor.

Enligt vår uppfattning finns det just nu en vilja att förhandla och nå en fredlig uppgörelse hos de direkt berörda länderna i konflikten. De ansträngningar som för närvarande görs under stormakternas medverkan för att skapa en grund för en långsiktig lösning förtjänar allt stöd. Det är vår förhoppning att förutsättningar härigenom skall skapas för framgångsrika förhandlingar vid Genèvekonferensen.

Sverige ställer sig bakom de av säkerhetsrådet uppdragna riktlinjerna för en lösning av konflikten i Mellersta Östern. Vi finner det oacceptabelt att territorium förvärfvas genom våld. En långsiktig lösning av problemen i området måste utgå från de politiska realiteterna. En sådan realitet är staten Israels existens. Därför måste Israel, liksom dess grannar, ha rätt till existens inom säkra och erkända gränser. Lika nödvändigt är det att det palestinska folkets rätt till en nationell och politisk identitet erkänns. Endast så är en förhandlingslösning tänkbar. Palestinaaraberna måste få tillfälle att medverka i arbetet för en sådan lösning. PLO framstår som deras mest auktoritativa talesman.

Förenta nationernas historia är i hög grad sammanflätad med Mellanösternkonflikten. De uppgörelser som kan träffas bör förankras i beslut av FN. Från svensk sida är vi beredda att genom förnyad medverkan i olika fredsbevarande arrangemang i FN-regi lämna vårt bidrag till fred i området.

FN:s säkerhetsråd har nyligen antagit en resolution om nya förhandlingar mellan parterna på Cypern. I dessa skall generalsekreteraren spela en aktiv roll. Resolutionen som alla rådsmedlemmar kunde stödja kritiserar bl. a. turkcyprioternas ensidiga beslut att utropa en "federerad turkcypriotisk stat" och fastslår att Cyperns självständighet, territoriella integritet och obundna status måste respekteras. En politisk lösning måste nu sökas som inbegriper att främmande trupper dras tillbaka från ön och att de stora flyktingskarorna bereds tillfälle att återvända till sina boplatser. Så länge en sådan lösning ej uppnåtts förblir Cypern en farlig oroshärd i det politiskt och strategiskt känsliga området i östra Medelhavet.

Det fredsavtal om Vietnam som undertecknades i Paris för drygt två år sedan skulle ge det vietnamesiska folket rätt att till slut få avgöra sin egen framtid utan utländsk inblandning. De förhoppningar om en fredlig lösning av konflikten i Sydvietnam som då väcktes har grusats. Ansvaret för denna utveckling vilar tungt på Saigonregimen och dem som stöder dess politik. Striderna fortsätter. Alltjämt hålls ett stort antal politiska fångar inspärrade. Flyktingarna hindras från att återvända till

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

sina hemorter.

Sverige har länge hävdat att konflikten i Vietnam icke kan avgöras med militära medel. Endast en politisk lösning som tillförsäkrar Vietnams folk nationell självständighet och frihet från främmande inblandning kan återställa freden. En internationellt erkänd formel för en sådan lösning finns i Parisavtalet. I Sverige följer vi med oro hur viktiga delar av detta avtal alltmera öppet ifrågasätts eller kränks. Vi ställer oss bakom kravet på en politisk lösning i enlighet med det i Parisavtalet av alla parter godkända förfaringssättet.

Parisavtalet gäller inte bara Vietnam utan även Laos och Cambodja. Den laotiska befolkningen har under 1974 för första gången på 20 år kunnat åtnjuta ett liv i fred. I Cambodja har dock striderna fortsatt och befolkningen utsatts för fruktansvärda lidanden. Nära hälften av landets invånare har blivit flyktingar eller har på annat sätt blivit helt utblottade. En varaktig fred i detta land måste grundas på respekt för den neutralitet som bekräftas i Parisavtalet. Cambodjas folk måste äntligen få rätt att forma sin egen framtid utan yttre inblandning. Ett fortsatt stöd till regimen i Phnom Penh kommer bara att förlänga konflikten.

Efter omvälvningen i Portugal har kampen för nationellt oberoende krönts med framgång i flera afrikanska länder. Guinea-Bissau är redan självständigt, och i juni når Moçambique samma mål. Angola blir oberoende senare i år. Detta har skett i samförstånd med befrielseörelserna, som nu kan ta över makten efter mer än tio års kamp för nationell suveränitet. Det är angeläget att denna utveckling mot självständighet får äga rum utan yttre inblandning.

Hela den politiska bilden i södra Afrika har nu radikalt förändrats. Kampen för att undanröja återstående härdar av kolonialt förtryck och rasförföljelse har fått ny kraft. Den vita minoritetens desperata försök i Sydrhodesia att rädda sin privilegierade ställning är i detta läge dömt att misslyckas. Befrielseörelsernas gemensamma krav på majoritetsstyre och oberoende har vårt stöd.

Sydafrikas herravälde över Namibia är olagligt. FN står nu inför den väsentliga uppgiften att underlätta för Namibias folk att nå frihet. Säkerhetsrådet antog i december enhälligt en resolution härom. Enligt denna skall Sydafrika utfärda en deklaration om att Namibia skall ges fullt oberoende och att Sydafrika skall dra tillbaka sina trupper och sin administration från området. Vi stöder detta beslut. Om Sydafrika inte rättar sig efter det avser Sverige att i säkerhetsrådet verka för beslut om effektiva påtryckningar.

I Sydafrika finns inga tecken på en verklig omprövning av apartheidpolitiken. Genom utrikespolitiska initiativ gentemot vissa afrikanska länder och genom små ändringar i rasåtskillnadspolitikens yttre uttryck söker Sydafrika att mildra den internationella kritiken och skaffa sig andrum. Apartheidpolitiken har dock fortfarande samma innehåll och grun-

das på ett rastänkande som står i uppenbar strid med grundläggande mänskliga rättigheter. Sydafrika måste därför även framgent utsättas för internationellt tryck. Opinionsbildningen på detta område får icke förtrötts.

Flertalet av de internationella konflikter som här berörts är föremål för behandling inom FN. Sverige kommer att få ta ställning till dessa problem som medlem av säkerhetsrådet under de kommande två åren. Kritik har stundom framförts mot Förenta nationerna för dess bristande handlingsförmåga. Världsorganisationens stora insatser för att bevara freden och främja ekonomisk och social utveckling bör dock inte föringas. Möjligheterna att inom FN få till stånd lösningar på de väldiga problem som världen ställs inför måste samtidigt bedömas realistiskt. Organisationen kan inte åstadkomma resultat i situationer där medlemsstaternas politiska vilja till samarbete och aktiv medverkan saknas.

På senare tid har kritik även riktats mot vad som betecknats som majoritetsförtryck inom FN. Denna kritik skjuter över målet och måste tillbakavisas när den innebär ett ifrågasättande av principen om alla staters suveränitet och likställighet. U-ländernas ökade betydelse i FN avspeglar en internationell politisk utveckling som vi arbetat för. Debatten har dock fäst uppmärksamheten vid att FN-beslut i största möjliga utsträckning bör tillkomma efter konsultationer mellan medlemsstaterna och grundas på samförstånd dem emellan. Beslut av detta slag får en större genomslagskraft än sådana som möts med bitterhet av betydande minoriteter.

FN-medlemskapet är en hörnsten i svensk utrikespolitik. Det ger oss möjlighet att delta i behandlingen av frågor av vital betydelse för hela mänskligheten. Det gäller bekämpandet av kolonialism och rasism. Det gäller respekten för de mänskliga rättigheterna. Det gäller arbetet för jämställdhet mellan män och kvinnor. Det gäller strävandena till nedrustning och sökandet efter mera effektiva metoder för fredlig lösning av konflikter. Det gäller värnet om vår miljö. Och det gäller inte minst ansträngningarna att minska de väldiga skillnaderna i fråga om mänskliga livsvillkor inom och mellan länderna, att förändra de sociala och ekonomiska förhållandena. Genom arbetet i FN söker vi omsätta viljan till internationellt samarbete i praktisk handling.

Herr talman! Jag skall slutligen besvara en interpellation av herr Ahlmark.

Herr Ahlmark har frågat mig hur regeringen bedömer avsikten med den terroraktion som genomfördes mot ett hotell i Tel Aviv den 5-6 mars. Vidare har herr Ahlmark frågat mig hur denna aktion påverkar regeringens bedömning att stöd till PLO kan "underlätta en fredlig lösning av Mellanösternkonflikten".

I den nyss framlagda deklARATIONEN har jag behandlat regeringens syn på läget i Mellanöstern. Låt mig därför nu nöja mig med att på nytt fastslå att regeringen tar avstånd från terrorverksamhet och från den motterror som den föder. En engagerad svensk opinion har med avsky tagit

Nr 40

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Om regeringens
bedömning av PLO*

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Om regeringens
bedömning av PLO*

del av rapporterna från terroraktionen i Tel Aviv, där, liksom så många gånger tidigare i Mellanösterns tragiska historia, oskyldiga fallit offer för det nakna våldet.

Vi är i Sverige fast övertygade om att Mellanösternkonflikten inte kan bringas närmare en lösning genom våldsmetoder. Endast genom fredliga medel finns möjligheter att nå en politisk lösning och varaktig fred. Terror och motterror försvårar direkt försöken att förhandlingsvägen arbeta för freden.

Det är vår övertygelse att alla parter i konflikten måste medverka i dess lösning. Palestinaaraberna, som verkar för sina legitima rättigheter, är uppenbarligen en part. Förhandlingar utan deras medverkan i någon form ter sig orealistiska. PLO synes framstå som palestinaarabernas mest auktoritativa talesman. Vi har därför i höstas i FN funnit det naturligt att rösta för förslaget att PLO skulle få framträda i generalförsamlingens Palestinadebatt och där lägga fram sin sak.

Våra ställningstaganden härvidlag innebär ingen förändring i vår uppfattning att staten Israel måste ha rätt att existera inom säkra och erkända gränser.

Herr ANTONSSON (c):

Herr talman! Vi för i vårt land en alliansfri utrikespolitik för att ha möjlighet att föra en strikt neutralitetspolitik i krig. Detta har under åtskilliga decennier bakåt i tiden varit ledstjärnan för den svenska utrikespolitiken och är så alltjämt. Vi kan konstatera att vår utrikespolitik i detta hänseende varit framgångsrik: vår alliansfria linje möts med respekt och tilltro i vår omvärld.

Men den alliansfria linjen är ingalunda problemfri. Vi, liksom de flesta andra länder, är starkt beroende av utvecklingen i vår omvärld. Vi kan inte stå vid sidan om; vi har ett ansvar både för vårt eget folks välfärd och för att åstadkomma bättre levnadsbetingelser för andra, sämre lottade människor, och sist men inte minst – vi har ett medansvar för världsfreden.

Vi har betraktat och vi betraktar det fortfarande som fullt förenligt med vår alliansfria utrikespolitik att inte bara söka medlemskap i olika internationella organisationer utan också att aktivt arbeta inom dessa organisationer mot de mål som jag här antyder.

Medlemskap i en internationell organisation innebär för oss att lojalt rätta oss efter de beslut som organisationen inom ramen för sina stadgar fattar. Förpliktelser som vi åtagit oss står vi fast vid. Det är en av grunderna för vårt internationella agerande – det är ett avgörande inslag i vår strävan att ge vår alliansfria utrikespolitik trovärdighet inför omvärlden.

Herr talman! Några händelser under senare tid har satt ny fart på neutralitetsdebatten i vårt land, och det har från en del håll gjorts gällande att vi skulle vara på glid bort från neutralitetens väg. Jag tänker här på vårt lands anslutning till den s. k. oljeklubben, diskussionerna nu

om en eventuell svensk anslutning till solidaritetsfonden och frågan om Viggen som har aktualiserats under senare tid.

Frågorna om oljeklubben och solidaritetsfonden kommer finansutskottets ordförande herr Åsling att närmare gå in på. Låt mig här bara göra den korta deklARATIONEN för centerns räkning att vad som hittills skett, och med den neutralitetsklausul som finns fogad till avtalet, anser vi stå helt i överensstämmelse med de utrikespolitiska principer som omfattas av partierna i vårt land där centerpartiet mycket hårt slår vakt om vår neutralitetspolitik.

Vi förutsätter att den diskussion som förs både här hemma och utomlands noga följs av regeringen, och vi delar den åsikt som utrikesministern nyss gjorde sig till tolk för, nämligen att det är vi själva som i varje läge bestämmer vad en strikt tillämpning av dessa principer kräver.

Den andra frågan som jag nämnde var en eventuell försäljning av Viggen till ett antal NATO-länder. De uppgifter som lämnades i gårdagens TV-Aktuellt och som förekommer i tidningarna i dag är av den karaktären att jag förmenar att det fordras en omgående förklaring från regeringens sida. Jag vill påminna om att riksdagen så sent som 1971 angav efter vilka principer svensk vapenförsäljning skulle få ske. Där sägs att tillstånd inte bör ges för export till stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat oavsett om krigsförklaring har avgivits eller ej, till stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt eller till stat som har inre väpnade oroligheter. Jag vill anmoda utrikesministern att här avge en förklaring om vilka löften som har givits till de fyra NATO-länder det gäller. Jag tror det är nödvändigt att regeringen bringar klarhet i vad som har förevarit i dessa hänseenden för att därmed också bringa klarhet i den debatt som förs.

Från centerns sida har vi aldrig tvekat när vi hävdar att den svenska neutralitetspolitiken är en säkerhetspolitisk tillgång inte bara för vårt eget land utan även för vår omvärld. Centerpartiet kommer lika självklart att fullfölja denna linje också i fortsättningen, och det var värdefullt att utrikesministern här gjorde en motsvarande deklARATION för regeringens del.

Herr talman! Skall vår generation och kommande generationer få uppleva en värld i fred måste två viktiga mål uppnås: avspänningspolitiken måste resultera i en reell nedrustning, och jämlikhet mellan världens rika och fattiga länder måste skapas.

Avspänningspolitiken i Europa och på andra håll tillhör det mera hoppgivande i den internationella utvecklingen efter det andra världskriget. Den har resulterat i att de gränser i Europa som det andra världskriget skapade nu accepteras av alla, och försäkringar har givits att gränsjusteringar endast kan ske på fredlig väg. Detta upplever jag som ett positivt steg framåt. Nästa steg är att inom den europeiska säkerhetskonferensens ram åstadkomma lösningar på en del av de viktiga problem som återstår. Det är förvisso lätt att dela regeringens och övriga länders förhoppning

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

att säkerhetskonferensen skall kunna avslutas inom en nära framtid, kanske redan under försommaren detta år.

Men det är lika viktigt att konferensen agerar så att resultaten när det gäller olösta problem inte uteblir. Det vore olyckligt om strävan att få ett snabbt slut på konferensen innebar att de viktiga frågorna om exempelvis vidgade mänskliga kontakter och vidgad information över gränserna förblev olösta. För de flesta av oss är det väl en gåta hur man på vissa håll kan uppfatta dessa strävanden som ett hot mot det egna samhällssystemet.

Vad har samhällssystemen för kvaliteter som skulle hotas av ökade mänskliga kontakter och ökad information om hur andra människor har det? För en demokrati som den svenska, präglad av starka humanitära traditioner, är dessa frågors lösning inte ett hot utan en tillgång – en tillgång för fredens sak.

Jag förutsätter att Sveriges regering gör vad som står i dess makt för att bringa dessa frågor till en tillfredsställande lösning och att detta betraktas som minst lika viktigt som att avsluta konferensen i en nära framtid.

Som jag nämnde är avspänningspolitiken i Europa den kanske mest hoppingsgivande utvecklingslinjen under de senaste 30 åren. Denna politik är i dag så allmänt omfattad att den i sig borde ha skapat de politiska förutsättningar eller rättare sagt den politiska miljö som krävs för att arbetet på en militär nedrustning skall kunna få ny fart och leda till positiva resultat.

Det har här i riksdagen flerfaldiga gånger omvitnats, inte minst av företrädare för centern, att frågan om nedrustning är helt avgörande när det gäller att skapa en värld i fred. Det har förvisso gjorts framsteg, men vi står lika långt från ett genombrott i diskussionerna om nedrustning som någonsin tidigare. Vladivostoköverenskommelsen tillåter, som utrikesministern nämnde, en fortsatt upprustning.

Det gäller den kvalitativa delen medan den kvantitativa delen inte får överskrida en viss nivå. Det är alltså fel, enligt min mening, att tala om denna överenskommelse som en del av det internationella nedrustningsarbetet. Det är helt enkelt ett avtal som är avsett att skapa balans mellan världens två ledande supermakter, Sovjetunionen och Förenta staterna. Som sådant kan det förvisso ha stor betydelse, men jag tror vi vinner på om vi kallar saker och ting vid deras rätta namn också i så komplicerade sammanhang som det här är fråga om.

I sin deklaration berörde utrikesministern också den konferens som inleddes i Genève i maj och som skall granska tillämpningen av icke-spridningsavtalet rörande kärnvapen. Det är självfallet mycket allvarligt att vissa stater, som redan i dag med säkerhet kan sägas vara i stånd att framställa kärnvapen, ännu inte anslutit sig till denna viktiga överenskommelse. Sedan kan jag och det parti jag företräder till fullo ansluta oss till den del i deklarationen där det heter: "Samtidigt gör den tekniska och industriella utvecklingen det svårare att begränsa innehavet av kärn-

laddningsteknologin till vissa stater. De civila kärnenergiprogrammets expansion kommer också att skapa problem genom den allt större ansamlingen av plutonium i olika länder.”

Utrikesministern kunde lika gärna ha sagt att de civila kärnenergiprogrammets expansion kommer att skapa problem genom att de starkt underlättar för snart sagt alla stater som så önskar att garantera sig en egen tillgång av kärnvapen. Utrikesministern och jag tycks vara helt eniga om att steget mellan kärnkraftsprogram för civilt och militärt bruk är kort – det är t. o. m. mycket kort. Frågan går då till utrikesministern: Kan verkligen utrikesministern, regeringen och det socialdemokratiska partiet odelat stå bakom denna formulering i deklARATIONEN? Om svaret på denna fråga är ja – och det måste jag ju utgå från att det är – kommer följdfrågorna:

Hur kan regeringen satsa på en vidgning av det svenska kärnenergiprogrammet om man samtidigt vet att man därigenom bidrar till en urholkning av icke-spridningsavtalet som på sikt kan sätta det avtalet helt ur spel? Arbetet för nedrustning och fred är icke förenligt med en storsatsning på utvidgad kärnenergianvändning.

Avser regeringen i internationella sammanhang, t. ex. i nedrustningsförhandlingarna, att motarbeta andra staters satsning på kärnenergi och samtidigt arbeta åt rakt motsatt håll här hemma?

Om regeringen verkligen menar allvar med formuleringarna i deklARATIONEN – och det tror jag att den gör – kräver all logik att man lägger om sin energipolitik också här hemma. Vi måste med andra ord tala samma språk här hemma och i internationella sammanhang. Det måste ankomma på utrikesministern att här och nu klart deklarerar hur regeringen avser att få denna ekvation att gå ihop.

Centerns inställning till utnyttjandet av kärnenergin är vid det här laget väl känd, och den behöver jag inte nu gå in på i detalj. Vi kommer ju senare att ha en energipolitisk debatt här i kammaren. I detta speciella sammanhang vill jag endast konstatera: Vad utrikesministern just anfört i sin deklARATION om de problem för nedrustning och säkerhet som ett vidgat utnyttjande av kärnenergi för civilt bruk skapar instämmer jag i till alla delar.

När centern nu säger klart nej till en utvidgning av vårt lands kärnenergiprogram ligger däri också en omsorg om och en stark vilja till att Sverige med kraft och konsekvens skall hävda denna linje också i internationella sammanhang just därför att vi inte har råd att sätta icke-spridningsfördraget ur spel och därför att vi inte har råd att åt kommande generationer efterlämna en värld där kärnvapen är om inte var mans så i varje fall varje lands egendom.

Icke-spridningsavtalet är en hörnsten i det nuvarande internationella säkerhetssystemet. Vårt ansvar borde vara att dels göra allt vad vi kan för att väcka den opinion som kräver att Förenta staterna och Sovjetunionen infriar sitt åtagande i avtalet att förhandla för att hejda kapprustningen både på den konventionella sidan och på kärnvapensidan,

dels göra allt vad som står i vår makt för att stärka icke-spridningsavtalets internationella betydelse. Det är ett av många sätt på vilket vi kan bidra till avspänningspolitiken, vars betydelse utrikesministern värtaligt har utvecklat på ett sätt som jag kan ansluta mig till.

Det andra resultatet av avspänningspolitiken måste, som jag nämnde tidigare, bli en strävan till ökad jämlikhet mellan världens rika och fattiga länder. Hotet mot freden kommer inte bara från konventionella vapen och kärnvapen utan det kommer också från hungern, arbetslösheten, fattigdomen och nöden. Jag delar utrikesministerns tillfredsställelse över resultaten av FN:s generalförsamling i maj förra året. Förklaringen om en ny ekonomisk världsordning kan, om den omsätts i praktiken, bli ett betydelsefullt steg mot ökad jämlikhet. Det är u-ländernas krav som denna deklaration tillmötesgått men om det skall bli konkreta resultat krävs att de rika länderna inte tvekar att fullfölja sina åtaganden vid konferensen, även om det kommer att medföra problem för dessa länder, dvs. för de rika länderna. Det är en av de huvuduppgifter Sverige nu har på det internationella planet att åstadkomma denna strävan mot ökad jämlikhet.

Herr talman! Människornas krav på frihet och rättvisa kan i längden aldrig undertryckas. Koloniernas frigörelse, kampen mot terror, rasförtryck och nykolonialism är bevis nog för det. Diktaturregimer av olika slag kan leva ett antal år, men kan aldrig permanentas. Vårt land har aldrig tvekat att stå upp för frihet och mot förtryck. Vi fördömer våldregimer av vilka slag de vara må. Det internationella våldet är en företeelse som vi måste bekämpa, naturligtvis inte med våld utan i första hand med fredliga medel.

Det har ofta sagts att det nordiska samarbetet skulle vara bräckligt och ofullständigt därför att de nordiska länderna var för sig sökt olika lösningar vid utformningen av sin nationella säkerhetspolitik. Jag har personligen mycket svårt att följa den tankegången, eftersom den måste utgå från föreställningen att det vore möjligt att utforma en för alla nordiska länder gemensam säkerhetspolitik, som tillfredsställde alla de fem nordiska ländernas krav samtidigt.

Jag tror vi gör klokt i att konstatera att geografiska, militärpolitiska, strategiska och en lång rad andra motiv som påverkar utformningen av ett lands säkerhetspolitik är olika i de nordiska länderna. Att försöka förbigå detta faktum tror jag vore ödesdigert och inte heller ägnat att gagna det nordiska samarbetet internt eller ännu mindre dess slagkraft utåt. Med slagkraft menar jag då gemensamt nordiskt uppträdande på det internationella området.

Jag anser personligen att de säkerhetspolitiska lösningar som varje nordiskt land utformat för sin räkning stämmer väl överens med den rådande politiska situationen i det nordiska området. Inte minst Finlands utrikespolitik och den svenska alliansfriheten har, enligt min värdering, under hela efterkrigstiden utgjort en avspännande faktor i Nordeuropa. Därmed lämnar vi vårt bidrag till stabilitet och avspänning i vår del

av Europa.

Det har ju också klart visat sig att de olika säkerhetspolitiska lösningar som de nordiska länderna valt inte stått hindrande i vägen när det gällt att bygga ut samarbetet på den långa rad av områden som det nordiska samarbetet nu omspanner. Jag tror att vi utan att förändra de olika ländernas säkerhetspolitiska inriktning har mycket goda möjligheter att bygga vidare på det samarbete som sedan länge bedrivs inom den nordiska länderkretsen.

Herr talman! Förändringarna i Portugal och Grekland var och är en framgång för demokratin. Diktaturregimerna har fallit, men demokratin väg är smal. I Portugal har ännu inte skapats det politiska lugn som en väl fungerande demokrati kräver. Jag betraktar det som allvarliga tecken från Portugal i dag att dess politiska ledning slagit in på en väg som innebär att vissa politiska partier förbjuds.

Det är min förhoppning att utvecklingen i Portugal i sinom tid skall leda till garanterad församlingsfrihet så att den demokrati vi alla önskar åt Portugals folk kan garanteras för framtiden.

Avvecklingen av det portugisiska kolonialväldet tillhör ett odelat positivt inslag i det gångna årets utveckling. Vi har väl alla den förhoppningen att den fortsatta utvecklingen i detta sammanhang skall gå i fredliga banor så att länderna Moçambique och Angola kan inta sin rättmätiga plats i kretsen av fria och självständiga nationer.

Mellersta Östern är alltså det område där risken för ett krig förefaller vara störst. Det är helt klart att de strävanden till en fredlig lösning av konflikten som nu pågår förtjänar allt vårt stöd. Men det vore oriktigt att inte samtidigt konstatera att dessa strävanden framför allt sker under stormakternas förmedling.

I vilken utsträckning de lösningar som presenteras bara är stormakternas lösningar är svårt att bedöma. Det torde likväl vara på sin plats att konstatera att ingen fredlig lösning i längden är möjlig om inte de direkt inblandade parterna till alla delar accepterar en sådan lösnings konkreta politiska innehåll.

Kan detta ske genom stormakternas förmedling är det naturligtvis bra. Kan vårt land här bidra genom att ställa fredsbevarande styrkor i FN-regi till förfogande är det självklart att vi inte får undandra oss det ansvar som i detta sammanhang kan komma att läggas på oss.

Två år efter Parisavtalet om Vietnam har Indokinas folk ännu inte fått fred. I Sverige har vi hälsat Parisavtalet med stor tillfredsställelse. Endast genom att de inblandade parterna strikt håller sig till avtalets bestämmelser kan garantier ges för en fortsatt utveckling på vägen mot fred och oberoende för Indokinas folk. Särskilt häftiga förefaller striderna i dag vara i Cambodja. Detta land tillförsäkras i Parisavtalet neutralitet. Det måste åvila alla de parter som nu direkt eller indirekt är inblandade i striderna i Cambodja att i fortsättningen avstå från varje inblandning och ge Cambodjas folk rätten att själva bestämma om sitt öde och sin framtida politik.

Heir talman! Från och med i år är Sverige som alla vet medlem av Förenta nationernas säkerhetsråd. Utan att vi på något sätt gör oss några överdrivna föreställningar om våra möjligheter att påverka den internationella utvecklingen och bidra till det fredliga lösandet av internationella konflikter ger ändå medlemskapet i säkerhetsrådet oss större möjligheter än tidigare att föra fram den av solidaritet med de fattiga och omsorg om världsfreden präglade svenska utrikespolitiken.

Jag har redan nämnt att den politiska enigheten här hemma kring huvudlinjerna i vår utrikespolitik i detta sammanhang är särskilt värdefull. Den ger inte bara ökad trovärdighet åt vår egen alliansfria utrikespolitik, den ger också ökad kraft åt vår argumentation bl. a. i FN-arbetet.

Vi får genom medlemskapet i säkerhetsrådet ökade möjligheter att bekämpa rasförtrycket i Sydafrika och på alla andra håll där sådan förekommer. Vi får ökade möjligheter att stärka FN:s roll och att bygga ut FN-arbetet så att organisationen verkligen får kraft att genomföra och fullfölja sina åtaganden och hävda sina ståndpunkter.

Vår vilja är att göra FN till ett instrument där internationella konflikter verkligen skall kunna diskuteras och inom vars ram internationella konflikter också skall kunna lösas. Vi kommer att ställas inför många svåra problem, svåra inte minst med tanke på vår egen alliansfria utrikespolitik.

Jag tror emellertid att den fredspolitik som Sverige sedan lång tid tillbaka står för har ett internationellt stöd och är så erkänd av alla att vi utan större problem skall kunna gå detta för vår del intensivare skede i FN-arbetet till mötes.

Vi har i vårt land en gemensam grundsyn på hur sociala orättvisor skall bekämpas, jämlikhet mellan nationerna skapas och en fredligare värld åstadkommas. Vårt medlemskap i säkerhetsrådet gör det möjligt för oss att mera konkret och direkt föra fram våra synpunkter på den internationella utvecklingen.

Sverige för och skall föra en utrikespolitik, präglad av internationell solidaritet. Vi får inte tveka att ha dessa ledstjärnor också för vårt arbete inom Förenta nationerna och i det internationella umgänget över huvud taget.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Ofta talar man i dag om den västliga demokratins kris. Energiförsörjningen, betalningsbalansproblemen, arbetslösheten och inflationen samt en stark partisplittring har skapat svårbemästrade problem. Men mera sällan sätts dessa i samband med den rådande internationella avspänningen. Att ett sådant samband föreligger är emellertid alldeles obestridligt.

Avspänningen är en följd av terrorbalansen. Ett totalt kärnvapenkrig kommer att sluta i en världskatastrof utan segrare, med enbart förlorare. Insikten härom har helt enkelt tvingat fram en nedtoning av det tidigare konfrontationstillståndet. Avspänningen vilar på hotet om ömsesidig

förintelse". Motsättningarna har inte upphört. De har ändrat karaktär.

Avspänningen medför också andra motsägelser. Å ena sidan betraktar Sovjetunionen i överensstämmelse med marxist-leninistiska doktriner de kristendenser som gjort sig gällande inom västvärldens demokratier som en ofrånkomlig följd av kapitalismens utveckling och sammanbrott. Å andra sidan förefaller det som om just det var ägnat att skapa återhållsamhet i Sovjetunionens utrikespolitiska handlande. De vinster för östvärlden som det påstådda sammanbrottet medför i ideologiskt hänseende befaras kunna leda till ekonomiskt och politiskt kaos samt sådana motreaktioner att nya spänningar skulle kunna uppkomma, oförenliga med Sovjets säkerhetspolitik.

Eller med andra ord: Ett utrikespolitiskt avspänningsläge möjliggör för de västeuropeiska folken att ägna sig åt inbördes splittring. Deras strävanden kan helt inriktas på kamp om högre materiell levnadsstandard. Snabba pris- och skatteökningar blir följden men också en uppluckring av kraven på säkerhet och sammanhållning kring gemensamma värden. Men om dessa tendenser skulle utnyttjas av östvärlden på ett alltför påträngande sätt eller ta sig uttryck i militär eller annan inblandning i västvärlden, då skulle försvarsmekanismer åter kunna träda i funktion som snabbt spolerade avspänningspolitikens ideologiska och politiska vinster.

Tankarna går, herr talman, till den gamla fabeln om rivaliteten mellan solen och vinden. Vem av de båda var starkast? Som testföremål utsåg de två kombattanterna en gammal gumma som stretade fram nere på vägen, insvept i sin kappa. Provet gällde vilken av de två som skulle kunna rycka kappan av gumman. Vinden började. Men ju hårdare den blåste och ju större kraft den utvecklade, desto tätare svepte gumman kappan omkring sin kropp. Vinden fick ge sig. Sedan blev det solens tur. Den lyste så intensivt värmande att gumman till sist tog av sig kappan.

Motsvarande effekt får avspänningspolitiken. Inför den värmande trygghet folken tror sig ha uppnått brister vaksamheten lätt. De tar av sig den utrustning de tidigare burit till skydd mot kylan, men blir samtidigt sårbara, om och då kylan åter gör sig gällande.

Man måste naturligtvis, herr talman, vara medveten om att avspänningspolitiken kan få motsvarande följder även öster om järnridån. Ju mer samarbetet mellan supermakterna intensifieras, ju flera högstämnda högtidstal som utvecklas vid möten mellan de två storas företrädare och ju mer det ekonomiska samarbetet fördjupas, desto större blir samtidigt möjligheten till inflytelser från den öppna västvärlden in i den slutna östvärlden. Åtstramningen i ideologiskt hänseende inom öst i samband med att de yttre motsättningarna har tonats ner finner sin förklaring i detta.

Tecken tyder på att östsidan, trots ideologiska framsteg, nu kommit att inta en mera restriktiv hållning än tidigare. Jag syftar inte på Sovjetunionens uppsägning av 1972 års handelsavtal med Förenta staterna,

vilket troligen har sin särskilda förklaring utan på att det generellt sett förefaller som om Sovjetunionen efter Nixonadministrationens fall söker temperera – för att uttrycka sig försiktigt – värmen i det sovjetisk-amerikanska umgänget. Visst är Sovjet fortfarande i tvingande behov av västvärldens teknologiska och ekonomiska resurser men en större återhållsamhet tycks nu göra sig gällande. Man vill inte bli alltför inblandad i och påverkad av de västliga ekonomiernas problem. Interna sovjetiska motsättningar kan också ha inverkat på situationen. Man tycks inta en mer skeptisk attityd än den som framför allt Breznev stått som förespråkare för. Detta innebär inte att avspänningspolitiken kommer att upphöra, däremot en nedtoning av konkreta åtgärder inom avspänningspolitikens ram.

Motsättningarna har alltså inte upphävts. De finns latent. Och inom ramen för ett samförstånd på ytan pågår oavbrutet strävanden från respektive supermaktens sida att flytta fram sina positioner och att vinna säkerhetspolitiska fördelar, helst på den andres bekostnad. Det är inom ramen för en sådan politik som småstaterna alltför lätt kan komma i kläm. Inte i första hand på det sätt som den svenska utrikesledningen velat göra gällande, utan därigenom att ju mera bundna supermakterna blivit av sina egna realpolitiska intressen, desto större handlingsfrihet kan de befaras ge eller bli tvingade att ge den andre. Strävanden efter att undvika konflikter sinsemellan – som i värsta fall skulle kunna utlösa kärnvapenkrig – leder till en vidgad toleransram. Fördragsamheten från den enses sida gentemot den andres åtgärder ökar. Det kan i ett sådant läge bli mera frestande än eljest att militärt söka nå politiska mål så snabbt, att den andra supermakten ställs inför fullbordat faktum och får ta ansvaret för de åtgärder som skulle kunna utlösa en storkonflikt. Trycket på enskilda mindre stater i utsatta lägen har därmed ökat. Men självfallet också nödvändigheten för sådana stater att genom en egen säkerhetspolitik stödd på ett starkt försvar minska eller helt motverka frestelsen för isolerade angrepp.

Sveriges neutralitetspolitik – heter det i regeringsdeklarationen – ”stödd på ett efter våra förhållanden starkt försvar, ingår som en viktig del i detta mönster”. Det är så sant som det är sagt. Men deklarationen *antyder* inte ens att detta starka försvar redan i dag är mycket svagare än vad regeringen ansåg nödvändigt för bara ett par år sedan och att försvaret efter hand – om inga särskilda åtgärder vidtages – kommer att ytterligare försvagas.

Herr talman! Avspänningspolitiken kan emellertid inte betygsättas enbart ur sådana här abstrakt-teoretiska synvinklar. Långt viktigare är bedömningen av de praktiska konsekvenser på rustningsområdet som åstadkommit eller kan komma att inträda under de närmaste åren. Och i det hänseendet föreligger tyvärr i dag inga motiv för en högre grad av optimism än vad fallet var för några år sedan.

De militära rustningarna och den militära potentialen har inte begränsats på något håll i världen. I den tredje världen pågår en kapprustning

utan tidigare motsvarighet. I det fåtal fall där en reducering ägt rum av antalet militära enheter, tycks detta inte ha skett i syfte att minska slagkraften utan i stället för att skapa ekonomiskt utrymme för en kvalitativ upprustning. Den militära beredskapen, misstron och rädslan för förändringar i bestående styrkeförhållanden eller i militärgeografiskt hänseende visar inga tecken på att nedgå. Snarare tvärtom.

Det är bl. a. mot den bakgrunden som vi har anledning att uppehålla oss vid förutsättningarna för vår egen utrikes- och säkerhetspolitik. Vi har under de senaste veckorna fått en debatt om detta. Den har förts både inom och utom vårt lands gränser. Den har varit delvis motsägelsefylld och lett till missförstånd.

Att en utrikespolitisk debatt äger rum, har vi anledning att hälsa med tillfredsställelse. Jag har många gånger tidigare beklagat att vi i Sverige ofta sökt undvika öppna analyser om säkerhets- och utrikespolitik. Försök att få till stånd sådana har alltför ofta lett till svepande och grundlösa anklagelser mot vederbörande debattör för bristande pålitlighet i utrikespolitiskt hänseende. Den svenska opinionen är därför illa rustad att följa en diskussion om vårt lands hållning och handlingsfrihet och om vår neutralitetspolitik.

Att vi nu fått en debatt och att den aktualiserats från det håll som skett beror inte på en tillfällighet. Orsaken är säkert inte någon isolerad skribents förflugna tankegångar eller en uppsluppen politikers debattglädje. Orsakerna ligger djupare.

Omvärldens intresse av vad som sker här uppe i Norden och i dess omedelbara grannskap har ökat påtagligt under de senaste åren. Inte långt från den svenska riksgränsen uppe i Tornedalen har under det senaste årtiondet byggts ut ett väldigt militärt basområde. Enligt internationell expertis anses det vara världens i särklass största och modernaste. Den militära expansionen är ett led i Sovjets strategiska konkurrens med Förenta staterna. I den nukleära terrorbalansen har de robotbärande atomubåtarna fått allt större betydelse. Den övervägande delen av dessa har baserats kring Murmansk. Här har också öppnats möjligheter för den moderna och snabbt växande sovjetiska övervattensflottan att operera på världshaven och att bryta den amerikanska flottans tidigare obestridda sjöherravälde.

Att omvärldens intresse för Norden och dess förhållanden har ökat beror dessutom på att Nordsjön och kringliggande områden numera fått en helt annan betydelse än tidigare genom upptäckten av olja och naturgas i Nordsjön. Det kan inte undgå att sätta spår i de nordiska staternas utrikespolitiska handlande.

Inte minst Sovjetunionen känner sig berörd härav. I kapprustningen med Förenta staterna har, som redan sagts, Nordkalottområdet och Nordatlanten kommit i brännpunkten och därmed också det som sker på det diplomatiska och utrikespolitiska området inom länderna i grannskapet. Om bara några år kommer enligt uppgift de första oljeborrarna att sättas upp i havet någonstans mellan Tromsö och Hammerfest. Detta

är naturligtvis ägnat att minska de robotbärande atomubåtarnas rörelsefrihet på väg till och från Murmanskbasen. Allt som kan uppfattas som en NATO-aktivitet i området kan betraktas som ett hot. De sovjetiska reaktionerna på den debatt som nu pågår inom NATO om hur de känsliga oljeplattformarna skall kunna skyddas mot terrorister och sabotagehandlingar utgör ett ytterligare bevis på Sovjets ömtålighet i detta hänseende. I Nordsjön uppträder enheter ur de sovjetiska Ishavs- och Östersjöflottorna allt oftare gemensamt. Detta understryker också Sovjets starka intresse av öppna förbindelser mellan Östersjön och världshaven och därmed för de förhållanden som råder eller förändringar som kan komma att ske i länder belägna kring Östersjöutloppen.

Den avspänning som gjort sig gällande på den europeiska scenen under det senaste årtiondet har alltså inte minskat intresset för det nordeuropeiska kraftfältet. Snarare tvärtom. Att intresset för Sverige i motsvarande mån ökat är naturligt. Den senaste tidens kommentarer i den centraldirigerade sovjetiska pressen har inte varit enbart välvilliga. De präglas tvärtom av en känslighet som i varje fall ur svensk synvinkel framstår som i allra högsta grad omotiverad. Exempel utgör kritiska synpunkter på det svenska energisamarbetet med västvärlden och våra strävanden att förstärka vår egen försvarspotential genom försäljning av flygplanet Viggen till vissa små NATO-stater.

Samtidigt har företrädare för vårt östra grannland Finland givit uttryck åt liknande spekulationer. Den socialdemokratiska tidningen Demaris förslag att inlemma även Sovjetunionen i det nordiska samarbetet och riksdagsmannen Tuomiojas kritik av den svenska utrikespolitiken skulle kunna tas för vad det ytterst tycktes vara fråga om, uttryck för – som det hette i den finska tidningen Hufvudstadsbladets kommentar – en strid mellan två parter om vilken av dem som är mest påvlig. Men fastän den finske statsministern mildrade de kritiska synpunkterna har han sedan och även tidigare själv gång efter gång – bl. a. i Nordiska rådet i Reykjavik – fört fram det gamla förslaget att göra Norden till en kärnvapenfri zon. Han gör detta, trots att man på finskt håll måste ha fullt klart för sig hur de övriga nordiska länderna betraktar den s. k. Kekkonenplanen och att möjligheten att nå framgång i dag är om möjligt ännu mindre än den var när planen första gången lades fram. Fortsatta diskussioner i denna riktning – i varje fall innan FN tagit ställning till frågan om kärnvapenfria zoner över huvud – torde inte tjäna något nordiskt intresse.

Herr talman! Även på andra områden i vår närhet kan oljejakten befaras leda till motsättningar. Förhandlingarna mellan Sverige och Sovjetunionen om hur Östersjön skall delas upp i bl. a. oljeletningshänseende har gått i baklås. Sovjet insisterar på att Gotland inte finns eller att man i varje fall inte skall erkänna att Gotland finns, då det gäller att på havsbotten dra gränser mellan våra länder. Enligt Sovjet skulle gränsen stryka tätt intill Gotlands östkust, medan Sverige menar att den bör dras någonstans mellan Gotland och den lettiska kusten. Den svenska inställ-

ningen har väckt irritation i Moskva. Sverige kan i varje fall inte acceptera att den alldeles överväldigande delen av Östersjön öster om Gotland skulle tilldelas Sovjetunionen och att sovjetiska oljeplattformar skulle växa upp nära intill den gotländska kusten.

Herr talman! Jag vill naturligtvis inte med allt detta se spöken mitt på ljusa dagen. Trots allt det jag erinrat om är läget i Nordeuropa i dag i allt väsentligt präglad av lugn och stabilitet, som regeringsdeklarationen talar om. Det som inträffat är, att vår del av världen blivit föremål för ett starkt ökat intresse från omvärldens sida – ett intresse som sannolikt kommer att förstärkas.

Detta kommer självfallet att ställa ökade krav på svensk utrikes- och säkerhetspolitik. Våra göranden och låtanden kommer på ett annat sätt än hittills att uppmärksammas och värderas. Relationerna mellan de nordiska länderna kan även de komma att kräva ett större mått av försiktighet och hänsynstagande än tidigare. Det ökade stormaktstrycket kan komma att sätta sina spår i enskilda nordiska staters utrikes- och säkerhetspolitiska agerande. Risker för nya friktionsmoment i relationerna de nordiska staterna emellan kan naturligtvis uppkomma och bör om möjligt förebyggas.

Svensk utrikespolitik har under många år varit en politik, koncentrerad kring den tredje världens och avlägsna asiatiska eller latinamerikanska regioners problem. Hur viktigt detta än må ha varit, har det inte varit en politik som i första hand ägnat uppmärksamheten åt områdena i vår omedelbara närhet, åt Europa och åt Norden. I viss utsträckning finns denna inställning och intresseinriktning fortfarande kvar. Medan utrikesdeklarationen mera i förbigående tar upp situationen i Norden, ägnas åtskilligt utrymme åt de verbala bekännelser till kraven på en s. k. ny ekonomisk världsordning som professor Gunnar Myrdal i ett anförande här i Stockholm i förrgår var ofin nog att beteckna som bluff och humbug. Om de som bär ansvaret för svensk utrikespolitik ägnade sig något mer åt de tendenser i vår omvärld som på sikt kan komma att förändra vårt utrikes- och säkerhetspolitiska läge, skulle det säkert ligga i hela vår nations intresse.

Jag har talat nästan uteslutande om den norra gränzonen mellan de två supermakterna. Det finns som bekant andra kontaktytor. I dag är debatten om Europas s. k. flanker väsentligt mera intensiv än tidigare. Vetskapen om att en militär konflikt i Centraleuropa är nära nog otänkbar utan kärnvapenkrig kan ha bidragit därtill. De pågående diskussionerna mellan de två supermakterna om ömsesidiga styrkereduceringar i Mellaneuropa kan också ha medverkat, även om allt tyder på att några väsentliga styrkeförändringar inte kommer att kunna uppnås inom över-skådlig tid, möjligen vissa förtroendeskapande åtgärder.

I fråga om den europeiska säkerhetskonferensen består den pessimism då det gäller möjligheterna att nå resultat som jag gav uttryck åt i min interpellationsdebatt med utrikesministern den 22 november. Visserligen är det möjligt att förhandlingarna skulle kunna avslutas under vårens

lopp och slutsammanträde äga rum någon gång i sommar i Helsingfors. Men det resultat som nu kan förutses motsvarar ingalunda vad man i varje fall på västsidan från början hade väntat sig. De västerländska folkens strävan att skapa ett friare och öppnare Europa, att skapa vidgad förståelse för fri kulturell skaparkraft och åsiktsfrihet samt för politisk yttrandefrihet och rörelsefrihet har inte mött någon som helst förståelse på den sovjetiska sidan.

När man bedömer de resultat som uppnås på detta område – förklarar regeringsdeklarationen – ”måste det emellertid ske mot bakgrund av att konferensen inte kan undanröja olikheter som beror på skilda samhällssystem”. Det uttalandet må i sig vara riktigt, men det är alltför onyanserat i det sammanhang i vilket det har fällt. Visserligen måste den internationella principen om icke-inblandning i andra länders angelägenheter respekteras i umgänget de europeiska nationerna emellan. Och visserligen vore det lika fåfängt som felaktigt att tro att Sverige genom diplomati och statskonst skulle kunna ändra sådant som vi inte gillar i andra länders styrelseskick. Men ett av de angelägna syftmålen med säkerhetskonferensen var just att åstadkomma sådana lättnader för umgänget folken emellan och för de kulturella förbindelserna över gränserna som tidigare inte accepterats i östvärlden. Om man kategoriskt utgår ifrån att inga som helst förändringar i detta hänseende kan uppnås, varför skulle man då över huvud taget ta upp en diskussion om de spörsmål som är innefattade i den s. k. tredje korgen?

Det av mig återgivna regeringsuttalandet strider dessutom – och det är enbart glädjande – mot ett annat uttalande i samma deklaration, nämligen att strävan att främja de mänskliga rättigheterna kommit att spela en allt viktigare roll ”i det internationella samarbetet för fred och välfärd”. Det finns – sägs det vidare – en växande insikt om det påtagliga sambandet ”mellan värnet om mänskliga rättigheter och freden”. Jag lägger för min del betydligt större tonvikt vid det uttalandet än vid det som jag först citerade.

Herr talman! För att återgå till den södra av Europas två flanker, möter även där ett läge som inte ens den mest professionella optimist skulle kunna beteckna som hoppningivande. I östra Medelhavsområdet är Mellanösternkonflikten fortfarande olöst. I själva verket tycks Henry Kissingers försök att nå en ny överenskommelse om ömsesidigt militärt tillbakadragande mellan i första hand Israel och Egypten ha mött större svårigheter än väntat. Även om han än en gång skulle lyckas med det som förefaller vara nästan omöjligt, blir ändå det bestående intrycket att de grundläggande motsättningarna mellan konfliktens parter snarare skärpts än mildrats under det gångna året. Rabat-mötets beslut att ställa sig bakom den palestinska PLO-organisationen – som trots alla deklarationer fortfarande använder våld och terror som politiska instrument – har skärpt arabstaternas krav och därmed försvårat möjligheterna att nå en verklig och långsiktig försoning mellan konfliktens parter. Inne i Israel har läget också skärpts inte oväsentligt som följd av utvecklingen

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

i arabvärlden och de europeiska och amerikanska förbindelserna med denna.

För svensk utrikespolitik måste det fortfarande vara av vikt att gå på gång upprepa vårt stöd för staten Israels rätt att existera och vårt bestämda motstånd mot alla de rörelser som har staten Israels förgörande på sitt program. När regeringen nu anstränger sig för att få till stånd bättre förbindelser med arabvärlden, är detta en politik för vilken det kan anföras övertygande ekonomiska och politiska skäl. Men detta får inte leda till att vår solidaritet med Israel luckras upp eller vattnas ur. Inte minst för ett land vars neutralitetspolitikens framgång och trovärdighet i krislägen är beroende av tilltron till vår egen fasthet och konsekvens är det viktigt att visa att det landet står fast vid sina åsikter, även om skäl kanske skulle tala för att andra åsikter vore mer ekonomiskt lönsamma.

I Grekland försöker den folkvalda nya regeringen under ledning av premiärminister Karamanlis att gradvis återföra landet till ett demokratiskt styrelseskick. Men vägen är kantad med problem och svårigheter.

Vad som framför allt tilldrar sig allt större uppmärksamhet är utvecklingen på Iberiska halvön: å ena sidan ett Portugal som nu pendlar mellan demokrati och en auktoritär vänsterstyrd militärregim, å andra sidan ett Spanien som lever i väntan och förväntan på Francos frånträde. Att skeendet i Portugal kommer att påverka utvecklingen i Spanien är uppenbart, liksom att det som händer i Spanien kan komma att få konsekvenser för händelseförloppet i Portugal.

När Salazar- och Caetanodiktaturen vräktes över ända genom den så gott som oblodiga omvälvningen för elva månader sedan, möttes det av entusiasm från demokratierna i västvärlden. Förväntningarna på framtiden var högt uppskrivade. Decenniers uppdämd energi, initiativkraft och vilja att utveckla ett folkstyre i sann europeisk mening kom till uttryck bland de jublande massorna på Lissabons gator. Portugal framstod som ett land berett att skapa sig en egen framtid i nära samhörighet med det demokratiska Västeuropa som Portugal redan förut var ekonomiskt knutet till. De senaste månadernas – och framför allt de senaste veckornas och dagarnas – utveckling är mot den bakgrunden djupt oroande. Det ytterligt förvirrade kuppöversöket i förra veckan – framprovocerat eller inte – har ännu mer försvårat Portugals möjligheter att bygga upp en verklig demokrati.

För det demokratiska Europa och för vårt land medför utvecklingen självfallet problem. I Europarådet har jag själv medverkat till åtgärder för att underlätta Portugals övergång till demokrati och för att möjliggöra dess inträde i Europarådets gemenskap. Sverige har på olika sätt försökt ge den portugisiska staten all den hjälp vi kan. Härömdagen ingicks avtal mellan de portugisiska och svenska regeringarna om en i framtiden kraftigt utbyggd hjälp från svensk sida. Det självklara och enligt min mening riktiga syftet med den här hjälpen har varit att på det sättet jämna vägen för landets utveckling i demokratisk riktning. Skulle Por-

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

tugal avvika från den vägen och återgå till ett auktoritärt styrelseskick, då bortfaller också det grundläggande motivet för vårt stöd och då måste den svenska politiken omprövas.

Inte minst svensk socialdemokrati har visat intresse för utvecklingen där nere. Regeringspartiet har försökt bistå kollegerna i det portugisiska socialistpartiet, och däremot finns ingenting att erinra. Tvärtom måste allt sådant stöd välkomnas. Även andra politiska partier i Europa har försökt att efter måttet av sin förmåga göra insatser för att stärka de demokratiska krafterna. Men det finns anledning att påminna om att svensk utrikespolitik inte är precis samma sak som det svenska socialdemokratiska partiets internationella intressen och förbindelser. När företrädare för svenska regeringen förhandlar och debatterar är det i den egenskapen de gör det och inte som socialdemokrater. Av vissa uppgifter att döma tycks emellertid även officiella företrädare för vårt land vid kontakter med portugisiska politiker ha betraktat den svenska regeringens stöd som stöd till det portugisiska socialistpartiet. Detta understryker behovet av ett klarläggande av i vilka fall Sveriges regering med stöd av Sveriges demokratiska partier försöker främja samtliga demokratiska partier i Portugal och i vilka fall regeringspartiets representanter framträder i enbart partipolitiska sammanhang.

Det är, herr talman, ännu för tidigt att spekulera om vad som blir slutet på de konvulsioner som nu drabbar Portugal. Vi har all anledning att följa utvecklingen. Att ersätta ett slags förtryck med ett annat slags förtryck kan och får inte utgöra lösningen på den portugisiska befrielsekampen.

Och det är – som Åke Sparring framhöll i sin ledare i det senaste numret av *Internationella studier* – "inte bara Portugals öde som avgörs i Lissabon de närmaste veckorna eller månaderna". Det är mycket, mycket mera som står på spel: händelseutvecklingen i Spanien, balansen i Sydeuropa och ytterst också den avspännings- och samarbetspolitik som varit bestämmande för det politiska klimatet i Europa under de senaste åren.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Vi skall själva bestämma vad vår neutralitet kräver. Det är en länge hävdad ståndpunkt, och den återkommer i dagens regeringsdeklaration – den här gången föranledd av inhemsk och utländsk kritik av vårt medlemskap i den s. k. oljeklubben och av regeringens försök att sälja Viggen.

Naturligtvis är det vi själva som skall bestämma var gränserna för vår neutralitet går. Det finns inte någon internationell lag som beskriver vad som är god neutralitetspolitik i fredstid. Olika länder har också valt olika tolkningar – Österrike sin, Schweiz sin, Finland sin och vi vår.

Vår neutralitetspolitik skall syfta till att hålla oss utanför en väpnad konflikt i händelse av krig. Därför kräver den att vi inte deltar i någon försvarsallians i fredstid. Men den behöver naturligtvis inte för att verka

trovärdig hindra oss från att delta i varje form av ekonomiskt samarbete, och den får lika litet hindra oss från att delta i den internationella opinionsbildningen för frihet och fred.

Vårt medlemskap i oljeklubben innebär ett ekonomiskt samarbete, vars syfte är att trygga vår oljetillförsel. Det nu aktuella arrangemanget med en särskild OECD-fond, som skall hjälpa medlemsländerna ur tillfälliga handelsbalansproblem bl. a. till följd av stigande oljeimportkostnader, har ett liknande syfte.

När det svenska deltagandet i sådana här arrangemang ändå ifrågasätts ur neutralitetssynpunkt – vare sig det nu händer här hemma eller utomlands – måste det vara naturligt för oss att ställa frågan: Vad är alternativet? Finns det t. ex. på energiförsörjningens område en väg som gör oss oberoende av andra länder, som gör oss osårbara för de politiska påtryckningar som exempelvis den aktuella oljeklubben avser att skydda oss för?

På den frågan måste svaret bli: Förmodligen inte. Genom ett garantiarrangemang upprättat under normala förhållanden kan vi, som i fallet oljeklubben, ta in neutralitetsförbehåll och i övrigt få möjligheter att överblicka konsekvenserna av ett sådant deltagande. I en krissituation däremot, där vi oförberedda möter problemen, kan riskerna – det har utrikesministern också i ett annat sammanhang varit inne på – för att vi tvingas acceptera krav som är oförenliga just med vår neutralitet vara mycket större.

När det gäller vår vapenexport kan ungefär samma resonemang föras. Inte heller här finns något arrangemang som gör oss oberoende av andra länder. Vi får helt enkelt välja form av beroende: det beroende som följer av att vi blir exportörer av avancerad krigsmateriel, kanske till ett antal NATO-stater, eller det beroende som innebär att vi blir importörer av samma typ av krigsmateriel.

Det här valet kan vi naturligtvis inte göra utan hänsynstagande till andra länders reaktion. Vår neutralitetspolitik måste vara trovärdig. Men vi skapar, såvitt jag kan förstå, inte bättre förutsättningar för denna trovärdighet, om vi oprovocerade drar upp mycket snäva och generellt verkande gränser för vår neutralitet. Det finns därför enligt min mening ingen anledning att säga, att en viss vapenexport är absolut nödvändig för upprätthållande av ett starkt neutralitetsförsvar. Det finns heller ingen anledning att påstå motsatsen. I båda fallen skulle vi ju tvingas definiera neutraliteten på ett sätt som gör den angripbar, om verkligheten eventuellt tvingar oss att acceptera något av de alternativ vi fördömt.

Men tolkningen av neutralitetspolitiken måste också vara sådan att den medger oss att hävda andra intressen: frihetens, den nationella integritetens, de mänskliga rättigheternas.

Här liksom när det gäller våra i begränsad mening "egna" intressen måste vi ibland kunna undvara stormakternas välvilja. Vi måste kunna tillåta oss att kritisera Sovjets nykolonialism i Östeuropa och systematiska förtryck av demokratiska rättigheter i det egna landet. Vi

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

måste också kunna påpeka att USA i den ena internationella konflikten efter den andra – med ställningstagandet till Israel som ett av de få undantagen – sätter sina egna ideal om demokrati och staters rätt till självbestämmande på undantag.

Tillämpade vi i stället den tolkning av neutraliteten som man begär från vänsterhåll, t. ex. när man diskuterat aktuella vapenaffärer, då borde vi i konsekvensens namn också akta oss för att störa stormaktshumöret i andra frågor. Eller, för att se frågan från motsatt politiskt perspektiv: inte kan man från konservativt håll begära full handlingsfrihet när det gäller vapen och olja och samtidigt gång på gång åberopa neutraliteten som skäl mot kritik västerut.

Detta, herr talman, är ett principiellt resonemang och inte en bedömning av den aktuella Vigganaffären. Den kan vi med de informationer som står oss till buds inte granska i detalj. Jag utgår dock ifrån att utrikesministern kommer att villfara den önskan som redan framställts att med anledning av de uppgifter som nu framkommit här i kammaren lämna oss en redogörelse för vad som faktiskt förevarit. Jag utgår tills vidare ifrån att de riktlinjer som riksdagen dragit upp för vår vapenexport har följts, och jag känner inget behov – i varje fall inte i avvaktan på den redogörelsen – av att kritisera regeringen i denna fråga.

Jag tycker nämligen, herr talman, att neutraliteten över huvud taget lämpar sig sällsynt illa som partipolitiskt tillhygge, vare sig den utnyttjas mot oppositionen, vilket ju hänt, eller av oppositionen mot regeringen. Minst av allt stärker en sådan debatt utlandets tilltro till att det i Sverige råder bred politisk enighet om neutralitetspolitiken. Att föra en saklig debatt om hur vi skall ställa oss i olika konkreta frågor är något helt annat – men dess värre mycket mera sällsynt.

Sveriges röst behövs, i FN, vid de internationella konferenser som nu avlöser varandra, i den internationella debatten som sådan. Att ursäktas tystnad med att vi är så små är ofta ingenting annat än en önskan att slippa ta ställning i besvärliga konflikter. För vi kan inte gärna hävda den meningen att världens problem bara angår dem som kan tala makt-språk.

Vi är en industristat som valt öppenheten och därför måste säga nej till nationell slutenhet. Det gör oss för varje dag mer och mer ekonomiskt beroende av vad som sker i andra delar av världen. Alternativet till att lägga sig i och delta i samarbete är därför sällan oberoende, oftare att låta sig styras i stället för att vara med och styra.

Vi är en småstat och blir som sådan för varje dag mer och mer beroende av den politik som stormakterna för. Det som händer i Mellanöstern, i Indokina, i Södra Afrika, i Portugal kan och bör engagera vår idealism men är för den skull inte likgiltigt sett ur mera krassa ekonomiska och politiska synvinklar. Det som händer ute i världen påverkar också den politiska miljö vi har att leva i.

Därför angår det oss att Parisavtalet om Vietnam för två år sedan bara blivit en pappersprodukt. Det fanns inte någon ärlig vilja från

Saigonregimens sida att leva upp till de förpliktelser som stadgades i detta avtal om vapenvila, om bildande av ett nationellt råd, om genomförande av fria och demokratiska val, om respekt för de mänskliga rättigheterna, om frigivande av de politiska fångarna och om rätt för flyktingarna att återvända hem och inte förföljas.

Det är denna brist på vilja att fullfölja avtalet om Vietnam, ett avtal till vilket det knöts stora förhoppningar, som gör att kriget nu fortsätter med oförminskad styrka. Att fördela skulden lika för detta är svårt så länge Saigonsidan aldrig visat minsta ansats att ens återöppna fredsöverenskommelsen och därmed försuttit chansen att alls pröva FNL:s och Hanois fredsvilja.

Det angår oss också att Cambodjas neutralitet inte respekteras, att landet måste krossas, stad för stad, hus för hus för att den ändå oundvikliga lösningen skall kunna uppnås. Den amerikanska presidentens krav på mera pengar för att skjuta upp Lon Nol-regimens sammanbrott låter efter den decennielånga debatten om USA:s fåfänga engagemang i Vietnam – en debatt där kritiken varit mest skoningslös i USA självt – som ekot i en gravkammare. Som en dårskapens konsekvens för vilken en förlikning i förnuftets och humanitetens namn möjligen kan accepteras som en sista utväg, när allt redan är förlorat.

Det angår och engagerar oss också vad som händer i Portugal, under förra året den ena av två ljusglimtar i en annars så krisladdad och mörk världsbild. Den andra var Papadopolousdiktaturens fall och återupprättandet av grekisk demokrati.

I Portugal blev gevärspipan med den instuckna nejlikan symbolen för en, som det först tycktes, nästan överkligt problemfri regimförändring. Pressfriheten återinfördes, politiska partier fick bildas, strejker tilläts. Det afrikanska kolonialväldet avvecklades genom en serie snabba förhandlingar, så snabba och till synes konfliktlösa att alltsammans kom att framstå som logiskt och naturligt, snarare än som den remarkabla händelse det ändå var fråga om.

Avvecklingen av det nästan 500 år långa portugisiska kolonialväldet är också en oåterkallelig åtgärd och oberoende av vad som i övrigt kommer att uträttas av den nya Lissabonregimen en historisk insats med konsekvenser för hela södra Afrika.

Vad som kommer att hända i det portugisiska hemlandet är mera ovisst. Den politiska tecknare som ersatte nejlikan med ringen från krutrök sade något väsentligt: det som dominerar i dagens Portugal är inte den politiska idyllen, det är de fräna motsättningarna. Om resultatet av dessa motsättningar blir att en diktatur med konservativa förtecken kommer att ersättas av en annan diktatur med kommunistiska är en frågeställning som inte kan avvisas. Om denna kris, som hittills varit befriad från stormaktsinblandning, kommer att förbli det kan heller ingen säga. Så långa stormaktsbalansen inte rubbas av det som sker får Portugal kanske vara i fred, men bara så länge.

Vad vi vet är att det fortfarande är militären som har makten i Portugal

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

och att man av allt att döma är inställd på att behålla den. De val som skall hållas den 12 april, om de alls blir av, kan ha sitt värde som opinionsmätare men får såvitt man kan förstå i sig ingen avgörande betydelse för landets framtida kurs. Vad som skall väljas är inget parlament, det är en församling vars enda uppgift kommer att bli att anta eller förkasta ett förslag till författning.

Till bilden hör att den författningen redan i det väsentliga är utarbetad – i kontakt med partierna men med exklusiv rätt för den militära rörelsen att bestämma *sin* konstitutionella roll i det nya Portugal. Dit hör också att författningen inte får diskuteras i valrörelsen liksom inte heller den ekonomiska politiken och att denna vingklippning av centrala demokratiska inslag var det pris man fick betala för att undgå öppen kritik från kommunisterna för att valet alls kom till stånd. Nu har de dystra inslagen i bilden kompletterats med beskedet om att man förbjudit partier till höger och till vänster.

Vad som alltså uppstod ur spillrorna av den halvsekelånga portugisiska diktaturen – den vid sidan av Francoregimen sista bland mellankrigstidens fascistregimer – var inte någon etablerad demokrati med fungerande politiska partier. Hur skulle något sådant egentligen kunna ha hänt? Vad vi ser är i stället trevande försök i demokratisk riktning, försök som försvåras inte bara av brist på demokratisk tradition och politisk medvetenhet hos en majoritet av befolkningen men också av stora ekonomiska svårigheter. Landet har ett outvecklat jordbruk, inga naturresurser att tala om och ytterst litet industri.

Att denna situation ger god grogrund för militanta politiska riktningar både till höger och till vänster är klart. Desto angelägnare är det då för oss att göra det lilla vi kan för att stödja de demokratiska strävandena, för att stödja de politiker som vill att landet skall ledas i en demokratisk riktning. Pappersgåvan inför det kommande valet, som utrikesministern omnämnde, är en välkommen gest från Sverige liksom den deklaration om svenskt-portugisiskt samarbete som också omnämns i dagens regeringsdeklaration, även om vi inte fick något besked om vad den innehåller. Men jag tror att mycket mera kan göras. De nya ledarna i Portugal och deras medarbetare i administrationen är angelägna om att hämta kunskap och inspiration från de skandinaviska länderna. Det kan och bör vi uppmuntra. Men det finns också anledning att överväga att ge ekonomiskt bistånd. Formellt är Portugal inte något u-land. Men behovet finns där och möjligheterna att med svenska biståndsinsatser gagna en social utveckling och strävanden till demokrati måste i varje fall prövas.

När vi för ett år sedan hade utrikesdebatt fanns det mycket liten anledning att se hoppfullt på läget i södra Afrika. Sydafrika stod starkt. Men sedan dess har utvecklingen i den här delen av världen gått ganska fort. Innan detta år är slut kommer både Moçambique och Angola att ha fått sin frihet. Guinea-Bissau har redan fått den.

Både jag och andra har ofta från denna talarstol talat om de portugisiska kolonierna som nyckeln till frihet för hela södra Afrika. När det blir

fritt, har vi sagt, kommer möjligheterna till självstyre också för invånarna i Rhodesia, Namibia och Sydafrika att öppnas.

Om den analysen är riktig eller alltför optimistisk återstår ännu att se. Ingenting tyder på att Sydafrikas vita ämnar släppa sin privilegierade ställning. Men ingenting tyder heller på att Sydafrika har lämnats oberört av vad som skett i dess grannskap. Brutaliteten och rasförtrycket i Sydafrika är oförändrade och den propagandakampanj som Sydafrika just nu bedriver – främst riktad mot det självständiga Afrika – får inte lura oss.

Men visst har Sydafrika insett det nya läget – och kanske i praktiken gjort det sedan ganska länge. Sydafrikas hårda rasåtskillnadslagar hindrar den svarta majoriteten från att utbilda sig och från att söka mer kvalificerade jobb. Följden har blivit både arbetskraftsbrist inom den vita sektorn och arbetslöshet inom den svarta. Den vita ekonomin härjas av inflationen, medan den svarta befolkningsmajoriteten lever på svältgränsen och inte har möjligheter att efterfråga de varor som de sydafrikanska industrierna producerar. I detta läge måste Sydafrika söka andra vänner, dvs. nya marknader.

Det är mot den bakgrunden som man måste se att Sydafrika omedelbart hälsade friheten för Angola och Moçambique med officiell glädje. Sydafrika har också gjort klart för minoritetsregeringen i Rhodesia att man inte har något intresse av fortsatt vitt herravälde i Rhodesia. I dag trycker Sydafrika på Ian Smith för att få en utveckling mot majoritetsstyre. I Namibia tycks Sydafrika inför trycket från FN och befrielseörelserna vara inriktad på att införa lokalt självstyre.

Genom sin ekonomiska makt vet Sydafrika att det sannolikt kan upprätthålla goda relationer med sina ekonomiskt svagare grannar. Den nya FRELIMO-regeringen i Moçambique har redan deklarerat att den tänker exportera elkraft till och i gengäld importera andra varor från Sydafrika.

För Sydafrikas ledare är det väsentliga inte att upprätthålla den vita rasens välde i hela Afrika. För Sydafrikas vita är det centrala, nu liksom tidigare, att för sig själva reservera den höga levnadsstandarden. 15 % av Sydafrikas befolkning äger i dag mer än 80 % av all förmögenhet. Det är detta ekonomiska fåtalsvälde som man vill behålla. Och för att det skall kunna ske krävs givetvis att rösträtten reserveras för vita och att den svarta majoriteten hålls i fortsatt förtryck.

Detta måste vi ha klart för oss när vi möter försöken från Pretoria-regimens sida att visa upp ett delvis nytt sydafrikanskt ansikte mot omvärlden:

Sydafrika närmar sig det svarta Afrika med stort tillmötesgående och vänlighet. Redan finns sydafrikanska biståndsprojekt i flera av de svarta grannländerna.

En del av de ytliga apartheidreglerna, som inte betyder särskilt mycket, kommer med all sannolikhet att försvinna.

Satsningen på s. k. bantustans eller särskilda bosättningsområden, som det numera heter, kommer att intensifieras.

Den sista punkten är den inte minst viktiga. Den innebär nämligen i praktiken att rasåtskillnaden förstärks. Tanken är att de svarta skall bo i särskilda stamområden. Även om en svart familj bott i Johannesburg i generationer, så skall den tvångsförflyttas till ett område för sin egen stam.

På detta sätt kan det vita Sydafrika reservera nästan all värdefull och bördig mark åt sig. Samtidigt får de svarta en viss självstyrelse. De svarta som arbetar och bor inom de vita områdena betraktas som gästarbetare med få medborgerliga rättigheter. De svarta områdena är fattiga och kan inte klara sig om inte större delen av den arbetsföra befolkningen ställer upp som billig arbetskraft i de vita industrierna.

Ungefär så, herr talman, ser Sydafrikas plan ut, planen för att kunna behålla rasförtrycket och möjligen lura en och annan godtrogen utanför landet att man är stadd på liberaliseringens väg. Kommer det här att lyckas? Under en begränsad tid kanske svaret blir ja. Möjligheterna till majoritetsstyre beror på i hur hög grad afrikanerna själva kan organisera sitt motstånd men också på vad omvärlden kan göra, och vi har vårt ansvar. En del kan också göras genom beslut i den här riksdagen.

För det första är Sydafrikas självstyrande grannländer i behov av bistånd. Som jag och andra tidigare sagt är Sydafrika den ekonomiska jätten i denna del av världen. Den ställningen tvekar inte den sydafrikanska regimen att använda för att också skapa sig en politiskt dominerande ställning. Länder som Swaziland, Lesotho och Botswana lever ständigt i Sydafrikas skugga. De försöker vara så självständiga som det är möjligt med hänsyn till det ekonomiska beroendet. För ju mer ekonomiskt oberoende dessa länder blir, i desto högre grad kan de göra insatser genom att ta emot flyktingar och tillåta verksamhet riktad mot den sydafrikanska minoritetsregimen från sitt territorium. Vi kan med bistånd bidra till att de ökar det ekonomiska oberoendet.

För det andra bör det nu vara dags att Sverige betydligt ökat sitt stöd till de befrielseströrelser som fortfarande finns i den här delen av Afrika, till de befrielseströrelser som ännu så länge arbetar i de portugisiska kolonierna men också till ANC i Sydafrika.

För det tredje bör enligt min mening Sveriges riksdag bestämma sig för en inställning när det gäller svenska företags investeringar och verksamhet i Sydafrika. Det finns givetvis många goda argument mot en ensidig svensk bojkott. Dess effekt är tvivelaktig. Vi vet inte om ett sådant beslut skulle stå i överensstämmelse med GATT-stadgan. Frågan om kompensation för de svenska företagen är svår och måste givetvis få en lösning. Därför har vi också avstått från att föra fram krav på en svensk bojkott av Sydafrika.

Men ändå kvarstår den moraliska kärnfrågan: Vi inser att svenska företag stöder det sydafrikanska samhällssystemet. Vill riksdagen som politisk församling att svenska företag skall göra det eller vill vi inte det? Svaret på den moraliskt formulerade frågan kan rimligen bara bli ett. Och är det ändå inte en moralisk fråga det här till sist handlar om?

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! I dag symboliserar Indokinas folk inte bara det nya läge i världen där imperialismens krafter kan tämjas, när socialistiska stater, de befriade länderna och den aktiva solidaritetsrörelsen i hela världen går samman, utan också hur kampen för nationell och social frigörelse förenas med det internationella klassintresset.

Det vietnamesiska folkets seger måste göras oåterkallelig. När USA-imperialismen och Saigonjuntan för två år sedan tvingades underteckna ett fredsavtal i Paris, var det en historisk seger för det vietnamesiska folket. Men under de mer än två år som förflutit sedan avtalet undertecknades har USA och Saigonadministrationen systematiskt kränkt detta avtal för att förhindra det vietnamesiska folkets kamp för nationell enhet och slutlig social befrielse för hela landet. USA fortsätter i olika former sitt militära engagemang och sin inblandning i Sydvietsnams inre angelägenheter för att dess neokolonialistiska regim inte skall falla sönder.

Så länge förpliktelseerna i Parisavtalet inte uppfylls av angriparna och deras marionetter i Saigon, så länge måste man i alla länder med ökad styrka kräva att USA och Saigonjuntan skall följa fredsavtalet. Det vietnamesiska folkets rättmätiga kamp är inte vunnin förrän USA fullständigt dragit tillbaka sin militär och sina s. k. rådgivare och juntan är krossad. Först då kan det vietnamesiska folket självt få forma sin egen framtid. Opinionen och solidaritetsrörelsen som utvecklats sedan mitten av 1960-talet har tvingat den svenska regeringen till en aktivare och positivare hållning i takt med framgångarna för det vietnamesiska folket. Men den hållningen har inte alltid varit lika positiv. Erkännandet av Demokratiska republiken Vietnam kom som bekant efter att man under många år hade sagt nej.

Så länge Saigonjuntan vägrar att följa bestämmelserna i Parisavtalet och så länge man med stöd av USA fortsätter sina provokationer och väpnade attacker, så länge är det vår skyldighet att fortsätta vårt stöd i olika former. Ett erkännande av den provisoriska revolutionära regeringen i Sydvietsnam – PRR – är ett stöd till fredens krafter i Vietnam. Den svenska regeringens vägran att erkänna PRR blir i längden alltmer ohållbar. PRR stärker i dag ständigt stabiliteten inåt genom sina statliga myndigheter, som faktiskt upprätthåller kontroll över ett visst territorium och där utövar suveräna befogenheter.

Dessa ord är de som den svenska regeringen brukar för att uttrycka sina principer vid upptagandet av diplomatiska förbindelser med stater. De är helt tillämpliga på PRR och den svenska regeringen bör därför dra konsekvenserna och erkänna PRR nu.

I Vietnams grannland Cambodja för USA-imperialismen också ett blodigt krig sedan fem år tillbaka. Men i dag vet hela världen att dess nederlag är oundvikligt och omedelbart förestående. Enligt tidningen International Herald Tribune den 12 mars 1975 har den republikanska senatorm John Tower från Texas sagt: "Det synes mig att den 'så kallade' regeringens kollaps är omedelbart förestående. Dess militära situation

Nr 40

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

verkar ohållbar." Då han tillfrågades om han menade dagar, veckor eller månader, sade senator Tower: "Jag skulle vilja säga dagar. Jag kan personligen inte förstå hur de skall kunna hålla ut." Trots detta fortsätter den amerikanske presidenten att understödja de personer som arbetar för USA:s neokolonialism.

Luftbron är ett konkret exempel på den brottsliga upptrappningen av angreppskriget för att söka upprätthålla läget tills regnperioden börjar. Måndagens telegram om så kallad begränsad hjälp till förrådarklickens kring Lon Nol visar att USA desperat försöker att förlänga kriget i Cambodja till priset av tiotusentals offer bland det cambodjanska folket. Jag vill fråga regeringen: Skall Sveriges regering passivt se på när detta sker? Eller skall regeringen i likhet med andra regeringar inse sakläget och erkänna GRUNC som den enda lagliga regeringen i Cambodja? Vpk har sedan länge krävt detta. Just nu innebär ett bifall till våra krav att man kan rädda livet på tiotusentals människor. USA måste förmås att begripa att man strider mot en hel progressiv värld när man låter mordandet fortsätta. Detta måste också den svenska regeringen ge uttryck för samtidigt som vi erkänner GRUNC.

I Korea fortsätter också den amerikanska inblandningen i landets inre angelägenheter. Korea är en tusenårig nation med gemensam kultur och ett språk. Men genom amerikansk ockupation av södra Korea år 1945 delades landet i två delar. Demokratiska folkrepubliken Korea har ständigt försökt att med fredliga medel återförena de två delarna. Dess förslag har avslagits av myndigheterna i södra Korea. 1971 påbörjades efter initiativ från DFRK:s regering de s. k. Röda kors-samtalen och kontakter togs mellan de båda regeringarna, vilka också utmynnade i ett gemensamt uttalande. Man slog fast tre principer för oberoende, fredlig återförening och nationell endräkt. FN:s 28:e generalförsamling stödde också dessa principer.

Men alla försök att påskynda återföreningen saboteras av Pak Jung His marionettregering i Sydkorea, som också deklarerat att man ämnar verka för att permanenta två Korea. Demokratiska folkrepubliken har svarat på detta genom att framlägga ett fempunktsprogram för att motverka att den koreanska nationen permanent delas i två delar.

För att säkra förutsättningarna för ett fredligt återförenande framlade folkrepubliken ett förslag till fredsavtal med USA i mars 1974, vilket USA icke har reagerat på. Fortfarande har USA stora truppstyrkor i Sydkorea med kärnvapen, robotar och flyg.

Denna amerikanska inblandning som står i strid med FN-stadgan utgör också en krigsfara för Korea, Asien och hela världen. Det finns här liksom på andra håll i denna del av världen bara ett sätt att säkra freden, nämligen att alla USA-trupper omedelbart dras tillbaka så att det koreanska folket självt får bestämma över sin egen framtid.

Vi vill därför uppmana den svenska regeringen att på allt sätt stödja kraven på ett fredligt återförenande av Korea utan inblandning av USA.

Herr talman! Man kan inte tillfredsställande analysera den interna-

tionella utvecklingen utan att granska imperialismens och den mäktigaste imperialistiska statens, dvs. USA:s politik. Kolonialism – som regeringen med rätta fördömer i sin deklaration här i dag – är inte bara en form av kränkning av de mänskliga rättigheterna utan en direkt följd av imperialismens system.

Imperialismen är kapitalism i dess monopolstadium, när monopol, finanskapital, kapitalexport och kolonier spelar en dominerande roll. Under åren efter det andra världskriget har praktiskt taget alla de folk som tidigare levde i kolonial ofrihet erövat nationell självständighet. Det är en förändring av världshistorisk betydelse. Men samtidigt vet vi att nya former av kolonial utplundring utvecklats. Många länder i den tredje världen har dragits in i ett neokolonialistiskt beroende. De imperialistiska staterna, de stora internationella trusterna, storföretag i olika kapitalistiska länder utsuger och utplundrar de arbetande i en rad av världens länder med olika metoder. Filialer och dotterföretag som betalar låga löner, export av kapital och teknik till dyra priser, höga priser på industrivaror från den kapitalistiska världen och nedpressning av priserna på varor från tredje världen är de vanligaste metoderna.

Imperialisterna bedriver krig och ekonomisk utpressning för att söka bevara sitt förtryck av folken. Anfallskrigen mot folken i Vietnam och Cambodja, störtandet av den folkliga regimen i Chile och upprättandet av en brutal militärdiktatur, försöken att återupprätta fascismen i Portugal, där herr Bohman närstående krafter också fanns med i bakgrunden, är några av de mest flagranta uttrycken för imperialisternas krigspolitik. Freden och folkens nationella oberoende måste erövrats och bevaras i kamp mot imperialisterna. Stödet till folken i den tredje världen måste också infogas i detta sammanhang. De kan nå sin frihet från förtryck och utplundring, från fattigdom och hunger endast genom en social och nationell revolution som helt befriar dem från både utländska och inhemska kapitalister och feodalherrar.

Den fredliga samexistensens princip – som erkänts och utvecklats av alla socialistiska stater – betyder respekterandet av alla staters – stora eller små – suveränitet, likaberättigande och territoriella integritet och förbud mot all inblandning i andra staters angelägenheter. Den innebär alla folks rätt att fritt avgöra frågan om sin sociala och politiska ordning – men att de internationella omtvistade frågorna löses på politisk väg genom förhandlingar.

Den principen innebär således en fullständig rätt för varje folk att självt bestämma över sin framtid och lösa detta på de vägar som folken själva väljer. Den fredliga samlevnaden innebär alltså inte något upprätthållande av bestående sociala system eller någon avmattning av den ideologiska kampen.

Herr talman! I dagarna för 30 år sedan avslutades det andra världskriget genom segern över Hitlerfascismen. 55 miljoner människor dödades. De materiella skadorna har beräknats till belopp som skulle kräva 100 års totala insatser av hela Sveriges folk för att ersätta vad som förstörts.

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Det tredje världskriget – om ett sådant skulle tillåtas utbryta – skulle förorsaka skador och lidanden som mänskligt förnuft inte kan fatta. Det finns militära förstörelsemedel för att många gånger om förgöra allt mänskligt liv på jorden. Hotet om det tredje världskriget måste därför bekämpas genom försvagning av imperialismens krafter.

Tyå världskrig har börjat i Europa. Europa har nu upplevt sin längsta fredsperiod i mannaminne. Fred, säkerhet och samarbete i Europa är en målsättning som kan förverkligas genom aktiva insatser från alla fredskrafter. De pågående förberedelserna för att genomföra en europeisk säkerhets- och samarbetskonferens har vårt partis fulla stöd. Förberedelserna för denna konferens har dock avancerat mycket långsamt. Under förra året tog man emellertid avgörande steg framåt i arbetet. Man nådde enighet om skrivningarna för viktiga principer för förhållandet mellan staterna. Man kom framför allt till enighet om att gränserna i Europa ligger fast så som de drogs som ett resultat av andra världskriget. Därefter har förhandlingarna åter stagnerat, och det verkar inte vara på grund av några reella motsättningar utan på grund av ett ihållande motstånd från de krafter som i själva verket inte vill ha de europeiska säkerhetsfrågorna lösta. Vi vet alla var de krafterna finns. Den borgerliga oppositionen i Västtyskland, CDU, med sin starke man Franz Josef Strauss döljer ju inte på något sätt att den eftersträvar ett spänningstillstånd i Europa.

Det är nu 30 år sedan krigsslutet. Det är hög tid att man i Europa kommer fram till en ordning som reglerar förhållandet mellan staterna i en multilateral och bindande form. Vi menar att det är av yttersta vikt att Sverige aktivt bidrar till att försöka forcera de sista hindren för att den all europeiska säkerhetskonferensens sista fas skall kunna genomföras på högsta nivå så snart som möjligt och så framgångsrikt som möjligt.

I Mellersta Östern råder fortfarande ett läge som när som helst kan leda till en världsbrand. Enligt vårt partis uppfattning är den enda möjliga utgångspunkten för en varaktig och rättvis lösning av problemen i Västasien eller Mellersta Östern ett erkännande av alla folks nationella självbestämmanderätt och nationella rättigheter. Låt mig upprepa vad vi tidigare har sagt. Det faktiska läget är att över en miljon palestinska araber ställts åt sidan och förmenats rätten till självbestämmande och ett människovärdigt liv. För hundratusentals av dem är det nu 25 år sedan de fördrevs från sitt land. Palestinierna för en kamp för sin nationella självbestämmanderätt. Den palestinska befrielseströrelsen måste få stöd av alla progressiva krafter. Den kan inte och får inte ställas åt sidan vid någon uppgörelse i detta område av världen.

De palestinska arabernas rätt till självbestämmande är lika oförytterlig som de israeliska judarnas rätt och som alla folks rätt att avgöra sitt eget öde och bestämma över sina nationella förhållanden utan inblandning utifrån. Det bör erinras om att konflikten i Mellersta Östern inte till sitt ursprung är en fråga om motsättningar mellan judar och araber.

Dessa folk har tidigare i årtusenden levat sida vid sida utan krigiska konflikter.

I Västasien är liksom överallt det dominerande draget kampen mellan imperialismen, som söker upprätthålla sitt herravälde, och de sociala och nationella krafter som söker förändra förhållandena, så att folken i dessa områden kan övervinna den efterblivenhet och den fattigdom som imperialistisk utplundring skapat. Utan att anlägga detta betraktelsesätt kan man inte förstå vad som hänt och vad som händer i Mellersta Östern.

Om ett folk är förtryckt kan det aldrig vinna sin frihet genom att hindra ett annat folk att utöva sin nationella självbestämmanderätt. Den satsen gäller också för förhållandet mellan de palestinska och judiska folken. Rätten att bestämma sitt eget nationella öde måste gälla alla folk och vara odelbar.

Herr talman! Det väckte stor uppmärksamhet när en finländsk socialdemokrat vid Nordiska rådets möte i Reykjavik framhöll att vissa händelser i Sverige väckt avsevärd förvåning i Finland. Det kan nog sägas att de saker han berörde väckt stor förvåning också bland den svenska allmänheten. Det gäller det svenska medlemskapet i den imperialistiska oljeklubben. Det gäller de märkliga anbudsförfarandena vid försöken att sälja Vigen till vissa NATO-stater. Det gäller en hel del andra händelser på det militärpolitiska området: offentliggörandet av de militära strategernas spekulationer om Finlands roll, utbildningen av NATO-officerare vid svenska militärförband, framställningen från fabrikanten att få låna ut stridsvagn S till USA.

Jag skall inte ta upp var och en av dessa händelser till granskning. Men det måste sägas ut att de tillsammans taget reser frågan om det finns krafter som målmedvetet söker att göra den alliansfria politiken så västvriden att risker uppstår för hur man i omvärlden ser på Sveriges utrikespolitiska kurs.

Allvarligast är utan tvivel Vigenaffären och medlemskapet i oljeklubben. Om Vigenaffären gått i lås skulle den ha givit en bindning till det militära Atlantblocket som skulle skapat stora svårigheter att upprätthålla en verkligt alliansfri kurs. Det är mycket uppseendeväckande uppgifter om svenska garantier för leverans av krigsmateriel till fyra NATO-länder, även om dessa skulle hamna i krig, som nu bekräftas av försvarsministern. Det är nästan lika uppseendeväckande att man här i den svenska riksdagen så sent som för en månad sedan vägrat att besvara frågan om dessa garantier och deras innehåll.

Vpk anser att det är ett öppet brott mot den alliansfria utrikespolitikens principer när regeringen genom försvarsministern i hemlighet har deklarerat för de NATO-stater som är intresserade av Vigen att de kan påräkna fortsatta leveranser av reservdelar i händelse av krig. Det är inte alliansfri politik som syftar till neutralitet i krig att erbjuda den ena militäralliansen att köpa det som anses vara den svenska krigsmaktens mest avancerade vapen och dessutom lova fortsatta leveranser efter ett eventuellt krigsutbrott.

Nr 40

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Medlemskapet i oljeklubben riskerar att ställa in Sverige i den aggressiva imperialistiska fronten mot de oljeproducerande länderna i tredje världen. Vänsterpartiet kommunisterna kommer att yrka avslag på regeringsförslaget om medlemskap i oljeklubben, vilket ju tillkom på förslag av USA:s utrikesminister Kissinger. Jag har ingen anledning att här ingå på en diskussion av enskilda beslut inom oljeklubben. Det måste för övrigt från demokratisk synpunkt vara ett grundläggande fel, när regeringen i praktiken kan ansluta vårt land till oljeklubben och riksdagen först i efterhand får tillfälle att ta ställning till hela anslutningsfrågan.

Herr talman! Jag vill till sist mycket starkt framhålla vårt partis önskan att tillsammans med andra krafter bidra till att den alliansfria politiken strikt upprätthålls. Detta är ett viktigt intresse inte endast för det svenska folket utan också som ett bidrag till den allmänna kampen för fred och internationell avspänning. Det skulle bli ännu mera betydelsefullt om Norden kunde bli ett område som är helt fritt från kärnvapen och där vissa garantier kunde skapas för att kärnvapen inte heller skulle stationeras eller sättas in vid ett fredsbrott.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Den hittills förda diskussionen, dvs. partiledaranförändena, visar att vi i allt väsentligt är överens om de stora linjerna i den svenska utrikespolitiken. Debatten har naturligtvis kommit att avspegla den diskussion som förekommit under den senaste tiden i press och andra massmedia om förhållandet mellan de nordiska länderna och dessutom om trovärdigheten i den svenska neutralitetspolitiken med tanke på att vi tillhör den s. k. oljeklubben och låtit SAAB-SCANIA förhandla om försäljning av eller samarbete om Viggengprojektet. Jag kommer med hänsyn till den korta tid som står till buds för mitt anförande att koncentrera mig på dessa frågor och skall först ta upp Viggengaffären.

Det nu offentliggjorda brev som försvarsministern skickade i slutet av förra året till sina kolleger i fyra länder i Europa följer de riktlinjer för s. k. samarbetsavtal som riksdagen beslöt 1971 och som handelsministern omnämnde här i kammaren i början av februari. Det är i detta fall inte fråga om leverans av färdig krigsmateriel – för sådana fall gäller särskilda mycket restriktiva bestämmelser – utan vad det gäller är samarbetsavtal mellan enskilda företag i Sverige och företag i utlandet. I fråga om sådana samarbetsavtal kan enligt det beslut riksdagen fattade 1971 utförelse under vissa omständigheter ske också om det är krig eller hot om krig. Detta är de gällande principerna, som försvarsministern har redovisat för sina kolleger. Han har också sagt att, om en försäljning kommer till stånd, är den svenska staten beredd att ge vissa garantier.

Men för att förstå den här affären måste man – jag har pekat på det flera gånger i den offentliga debatten – ha klart för sig att den offert som SAAB-SCANIA har lämnat icke innebär att man kan leverera delar i en eventuell samproduktion under krigstid. I offerten ingår att man skall ha en lagerhållning under fredstid som täcker behoven om det skulle

bli krig. Man skall t. ex. ha s. k. förhållning av produktionen. Sverige skulle inte, om det var fråga om ett sådant *samarbetsavtal*, där delar av våra plan skulle tillverkas utomlands, kunna lita på att vi skulle få de delarna om det blev krig. Lika litet kan de andra länderna göra det.

Därför har vid alla förberedelser det praktiska innehållet i avtalet om samarbete fått en utformning som sluter an till vad som gäller för våra försäljningar av krigsmateriel till andra länder. Vi har t. ex. sålt flygplan till Danmark, men utgår från att, om det blir krig, leveranserna av reservdelar inte kan fortgå. Därför håller SAAB-SCANIA ett lager som skall täcka behovet av sådana. Det är den metod som vi har använt, och det är på den som *samarbetsavtalet* – om det hade kommit till stånd – skulle bygga.

Jag vill fästa uppmärksamheten vid att trovärdigheten i den svenska neutralitetspolitiken måste bygga på omvärldens uppskattning av vår förmåga och vilja att stå utanför ett krig. Till vår förmåga i detta avseende bidrar utan tvivel försvaret. Det räcker inte med neutralitetsförklaringar – man måste också lita på vår förmåga att stå emot angrepp, och där kommer vårt försvar in.

Vi har under alla tider köpt och sålt krigsmateriel i och till utlandet, och vårt moderna försvar bygger delvis på sådana köp – eller om vi vill kalla det sådan "hjälp" utifrån. Detta strider icke mot vår neutralitetspolitik. Vi gör det dessutom fullständigt öppet. Det är inte heller någon hemlighet att t. ex. flygplanet Viggen inte är rent svenskt. Det finns utländska – framför allt amerikanska – delar i det, och de är ganska många om man också räknar in motorn, som vi tillverkar på licens.

Skall vi kunna upprätthålla förtroendet för vår neutralitetspolitik, måste vi ha förmåga att följa med i den vapentekniska utvecklingen. Det finns dock begränsningar i våra ekonomiska och andra resurser, och det är därför som riksdagen har beslutat att *samarbetsavtal* får slutas med andra länder för att ge oss möjlighet att uppehålla en hög teknisk standard på vår krigsmateriel. Sådana *samarbetsavtal* har en särställning och jämförs icke med krigsmaterielexport.

Vad det här är fråga om på sikt är våra möjligheter att behålla en svensk flygplansindustri. Sverige är egentligen den enda småstat i världen som tillverkar stridsflygplan. Skall möjligheten att tillverka sådana utslutande förbehållas supermakterna, så att vi liksom andra skall bli beroende av dem? Vi vill vara oberoende, och det här är en av de vägar som vi har valt för att möjliggöra detta.

Det resonemang som förts om läget i Norden är intressant. Jag skall ta upp en aspekt som herr Bohman var inne på, nämligen frågan om ett förändrat strategiskt läge med hänsyn till den nya situation som har uppkommit omkring Skandinavien beroende på förekomsten av olja i Norska havet och Barents hav. När dessa fyndigheter en gång eventuellt skall tillvaratas kan det bli kontroversiella situationer inom detta område.

Jag vill erinra om att Norden naturligtvis alltid har haft ett strategiskt intresse för stormakterna. Jag behöver inte närmare beröra det. Jag vill

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

bara säga beträffande Murmanskbasen att det väl ändå är ganska naturligt för Sovjetunionen att ha en stor bas placerad i Murmansk. Om man skulle känna att denna bas blir instängd eller hotad när resurserna av olja och gas tillvaratas är det väsentligt att alla parter kan enas. Jag måste säga att jag efter de samtal jag de senaste dagarna har haft med den norske utrikesministern känner mig relativt nöjd. Någon anledning att, som görs framför allt i militära tidskrifter både i Sverige och i Norge, dramatisera förhållandena finns sannerligen inte. Man utgår från att man, även om intressemotsättningar finns, skall kunna uppnå samförstånd. Bl. a. den norska regeringen har ju utformat sin politik därefter. Herr Bohman försökte i detta sammanhang att få till stånd en försvarspolitisk debatt, men jag tror att vi får ta upp den vid ett annat tillfälle.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade ingen anledning att dramatisera det förändrade styrkeläge som råder i Norden i och med Murmanskbasens utbyggnad. Förhandenvaron av basen och av styrkekoncentrationen där uppe i norr har sin egen dramatik. De som dramatiserar förhållandet finns inte i vårt land utan på andra håll. Det är närmast Sovjetunionen som i sina kommentarer till vad som händer på det nordiska kraftfältet gör sig skyldig till det som – försvarsministern höll jag på att säga: Sven Andersson uppträdde ju som försvarsminister för en stund sedan – utrikesministern talade om. Att omvärlden alltid varit intresserad av det strategiska läget norr om oss är klart, men intresset är oerhört mycket större nu. Utrikesministern bekräftade ju vad jag sade genom att ta upp de intressemotsättningar som nu uppkommit mellan bl. a. Norge och Sovjetunionen.

Att jag berörde försvarspolitiken i mitt anförande berodde på att regeringen själv tog upp försvaret i sin deklaration och där gav ett intryck av att vi hade ett oförändrat starkt försvar i vårt land, vilket vi inte har.

Med anledning av de frågor som har ställts beträffande Vigenaffären från centerpartiets och folkpartiets talare här i dag vill jag bekräfta att företrädarna för samtliga borgerliga oppositionspartier på utrikesnämndens sammanträde häromdagen fick en fullständig och tillfredsställande redogörelse för Vigenaffären. När man nu ändå från centern och folkpartiet ställer frågor måste det bero på att informationen och de interna kontakterna är dåliga inom dessa partier. Annars skulle frågorna ha varit onödiga.

Låt mig sedan med anledning av herr Ullstens påhopp på den amerikanska demokratin efter ett högt föredöme säga: Gå hem och läs historia, herr Ullsten!

Herr Werners i Tyresö debut som kommunistisk partiledare var, tycker jag, deprimerande. Hela herr Werners tal var som en enda blåkopie av en utrikespolitisk kommentar i Pravda eller Izvestija. Att hävda att de socialistiska staternas utrikespolitik förbjuder varje form av inblandning

i andra länders inre angelägenheter borde vara väl magstarkt även för en svensk kommunistledare.

Herr ANTONSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingen speciell anledning att söka åstadkomma någon form av träta med regeringen när det gäller Viggengaffären. Men efter det besked som utrikesministern nu har lämnat vill jag gärna säga att om innehållet i det brev man talar om är så oskyldigt som man gör gällande och om det står i överensstämmelse med 1971 års beslut om vapenexport från Sverige, skulle det vara nyttigt om det brevet publicerades för att bringa klarhet i den debatt som annars kan bli snedvriden här hemma i Sverige.

Jag hade hoppats att utrikesministern skulle ha tagit upp mina frågor om att kärnkraften för civilt bruk även internationellt sett innehåller stora risker för militärt ändamål. Jag är för min del ingalunda ensam om den oron. Den börjar sprida sig till ett antal länder och politiska personer i de internationella sammanhangen.

Jag har här ett utdrag ur ett anförande som ambassadör Inga Thorsson höll i fjol höst inför FN:s första kommitté, där hon på ett mycket klargörande sätt i en uppsummering av sitt anförande slår fast situationen. Hon säger:

”Situationen som vi ser den i dag och inför morgondagen: utom varje tvivel, ingen nation har löst säkerhetsproblemen som är förknippade med transport, lagring och upparbetning av de snabbt ökande mängderna av plutonium som snart kommer att produceras.

Utom varje tvivel, inga multilaterala överenskommelser som är i kraft i dag har utarbetats med utgångspunkten att mångsidigt klara av dagens problem, än mindre morgondagens.

Utom varje tvivel finns det ökande bekymmer att klyvbart material som används i kärnbränslecykeln kan användas för icke avsedda ändamål eller kan hamna i fel händer.

Utom varje tvivel finns det ökande bekymmer med att lösningen av problemen angående den slutliga dispositionen av högradioaktivt avfall ännu inte har uppnåtts.

Mot denna bakgrund, herr ordförande, tycks slutsatsen bara kunna bli en: ett snabbt expanderande civilt kärnkraftsprogram skapar problem på den internationella nivån – för denna och kommande generationer – beträffande faran för kärnvapenspridning och de hot mot säkerheten och miljön som ingen individuell nation, stor eller liten, kan lösa på egen hand.”

Jag har velat citera detta därför att fru Thorsson i dessa sammanhang har varit regeringens representant i Förenta nationerna, och jag har upplevt det så att hon åtnjuter stort förtroende dels inom Förenta nationerna, dels naturligtvis också hos regeringen och hos den svenska hemmapinionen. Eftersom hon framställer dessa allvarliga varningar, som många andra också har gjort, hade jag hoppats att utrikesministern något skulle ha tagit upp problemen.

Nr 40

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bohman sade i sitt första inlägg någonting som jag gärna vill instämma i. Han beklagade att det varit så svårt att i vårt land föra en debatt kring de grundläggande utrikespolitiska principerna. Jag tror att det har varit mycket skadligt för utrikesdebatten över huvud taget att politiker inte vågat ge sig in i en sådan principdiskussion, så något gott har ändå Viggengaffären fört med sig; med regeringen på de anklagades bänk har vi lyckats få till stånd en mera avspänd debatt om vad vår neutralitetspolitik innebär. Jag kan i det sammanhanget inte se att det är något fel att det lämnas information om vad som förevarit i Viggengaffären också utanför det exklusiva sällskap som herr Bohman tillhör och som kallas utrikesnämnden.

Herr Bohman uppmanade mig att gå hem och läsa historia, och i den mån jag får tid skall jag gärna göra det. Men när jag talade om att USA satte sina egna ideal och principer om staters självbestämmanderätt på undantag, behöver man egentligen inte gå så långt tillbaka i historien. Vad jag tänkte på var t. ex. Grekland, där USA uppenbarligen hade kunnat hindra vad som hände 1967, på Chile, på Vietnam, på Cypern, på Dominikanska republiken, etc. Jag nämnde också Israel som ett undantag, där USA har stött en demokratisk regim. Och jag behöver inte nämna USA:s insatser för att rädda demokratin i Europa under andra världskriget.

Herr Bohman berörde också ett helt annat ämne, som har att göra med hur utrikesdebatten förs, och sade att den i alltför hög grad kommit att handla om tredje världens problem. Och han ville återropa Gunnar Myrdal som vittne när han menar att det är en bluff att tala om den nya ekonomiska världsordningen. Jag tror att det är att läsa och förstå Gunnar Myrdal fel. För vad Gunnar Myrdal menade var att det är den kläna uppföljningen från deras sida som skrivit under det här dokumentet i Förenta nationerna – dokumentet om ekonomisk rättvisa och hjälp från de rika till de fattiga – som gör dokumentet till en bluff, inte dokumentet i sig.

Och den anklagelsen riktar sig också mot den svenska regeringen. Det gäller givetvis handeln med u-länderna, där Sverige inte varit mycket bättre än andra länder vad avser att upprätthålla restriktioner som är ett hinder för u-ländernas export. Det gäller biståndets omfattning, naturligtvis. Det får vi en särskild debatt om. Det gäller också kampen för frigörelsen i södra Afrika, där Sverige kunnat göra åtskilligt mer och där många gånger propåer från vår sida här i riksdagen har avslagits.

Jag skulle mot den bakgrunden gärna vilja ställa ett par frågor till utrikesministern. En handlar just om utvecklingen i södra Afrika: Är det regeringens avsikt att inför den utveckling som nu pågår där göra allvar av det man ofta uttalat, nämligen att man vill stödja de fria afrikanska staterna i Sydafrikas närhet, dvs. stödja dem väsentligt mer än man hittills gjort? Är det regeringens tanke att man – trots vad en representant för den s. k. flyktingberedningen, som är regeringens organ

i sådana här frågor, hade att säga i Dagens Nyheter – i fortsättningen skall ge stöd inte bara till den ena av Angolas befrielseströrelser utan till alla? Och är det regeringens avsikt att stödja Angola när det området ganska snart blir en fri stat?

Jag tycker också att det till sist vore bra om regeringen ville redovisa sin syn på de svenska investeringarna i Sydafrika. Jag tror att man från många håll, oberoende av vilken inställning man har i den frågan, finner det rimligt att i första hand den politiskt ansvariga myndigheten talar om hur de investeringarna skall ses i de utrikespolitiska sammanhangen.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Först några ord till herr Bohman. Jag ser inte som min uppgift att tillfredsställa herr Bohman eller moderata samlingspartiet här i den svenska riksdagen, eftersom vi företräder skilda klassintressen. Jag tror nog, herr Bohman, att jag kommer att överleva även om jag inte får bifall från det hållet.

Däremot fick regeringen bifall för sin politik när det gäller Viggen-affären. Och det måste vara mer betänkligt, sett ur regeringens synpunkt.

Nu försöker utrikesministern tona ned affären och hänvisa till att Viggen inte är helsvensk, eftersom väsentliga delar tillverkas utomlands. Det är riktigt att företag från NATO-länder svarar för viktiga delleveranser till Viggen och att planets konstruktion och prestanda därför i hög grad torde ha varit kända i NATO-högkvarteret långt innan namnet Viggen blev bekant för den svenska riksdagen och svenska folket.

Men detta förändrar ingenting i sak. Det borde stå utom all diskussion att verklig alliansfrihet och neutralitet under krig inte kan förenas med att den svenska regeringen garanterar leveranser av krigsmateriel till en krigsförande stat. Skulle Sverige ha varit neutralt om vi hade levererat krigsmateriel exempelvis till Hitlertyskland under andra världskriget? Något sådant skulle givetvis ha inneburit ännu större faror för att Sverige skulle ha dragits in i krigsbranden.

En del tidningar och även officiella talesmän har i debatten om Viggenaffären påstått att riksdagen enhälligt skulle ha godkänt att leveranser av krigsmateriel kan göras till en krigsförande stat, om det finns ett samarbetsavtal. Det påståendet är ju falskt, eftersom vårt parti krävde ett generellt förbud mot export av krigsmateriel. Vi godkände alltså inte regeringens förslag. Vi kritiserade i vår motion direkt den punkt som nu åberopas.

Regeringens turer i hela denna affär är anmärkningsvärda. Man skriver brev med garantier. Man förnekar att sådana garantier har lämnats. När de hemliga breven sedan läggs på bordet, snor sig det ansvariga statsrådet som en metmask, då han utfrågas i televisionen. Handläggningen av denna sak har i alla dessa avseenden varit skandalös.

Nu försöker man hävda att leveranser i fall av krig skall ordnas på det sättet att man levererar i förväg. Det skall hela tiden finnas ett överskott i NATO-länderna av de delar till Viggen som Sverige skulle fram-

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

ställa. Hur blir det då om ett krig varar länge? Hur gör man om många Viggenplan skjuts ned så att ersättningsbehovet ökar?

Dessa frågor, herr Andersson, visar väl ändå att regeringen aldrig borde ha givit sig in i denna affär. Det bästa man kan göra är att nu omedelbart dra sig ur och återställa det förtroende som förlorats. Lagstiftningen bör ändras så att en upprepning omöjliggörs.

Ta sedan fasta på – jag säger det även om det inte främst berör den utrikespolitiska aspekten – de förslag som framförts både från vårt parti och från krafter inom det socialdemokratiska partiet om en planering för att låta dessa företag gå över från krigsmaterielproduktion till civil produktion.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Herr Werner i Tyresö fick i början av februari ett svar på dessa frågor av handelsministern. Herr Werner har ännu inte, så långt jag förstår, fattat innehållet i svaret.

Vi har hela tiden sagt att det inte är fråga om att under krigstid leverera krigsmateriel. Det tillåter inte riksdagen. Vad som diskuterats är en helt annan historia, nämligen ett samarbetsavtal. Med hänsyn till att vi är helt på det klara med att man inte av fysiska skäl och inte heller av politiska kan fortsätta ett samarbete på samma sätt under krig som under fred har vi fått göra de arrangemang som jag har talat om och som finns i det förslag till avtal som det svenska företaget har lagt fram.

Jag glömde inte, herr Antonsson, de försök som herr Antonsson gjorde att dra in den svenska energidebatten i denna diskussion. Jag hann inte ta upp dem. Jag skall emellertid göra det nu. Herr Antonsson frågade om det är förenligt med arbetet för fred och nedrustning med en stor satsning på en utvidgning av kärnenergianvändningen. Han frågade också om regeringen avser, med hänsyn till vår önskan att få till stånd nedrustning, att motsätta sig andra staters satsning på kärnenergin.

I sitt anförande citerade herr Antonsson ur regeringsdeklarationen men glömde det allra viktigaste av det vi säger i denna fråga, nämligen: "Vi avser också att aktivt fullfölja det svenska initiativ som syftar till överenskommelser om förbättrad internationell kontroll av den fredliga användningen av kärnenergin och den plutoniumproduktion som följer därav." Vad jag har velat göra är att peka på de olika problem som gör granskningskonferensen i Genève, som skall börja i maj, så viktig och så svår. Ett av problemen är att det i de fredliga programmen kommer fram plutonium, men att ur det konstaterandet göra konklusionen som herr Antonsson gjorde om det svenska energiprogrammet är minst sagt långsökt. Det bidrag som vi kan ge till problemens lösning är att aktivt verka för internationella kontrollarrangemang av den typ som ambassadör Inga Thorsson har framfört förslag om i olika sammanhang.

Herr Antonsson säger att om vi vidgar det svenska kärnenergi-programmet så bidrar vi till en urholkning av ickespridningsavtalet – vi bidrar t. o. m. till att på sikt sätta det ur spel. Men i ickespridnings-

fördraget står ju att ingenting i fördraget skall hindra staterna från att utveckla kärnenergens fredliga användning. Vi kan inte hindra andra länder från en sådan fredlig utveckling, men vi kommer att fortsätta att aktivt verka, som det står i regeringsdeklarationen, för att de problem som uppstår – och de är sannerligen många, det vet vi – skall göras till föremål för en förbättrad internationell kontroll.

Herr Ullsten frågar om vi skall stödja mer än en befrielseörelse i Angola. Jag kan bara svara att avsikten är att vi skall stödja Angola när det blir självständigt, men i avvaktan på denna självständighet skall man inte vidga biståndsverksamheten. Vi står ju snart inför ett annat problem, nämligen att flytta över biståndsverksamheten till det självständiga Angola.

De andra frågor herr Ullsten ställde – om stöd till ytterligare några sydafrikanska stater – ber jag att få slippa att svara på, eftersom ansvaret för biståndsverksamheten ligger på ett annat statsråd.

Låt mig sedan, herr talman, säga ett par ord om situationen i Portugal. Samtliga debattörer här har tagit upp den frågan, och vi har naturligtvis alla med en viss oro följt de senaste veckornas händelser. Jag tror att man skall ha klart för sig att det portugisiska folket länge har levt isolerat från yttvärlden och dessutom att andelen analfabeter i Portugal räknas till omkring 40 %. Frågan om att förvandla Portugal till en demokrati av västerländsk typ intresserar oss självfallet, och alla partier i det här landet har vart och ett på sitt sätt försökt ta kontakter med partier i Portugal som har fått verka fritt och som vi anser oss ha viss ideologisk gemenskap med. Vi har fått mycket goda sådana kontakter med politiker, av vilka de flesta har levt i landsflykt under den gamla diktaturregimens tid.

Alla dessa kontakter har lärt oss – i varje fall har de lärt mig – att den verkliga makten i Portugal inte har legat hos de politiska partier som är representerade i regeringen eller som har varit verksamma utanför regeringen. Den verkliga makten har hela tiden – ända sedan revolutionen i april förra året – funnits hos de militära styrkornas ledning, nu det militära revolutionsrådet. Medlemmarna i detta revolutionsråd som vi också har haft kontakt med – även under de senaste dagarna – säger att de garanterar att det skall bli val, en ny författning och sedan val till ett parlament. De garanterar att det skall bli demokrati. Det är vad de utåt säger. Vi får avvakta och se om det blir så.

Men att i denna situation, när vi upptäcker att den typ av demokrati som är på väg naturligtvis icke överensstämmer med vår välutvecklade demokrati, säga att nu tar vi vår hand ifrån vad som sker där, det är förhastat och jag vill varna för det. Jag skulle önska att alla ställde frågan om det är rätt att de krafter inom landet, som vi vet verkar för demokrati och för ökad social rättvisa, skall undandras vårt stöd. Så länge det är möjligt att ge dessa krafter stöd bör vi ge dem stöd, och sedan får vi hoppas att det trots de mycket stora svårigheter av olika slag som råder inom landet ändå skall bli möjligt för dem som styr att hålla fast vid

den utfästelse inför den internationella opinionen som har gjorts, nämligen att man skall styra utvecklingen till en demokrati av västerländsk typ.

Herr ANTONSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern understryker nu att Sverige kommer att verka för förbättrad internationell kontroll när det gäller den fredliga användningen av kärnenergin och plutoniumproduktionen, och det vill jag gärna ge min anslutning till. Men vad jag förmenar är att det är ett mycket litet steg mellan sådan produktion för civilt bruk och för militärt bruk. Jag kan inte förstå hur man skall få kontrollen att enbart avse den ena saken i detta sammanhang. Det är ju detta som gör att vi är osäkra på vilka stater som, om de vill, kan använda kärnkraftsavfallet för militärt ändamål.

Jag vill gärna säga att jag helt ger min anslutning till vad Inga Thorsson har sagt i FN, framför allt när hon har sagt som slutsats att ett snabbt expanderande civilt kärnkraftsprogram skapar problem på den internationella nivån för denna och kommande generationer beträffande faran för kärnvapenspridning och det hot mot säkerheten och miljön som ingen individuell nation, stor eller liten, kan lösa på egen hand. Det stämmer ganska väl överens med vad som innefattas i en del av regeringsförklaringen.

Men sedan kommer frågan om vårt utlandsberoende. En vidgad satsning på kärnkraft skulle göra oss mindre beroende av utlandet, har regeringen hävdat under hänvisning till att oljeimporten då skulle kunna minskas. Som jag upplever det är sanningen i stället att en utvidgad satsning på kärnenergi gör oss mera beroende av utlandet än någonsin tidigare. Vi fick en påminnelse om det häromdagen, då det tillkännagavs att Förenta staterna skulle komma att exportera åtta kärnreaktorer till Iran. Förhandlingar pågår, såvitt jag vet, fortfarande mellan dessa båda länder om den frågan. Vad det gäller är om USA skall gå med på det iranska kravet att få kontroll över, som det heter, hela bränslecykeln eller ej, dvs. om USA skall förbehålla sig rätten att kontrollera driften av Irans kärnkraftverk.

Varför vill USA detta? Jo, utrikesminister Kissinger har sagt att det är för att hindra Iran att genom kärnreaktorköpet kunna ta en genväg till kärnvapeninnehav. Detta är ett exempel som visar vad det i realiteten rör sig om. Därför tog jag upp frågan ur aspekten att vi borde vara försiktiga även med en stark utbyggnad av vårt eget kärnenergiprogram.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingen invändning i sak att rikta mot utrikesministerns skildring av situationen i Portugal och hans förhoppningar

om vad som där skall hända. Möjligen skulle jag ha använt ett annat ordval. I stället för *viss* oro hyser jag *djup* oro för att de förväntningar vi har – att det verkligen skall bli ett val, en ny författning och demokrati – inte kommer att infrias. Jag har inte begärt att vi i det här avvaktande läget skall ta vår hand ifrån de goda krafterna där nere, långt därifrån. Vi har all anledning att fortfarande försöka utöva den indirekta påverkan på händelseutvecklingen som våra stödsatser innebär. Men *om* vi ger bidrag och stöd för att utveckla demokratin – om än till en början bristfällig – och *om* våra förväntningar inte blir infrjade därför att ett nytt förtryck ersätter det gamla, då är det klart att vi bör ompröva den svenska hjälpen till Portugal. Förutsättningarna för hjälpen har då brustit.

Till herr Ullsten vill jag säga att jag ingalunda har missförstått herr Myrdal i hans Nobelföreläsning om *The Equality Issue in World Development*. Vad han kritiserar och vad jag apostroferade var just sättet att angripa detta väldiga problem som behandlas i FN och utgjorde föremål för hans föreläsning. Sedan ställde jag det intresse som deklARATIONEN ägnar åt detta och andra liknande frågor mot den omfattning i vilken man skildrar andra Sverige närliggande problem.

Jag var alltså ute efter – och den som lyssnade på mitt anförande måste ha fått det klart för sig – att påvisa obalansen både i den här utrikesdeklARATIONEN och tidigare mellan det utrymme som ägnas världen och problem långt borta i fjärran länder och det intresse som visas vad som sker i vår omedelbara närhet. I dagens utrikesdeklARATION sägs verkligen inte mycket om Europa och Norden, trots att det som händer i Europa och Norden i allra högsta grad angår Sverige och dess säkerhet.

Det är viktigare nu än tidigare att analysera läget i vår närmaste omgivning därför att det här har hänt en del. Det är inte bara Murmanskbasens tillkomst och uppbyggnad som det är frågan om. Andra företeelser har kommit in i bilden och påverkat förutsättningarna för basen. I sin tur har detta påverkat Sovjets och andra staters intresse för hela det nordiska området. Vi har all anledning att i vårt land försöka analysera skeendet och få till stånd en fördjupad debatt. Det är, menar jag, av gemensamt intresse för både regering och opposition att söka klarlägga händelseutvecklingen och de faror som ligger däri. Vi behöver en högre beredskap både debattmässigt och i sak.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr utrikesministern sade att det var regeringens avsikt att t. v. inte satsa på *mer än en* av de politiska grupperingarna i Angola. Det var ett beklagligt svar, tycker jag. Dessutom strider det faktiskt mot ett riksdagsbeslut från förra året.

Däremot tycker jag att det var positivt att herr utrikesministern sade att man avser att ge bistånd till det Angola som blir självständigt i höst. Jag förmodar att det finns en utrikespolitisk och inte bara en biståndspolitisk avsikt bakom det. Vi har alla betonat betydelsen av att stödja de fria afrikanska staterna i Sydafrikas närhet. Därför tycker jag också

att svaret på min fråga om bistånd till de länderna – bortsett från det utrikesministern sade om Angola – var litet besynnerligt. Han sade ungefär så här: "Det är inte mitt bord. Bistånd sköts av en annan avdelning inom UD." Jag menar att det här i hög grad rör sig om utrikespolitik, och därför hade ett svar varit motiverat.

Jag har missuppfattat herr Bohman. Han instämde med herr Myrdal, polemiserade inte mot honom och använde honom inte som tillhygge. Utmärkt, herr Bohman, men då måste väl också slutsatsen bli att vi kan räkna med moderata samlingspartiets stöd för en utvidgning av de svenska biståndsinsatserna, så att vi lever upp till de utfästelser som gjorts i Förenta nationerna i samband med den nya "ekonomiska världsordningen".

Jag vill sedan, herr talman, ta upp en sak som vår nye kommunistledare, herr Werner i Tyresö, sade. Han hävdade med eftertryck att det kapitalistiska systemet leder till förtryck och nykolonialism, och mot det ställde han de socialistiska staterna, som enligt honom hyllar principen om "respekterandet av alla staters – stora eller små – suveränitet, likaberättigande och territoriella integritet och förbud mot all inblandning i andra staters angelägenheter" liksom om "alla folks rätt att fritt avgöra frågan om sin sociala och politiska ordning ---". Herr Werner fortsatte: "Den principen innebär således den fullständiga rätten för varje folk att självt bestämma över sin framtid och lösa detta på de vägar som folken själva väljer."

Jag skulle med anledning av dessa fina principer, komma ur den nye kommunistledarens mun, gärna vilja ställa ett par frågor till honom. Tycker herr Werner i Tyresö att den här principen om "rätt att fritt avgöra frågan om sin sociala och politiska ordning" har gällt t. ex. i Tjeckoslovakien? Har den östtyska befolkningen "den fullständiga rätten för varje folk att självt bestämma över sin framtid"? Har till sist Sovjetunionen enligt herr Werners mening respekterat "alla staters – stora eller små – suveränitet, likaberättigande och territoriella integritet" och följt principen om "förbud mot all inblandning i andra staters angelägenheter"?

Här rör det sig, herr talman, om förhållanden i andra länder, och sådana frågor brukar kommunister inte vilja svara på. Jag tror ändå att det både för kammaren och för väljarna vore ganska klagörande att få veta om den här tolkningen av vad herr Werner sade är den riktiga.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Svaren på de frågor som herr Ullsten ställde är ju kända sedan tidigare. Alla vet var vårt parti står, och jag förutsätter att herr Ullsten – inte minst efter att ha läst vad man skrivit från vår senaste partikongress – redan känner till svaren på sina frågor. Dem har vi klarlagt för länge sedan. Inställningen till händelserna i Tjeckoslovakien slog vi fast redan i augusti 1968.

Utrikesministern sade att jag fick ett svar i februari på frågorna om

Viggen. Nej, herr Andersson, jag fick inget svar när jag ställde mina frågor till handelsministern vid det tillfället, och det är heller inte regeringen som nu har sett till, att innehållet i det brev som jag då frågade efter har kommit till riksdagens kännedom.

Viggen är ändå inte vilken krigsmateriel som helst. Den är sannolikt den mest påkostade delen av den svenska krigsmakten, den är det mest avancerade vapen vi har. Det är detta vapen som den svenska storfinansen i samverkan med regeringen nu försöker sälja till fyra NATO-länder med hjälp av långtgående utfästelser om fortsatta leveranser, även om de länderna skulle hamna i krig.

I februari vägrade handelsministern att svara på de här frågorna. Han hävdade vid det tillfället att Viggenexporten står i överensstämmelse med principerna för svensk vapenexport, som de uttrycktes av regeringen och riksdagsmajoriteten år 1971. Jag har sagt tidigare att vi inte delar den uppfattningen. Vi hävdade då och vi hävdar fortfarande att principerna för vapenexport måste omprövas, och vi har krävt ett generell förbud.

Vi hävdar att om ett så avancerat vapen som Viggen exporteras till NATO-länderna, så motverkar detta avrustningssträvandena och strider mot neutraliteten. Det sättet att tolka ramarna för den alliansfria politiken som den svenska regeringen använder anser vi minskar tilltron till viljan att i alla lägen upprätthålla denna politik.

Till sist bara en fråga till herr Ullsten som representant för folkpartiet, som anser att Sveriges riksdag bör klargöra sin inställning till svenska företags investeringar och verksamhet i Sydafrika. Jag tycker det är berättigat att ta upp den frågan, men lika intressant är det att få reda på folkpartiets inställning i dessa frågor. Vårt parti har flera gånger krävt skärpt restriktivitet när det gäller tillståndsgivningen för investeringar utomlands. Vi har också upprepade gånger krävt ett direkt förbud mot svenska investeringar i stater under kolonialt förtryck och i stater som utövar sådant förtryck. Vi har även krävt förbud mot svenska investeringar i stater med fascistiska eller rasistiska regimer. Ingenting har framkommit som ger oss anledning att inte vidhålla dessa krav. Men det vore intressant att få veta var folkpartiet står i dessa frågor.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Endast ett par synpunkter nu när den här diskussionen står inför sitt slut.

Herr Antonsson och jag kan tydligen båda helt ställa oss bakom Inga Thorssons anföranden i FN och Genève i fråga om kontroll av plutonium. Jag skulle tro att hela riksdagen ställer sig bakom dem. Men fru Thorsson har aldrig vänt sig mot den fredliga användningen av kärnenergi. Både hon och herr Antonsson vet att det kommer att byggas fler och fler reaktorer ute i världen. Vad hon har talat om är att hålla det plutonium som kommer fram ur dessa reaktorer under internationell kontroll. Detta är en stor och viktig fråga, som är delvis men inte slutgiltigt löst. För

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

min del tvivlar jag inte på att världens stater kommer att tvingas att skaffa fram en sådan kontroll, med tanke på de stora risker som uppstår om man inte har detta plutonium under kontroll.

Till herr Ullsten vill jag säga att det är klart att bistandsfrågorna hör till utrikespolitiken, men herr Ullsten vet mycket väl att vi har ett särskilt statsråd som är ansvarig för biståndspolitik. Jag vill därför inte gärna lägga mig i biståndsdiskussionerna. Jag tycker inte att det vore riktigt.

Jag vill emellertid förtydliga vad jag sade om Angola. Något beslut om att Angola skall bli ett programland föreligger naturligtvis inte – det får vägas och värderas. Men vi har utgått ifrån att den hjälp vi hela tiden givit befrielseströrelserna i de tre f. d. portugisiska kolonierna om möjligt skall överflyttas till hjälp till ländernas uppbyggnad när befrielseströrelserna övertar ledningen av länderna. Så har skett när det gäller Guinea-Bissau.

Till herr Werner vill jag säga att jag här har det svar herr Werner fick den 4 februari. Där är principerna för krigsmaterielexport resp. principerna för samarbetsavtal redovisade.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Ullsten anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det var en tid i Europa då några länder skyllde allt ont och alla kriser på judarna. Judarna konspirerade över nationsgränserna, sade man, de förtryckte människor som kom i deras väg, de ville förslava andra folk och förstöra främmande kulturer. Därför skulle judarna försvinna eller åtminstone tuktas. Därför var kampen för fred och rättvisa förbunden med kampen mot det judiska folket.

Så löd läran från Hitlers Tyskland och den spreds med både stridsvagnars makt och propagandans hets. Den drev sex miljoner judar till förintelse, den förde världen till storkrig, den lade Europa i ruiner. Sådan är antisemitismen.

Nu är en tid när ett stort antal länder skyller mycket ont och många kriser på den judiska nationen. Israel konspirerar mot andra länder, heter det. Israel är en imperialistisk statsbildning. Israel vill förtrycka sina grannar och förslava de folk som kommer i dess väg. Israel söker förstöra främmande kulturer och andras religion. Därför skall Israel försvinna eller åtminstone tuktas. Därför är kampen för fred och rättvisa förbunden med kampen mot den judiska staten.

Så lyder läran från FN:s generalförsamling i höstas, från UNESCO och några andra internationella sammanslutningar. Idén om den judiska statens fördärvlighet skall spridas med vapenmakt och propaganda, med politiskt tryck och oljans förmåga att övertala. Den kan driva några miljoner judar till förintelse, den kan drabba ännu fler araber med nya katastrofer, den kan föra världen till randen av ett nytt storkrig, den kan lägga Mellersta Östern i ruiner. Sådan är antisionismen.

Judarna har alltid nyttjats som syndaböcker för faror och olyckor. I århundraden har man skylt människlighetens gissel på det judiska folket: massjukdomar, naturkatastrofer, inflation och krig. I dag har den judiska staten blivit en sorts syndabock i det mellanfolkliga samarbetet. Internationella konferenser domineras av attacker mot Israel. Man skyller Mellersta Österns olyckor på sionismen och på idéer som sägs vara förbundna med sionismen.

Att söka utplåna en grupp inom det egna folket var 1930- och 1940-talens mest förfärande bidrag till den tidens laglöshet. Att söka utplåna en nation är vår tids mest extrema uttryck för en internationell laglöshet.

Antisemitismen var något mer än kamp mot judarna: den var en attack mot demokratin som styrelseform, ett förebud till olyckor som skulle drabba många fler än judarna. Hetsen mot Israel i dag är ett angrepp mot den enda demokratin i Mellersta Östern och ett hot mot den kanske mest vitala folkstyrelsen i världen.

För 40 år sedan slöt de flesta ögonen inför vad som skulle komma: *Så stor är inte faran för judarnas existens, så bokstavligt får man inte läsa texterna från judarnas fiender. I dag säger de förståndiga till oss: Så allvarligt är inte hotet mot Israels framtid, så bokstavligt skall vi inte läsa PLO:s program eller arabledares proklamationer.*

Med det vill jag långt ifrån likställa arabstaternas politik mot Israel i dag med nazismens förföljelse av judar. Skillnaderna är flera och delvis fundamentala. I Palestina handlar det i hög grad om att två folk gör anspråk på samma stycke territorium. Många av oss har länge ansett att de arabiska palestinierna har rätt att forma en stat, eller del av en stat, bredvid Israel och i fred med Israel. Ingen tror heller att det är antisemitismens fördomar som är den enda eller ens den främsta drivkraften i kampanjen mot Israel.

Men likheterna är också många, och de tränger sig på. Åter står några miljoner judar inför hotet om utplåning. Åter utmålas en del av det judiska folket, israelerna, som skulden till förnedring som drabbat många andra. Åter vill man dämpa omvärldens solidaritet med de utsatta genom en blandning av diplomati och utpressning.

De likheterna är tillräckliga för att många av oss skall känna den djupaste oro inför de senaste årens händelser. En väldig upprustning efter oktoberkriget 1973 präglar Mellersta Östern. Allt större resurser i både Israel och arabstaterna används för försvar och krigsförberedelser.

En fredlig lösning förutsätter däremot att alla stater och folk i regionen erkänner varandras rätt att leva inom säkra och erkända gränser. På den grundvalen bör direkta förhandlingar föras mellan parterna om hur gränser skall dras och säkerheten tryggas. Steg-för-steg-uppgörelser kan föra området till en sådan fred, men bara om de länder som ingår i sådana överenskommelser avskriver kriget som ett medel att nå sina mål. Några strategiskt viktiga områden kan demilitariserars, och gränserna mellan länderna bör öppnas för varor, idéer och människor. Samverkan mellan folken i Mellersta Östern kan föra området till en dramatisk utveckling

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

av jordbruk, industri och sociala reformer. En sådan framtid förutsätter självfallet att Israel som en judisk nation erkänns av sina grannar och av palestinierna. Den kräver troligen också att palestiniernas nationella ambitioner förverkligas i en palestinsk statsbildning vid sidan av Israel. Den innebär vidare att Jerusalem förblir en enad stad och Israels huvudstad men samtidigt en stad öppen för palestinier och för alla trosbekännare.

Detta är en vision av Mellersta Östern i varaktig fred. Dit kan avståndet i dag tyckas oändligt. Vad vi nu i stället ser är hur t. o. m. de mest extrema av arabiska rörelser, som ständigt arbetar för ett nytt krig i Mellersta Östern, får ett oväntat stöd av många länder.

PLO:s program är känt. Palestina skall bli arabiskt – ingen plats för Israel. Zionismen är olaglig. Terrorn är kärnan i befrielsekriget. Bara de judar som fanns i Mellersta Östern *före 1917* skall få bli medborgare i det nya Palestina. Den överväldigande majoriteten av judarna har kommit *efter 1917* och skall alltså försvinna på det ena eller andra sättet. Det är innebörden av några paragrafer i PLO:s program.

Sverige röstade för att denna organisation skulle delta i debatten i FN:s generalförsamling. Sverige röstade inte emot att PLO blev permanent observatör i FN. Sverige röstade inte ens emot en Palestinaresolution som inte med ett ord nämnde Israel. En sådan resolution är en symbolisk krigsförklaring mot den judiska staten; Sverige lade ner rösten.

De motiveringar som regeringen gett till detta är att PLO är "Palestinaarabernas mest auktoritativa talesman". Utrikesministern sade dessutom i höstas att PLO:s deltagande i FN skulle "underlätta en fredlig lösning av Mellanösternkonflikten".

I ett par debatter i höstas ställde jag frågan: Hur kan man stödja freden genom att stärka dem som önskar krig? "Sverige säger att Israel måste finnas kvar – ger sedan sitt stöd åt en organisation som kräver att Israel skall krossas. Sverige ansluter sig till FN-resolutionen 242 – röstar sedan för en terrorgrupp som frenetiskt avvisar denna resolution. Sverige önskar fred och säkra gränser i Mellersta Östern – uppmuntrar sedan en grupp politiker som har som huvudmål att förhindra fred mot Israel."

Kanske inbillade sig regeringen i höstas att PLO skulle bli mer sansat och gå med på fredliga överenskommelser. Det framstod redan då som illusioner. Nu måste väl också utrikesministern inse att de förhoppningarna är grusade.

Efter att bl. a. den svenska regeringen gett sitt stöd åt PLO har Arafat sagt i en fransk tidning i november förra året: "Bara arabstater, bland dem den palestinska enheten, kan existera i Mellersta Östern." I en turkisk tidning i december meddelade Arafat: "Vi skall fortsätta vår kamp fram till befrielsen av Palestina, det område på vilket Israel bildades." I en amerikansk tidning ungefär samtidigt förklarar PLO-ledaren att "fredens seger är att Israel elimineras och ingenting mindre".

Det här är alltså uttalanden *efter* det att Arafat varit i FN. Vid massor av tillfällen har han kategoriskt förklarat att en judisk nation inte skall

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

få finnas. Hur kan statsrådet påstå att stöd till den mannen och den organisationen kan "underlätta en fredlig lösning"?

Egypten och Israel är just nu inne i svåra förhandlingar om en ny deluppgrörelse om Sinai. Var och en som önskar fred i Mellersta Östern hoppas naturligtvis att en överenskommelse under de kommande dagarna skall leda till ökad stabilitet i området. Men PLO vill inte fred eller stabilitet och försöker därför sabotera de samtal som leds av Henry Kissinger. Arafat har under några månader påstått att han är motståndare till terrorism. PLO – som är ansvarigt för flygplanskapningar, massakern vid olympiaden i München, mördandet av skolbarn i Maalot och många andra aktioner – har ett tag försökt svepa sig i oskuldens vita dräkt. Den svenska regeringen tycks ha trott på det kostymnumret.

För två veckor sedan visade man åter sitt rätta ansikte. En grupp terrorister från al Fatah, vars ledare är Arafat och som utgör den viktigaste organisationen i PLO, kastade sig i land vid Tel Aviv och dödade ett antal oskyldiga civila i och utanför ett hotell i centrum av staden.

I en rad uttalanden från olika företrädare för PLO har vi fått läsa varför man dödade i Tel Aviv. Abu Ayad – nummer två i rang i al Fatah – förklarade att beslutet om attacken hade fattats på högsta nivå inom PLO:s beslutande organ. I den syriska radion meddelade PLO: "Denna operation avsåg att underminera dr Kissingers nuvarande uppdrag och följaktligen att underminera politiska manövrer i regionen." Ledaren för PLO:s politiska avdelning sade i en algerisk tidning, att vår kamp kommer "i en särskild fas att bli extremt våldsam". PLO:s representant i Paris förklarade att den palestinska revolutionen är inbegripen i "en väpnad kamp i de ockuperade områdena (som i det här fallet innebär Tel Aviv)".

Arten av den retorik som PLO nu söker stimulera kan vi förstå om vi lyssnar till radiostationen Palestinas röst, Kairo, den 6 mars:

"Den här gången kom de från havet med gevär och handgranater. Vi ska komma från havet, från bergen och från slätterna. Vi ska komma från varje hörn och varje gata. Det här är en helvetisk verksamhet som ännu inte har avslutats. Det här är vårt språk och vårt återvändande. I Jaffas namn ska vi komma tillbaka till henne från havet och föra med oss seger och ära."

Den svenske utrikesministern har sagt att stöd åt denna organisation i FN kan "underlätta en fredlig lösning". Jag har frågat hur det går ihop med angreppet mot Savoy Hotel i Tel Aviv. I svaret, som jag tackar för, säger Sven Andersson i dag att vi med "avsky" tagit del av rapporterna, att terror och motterror försvårar försöken att nå fred genom förhandlingar. Det är sant. Men varför då stödja dem som inte vill ha fred, som använder terror mot civilpersoner som medel att sabotera förhandlingar? Varför röstar Sverige för PLO när regeringen sedan tvingas ta avstånd från det som PLO står för?

"Palestinaaraberna, som verkar för sina legitima rättigheter, är uppenbarligen en part", säger utrikesministern i dag. Naturligtvis. I många år har jag och andra pläderat för en palestinsk stat, eller del av en stat,

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

bredvid Israel och i fred med Israel. Långt innan det blev politiskt oportunt att tala om en palestinsk nation. dys. långt innan herrar Palme och Andersson började göra det, diskuterade vi möjligheterna av förhandlingar som äntligen skulle ge palestinierna en stat eller en federation. Vi kritiserade bl. a. Golda Meirs oförstående hållning inför den växande palestinska nationalkänslan.

Men det är ju dessa palestinier som den svenska regeringen har vänt ryggen! Det är ju de palestinier, som önskar en nation i fred med Israel, som sett sin ställning försvagas när Sverige och andra röstat för de terrorister som vill en nation på ruinerna av Israel. Palestinaaraber som verkar för "sina legitima rättigheter" skall vi naturligtvis stödja på olika sätt. Men Palestinaaraber som vill upphäva *andras* legitima rättigheter måste vi motverka.

Den svenska regeringens nya hållning till konflikten i Mellersta Östern är därför inte bara ett svek mot Israel, den enda demokratin i Mellersta Östern, det enda land där som leds av utrikesministerns egna partivänner, en liten nation som önskar överleva. Stödet till PLO är också ett svek mot de tusentals palestinier som vill fred och som inser att nya krig drar nya katastrofer över palestinierna. Därför är det en skam att den frågan skall behöva ställas till en svensk utrikesminister: Om ni önskar fred i Mellersta Östern – varför stöder ni dem som anser att fred är förräderi?

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Flera av de stora industriländerna befinner sig f. n. i ett besvärligt ekonomiskt läge. Produktionen stagnerar eller minskar och arbetslösheten stiger. Inflationen och de stora underskotten i bytesbalanserna ledde allmänt sett till en restriktiv politik, som under senare tid i flertalet länder emellertid ändrats i en mer expansiv riktning. Flertalet bedömningar pekar nu också på en uppgång av den ekonomiska aktiviteten i flera av de större industriländerna under senare delen av det här året. Utvecklingen har dock medfört betydande spänningar i det internationella handels- och betalningssystemet. Det är därför naturligt att den svenska regeringen medverkar i arrangemang som reducerar effekterna av bytesbalansunderskotten och riskerna för en handelspolitisk protektionism. Särskilda multilaterala insatser måste göras för de hårdast drabbade u-länderna.

Ännu så sent som hösten 1973 föreföll utvecklingen gå mot en stabilisering på det monetära och valutapolitiska området. Men den utvecklingen bröts genom de drastiskt höjda oljepriserna i kombination med den accelererade världsinflationen. Oljeprisstegringarna ledde till att OECD-ländernas totala bytesbalansöverskott 1973 på omkring 2,5 miljarder dollar förvandlades till ett underskott 1974 som f. n. beräknas till omkring 35 miljarder dollar. Man kan också uttrycka förändringen så att OPEC-länderna med ens fick ett bytesbalansöverskott på över 60 miljarder dollar. Ändå blev förändringen för OECD-länderna

mindre än vad man räknat med från början. Till det bidrog såväl en större exportkapacitet hos OECD-länderna som en större importbenägenhet hos oljeproducentländerna. Härtill kommer att importen av olja blev mindre än väntat. Uppgifterna om OPEC-ländernas överskott tyder på att bytesbalanssituationen för många u-länder försämrades kraftigt under år 1974. Särskilt drabbades de fattigaste u-länderna allvarligt.

OECD-länderna klarade återflödet av kapital från OPEC-länderna genom den internationella kapitalmarknaden och genom bilaterala lånearrangemang. För u-länderna har särskilda insatser gjorts. OPEC-länderna har gett direkta lån och bidrag. Inom den internationella valutafondens ram upprättades ett lånearrangemang. Valutafonden lånade direkt hos de oljeproducerande länderna men även hos andra överskottsländer upp kapital som sedan lånades ut till underskottsländer. Denna s. k. oljefacilitet uppgick år 1974 till inemot 4 miljarder dollar. Med undantag för Italien har detta lånearrangemang i första hand utnyttjats av u-länder. Dessa samlade åtgärder medförde att de icke oljeproducerande u-ländernas valutareserver förblev oförändrade under år 1974.

För år 1975 kommer man fortfarande att kunna registrera stora bytesbalansunderskott för både i- och u-länder. Farhågor finns att bilaterala överenskommelser och den internationella kapitalmarknaden i övrigt inte klarar av det återflödesproblem som den här obalansen skapar. Det gör att de multilaterala arrangemangen måste byggas ut. Det är mot denna bakgrund man får bedöma det initiativ som togs av den brittiske finansministern Healey vid Valutafondens och Världsbankens årsmöte i höstas att för år 1975 inrätta en väsentligt större oljefacilitet. Den s. k. interimskommittén inom Internationella valutafonden enades i januari om en oljefacilitet för år 1975 med en omslutning av drygt 6 miljarder dollar. Parallellt med diskussionen om en ny oljefacilitet inom Valutafondens ram hade inom den s. k. tiogruppen inletts diskussioner om ett annat stödarrangemang för att klara de mest utsatta i-ländernas behov. Förslagsställare hade varit dels OECD:s generalsekreterare van Lennep, dels USA:s utrikesminister Kissinger. Arrangemanget håller f. n. på att utarbetas inom OECD. Avsikten är att OECD-länderna skall gå samman i en stödfond, som kan anlitas av dessa, när i princip alla andra lånemöjligheter är uttömda. Fondens totala omslutning har angetts till omkring 24 miljarder dollar för tvåårsperioden 1975-1976. Det är dock endast hälften av detta belopp som kan lånas ut.

Överläggningarna inom OECD om stödfonden har nu nått så långt att avtalets väsentliga innehåll föreligger. Den slutliga avtalstexten torde vara färdig för underskrift i början av april. Regeringen har gjort följande överväganden.

Den ekonomiska politiken i särskilt de stora industriländerna blir mera expansiv, inriktad på ökad efterfrågan och förbättrad sysselsättning. Inrättandet av OECD:s stödfond bör, tillsammans med andra åtgärder för kapitalåterflöde till oljekonsumentländerna, öka utsikterna för en snar återhämtning av den internationella konjunkturen. Av detta allmänna

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

skäl bör Sverige stödja OECD-fondens tillkomst.

Vidare har vi att utgå från att Sverige en tid framåt måste täcka ett betydande underskott i sin bytesbalans genom upplåning utomlands. I detta perspektiv är Sveriges deltagande i stödfonden förenat med både för- och nackdelar. Sålunda innebär det en viss bindning av våra monetära resurser i och med att vi åtar oss att biträda de svagaste länderna i den händelse att de inte kan fullgöra sina låneförpliktelser gentemot fonden. Samtidigt medför det en viss säkerhet för vår egen del om en temporär och oväntad försämring skulle inträffa i Sveriges betalningsbalanssituation.

Värdet av möjligheterna för vårt land att ta upp lån hos stödfonden bör emellertid inte överdrivas med hänsyn både till att Sveriges allmänna ekonomiska position inte placerar oss bland de svagare länderna och till att utnyttjandet av stödfondens resurser kan komma att förenas med vissa villkor beträffande utformningen av den ekonomiska politiken – villkor som det inte är givet att vi är beredda att acceptera. Beslutet om vårt deltagande i stödfonden bör därför inte bygga på de direkta lånemöjligheter som fonden erbjuder. Däremot kan det förhållandet att Sverige har tillgång till den finansiella resurs, som stödfonden utgör, underlätta vår upplåning på utländska kapitalmarknader.

Efter hörande av utrikesnämnden har regeringen funnit att övervägande skäl talar för Sveriges anslutning till OECD:s stödfond. Frågan kommer sedermera att underställas riksdagens prövning.

Den svenska växelkurspolitiken är oförändrad. Vårt deltagande i valutasarbetet inom "ormen" fungerar enligt regeringens åsikt väl.

De stora betalningsunderskotten för flertalet länder, den stigande arbetslösheten och den svaga utvecklingen av världshandeln medför spänningar också i de handelspolitiska relationerna.

Den internationella disciplin, som i allt väsentligt kunnat upprätthållas, bottnar i insikten om de faror som världsekonomin skulle utsättas för om handelspolitiska skyddsåtgärder skulle börja sprida sig i stor skala. Även de stora länderna, med en i förhållande till sin totala ekonomi begränsad utrikeshandel, skulle störas allvarligt.

Till den internationella återhållsamheten att tillgripa skyddsåtgärder bidrar utan tvivel det regelsystem som byggts upp såväl globalt som regionalt i syfte att skapa stabilitet i handelsrelationerna. Jag syftar här främst på GATT och de avtal som reglerar frihandeln inom EG och EFTA samt handeln mellan EG- och EFTA-länderna. De stränga regler, som gäller för det handelspolitiska agerandet i Västeuropa, bör i dagens läge verka stabiliserande även globalt.

Under den allra senaste tiden har vissa länder vidtagit protektionistiska åtgärder. Vi ser med oro på denna utveckling, som delvis berör vitala svenska intressen. Alla ansträngningar måste därför göras för att motverka sådana åtgärder. Sverige medverkade aktivt vid tillkomsten av förra årets handelspolitiska deklaration i OECD. Enligt denna deklaration förband sig medlemsländerna att under ett år avstå från att vidta åtgärder

för att begränsa importen eller subventionera exporten. Regeringen anser att deklarationen fyllt en väsentlig uppgift. Vi arbetar nu för att den skall gälla ytterligare ett år.

De världsvida handelsförhandlingarna i GATT:s regi kommer att utgöra ett viktigt led i strävandena mot en friare världshandel. Förhandlingarna har nu gått in i ett aktivare skede sedan samtliga länders regeringar efter lång väntan är utrustade med nödvändiga förhandlingsmandat.

Vid ministermötet i Tokyo i september 1973 rådde enighet om att förhandlingarna skall omfatta förutom tullar även andra former av handelshinder för både industri- och jordbruksvaror. Särskild hänsyn skall tas till u-ländernas intressen.

Sverige har i det inledande förhandlingsskedet förordat en fullständig avveckling av industrivarutullarna mellan i-länderna. På grund av de förhandlingsmandat som EG:s och Förenta staternas förhandlare har, kan det målet inte förverkligas redan i denna förhandlingsomgång. Vi kommer alltför att söka få till stånd största möjliga generella tullsänkningar och därvid främst inrikta oss på att uppnå särskilt stora sänkningar av de högsta tullarna. Sveriges intresse av en fortsatt avveckling av industrivarutullarna på världsvid basis är naturligt, då de för svensk export intressanta transoceaniska marknaderna inte kan nås av regionala tullavtrappningar. Jag tänker här främst på Nordamerika, Japan och Australien.

Inom jordbrukssektorn råder särskilda marknadsförhållanden. Dessa skall enligt Tokyodeklarationen beaktas under förhandlingarna. Sveriges förhandlingsintressen på denna sektor är begränsade.

Däremot har vi ett betydande intresse för möjligheterna att reducera de negativa effekterna av icke-tariffära handelshinder. Dessa har ökat kraftigt under de senaste decennierna och får allt större betydelse när tullhindren avvecklas. Det arbete, som hittills skett i GATT på detta fält och de prioriteringar som preliminärt gjorts inför förhandlingarna, sammanfaller i allt väsentligt med Sveriges intressen.

I det internationella valuta- och handelspolitiska samarbetet samråder Sverige fortlöpande med ett stort antal länder. Detta gäller särskilt de nordiska. Norden har gemensam representation i den interimskommitté som avlöst den s. k. 20-mannakommittén i Valutafonden. Särskilda former har också skapats för nordiskt samråd under GATT-förhandlingarna. Även med EFTA-länderna hålls en fortlöpande kontakt i handelspolitiska frågor, och inom EFTA-gruppen samordnas medlemsländernas diskussioner med EG om frihandelsavtalen.

Under senare tid har ett intensivt utrednings- och samordningsarbete bedrivits inom EFTA i syfte att få till stånd förenklingar i de ursprungsregler som gäller för den västeuropeiska frihandeln. Reglerna har fungerat betydligt bättre än vad många väntade sig. Vissa förenklingar i den administrativa tillämpningen har genomförts. Men behovet av ytterligare förändringar kvarstår. Sverige har därför med övriga EFTA-stater nyligen föreslagit EG en översyn av ursprungsreglerna. Förslag i samma riktning

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

har även väckts inom Gemenskapen.

Initiativ har nyligen tagits för att vidga det nordiska ekonomiska samarbetet. Bl. a. har beslut fattats att utarbeta ett förslag till nordisk investeringsbank. Vidare skall de nordiska ländernas råvaru- och resurssituation på längre sikt inventeras. Regeringen kommer senare att förelägga riksdagen en redogörelse för det nordiska samarbetet.

Varuutbytet med statshandelsländerna ökade kraftigt under fjolåret. En intressant utveckling är att den svenska exporten till de östeuropeiska länderna under senare år alltmer kommit att avse leveranser av större anläggningar, s. k. nyckelfärdiga projekt. Svenska byggtreprentörer har vunnit inesteg på dessa marknader och byggt hotell, varuhus, fabriker, fartygsdockor m. m.

Ett nytt steg i liberaliserande riktning för införseln från statshandelsländerna till Sverige togs vid årsskiftet. Endast ett fåtal varor är nu föremål för kvantitativ begränsning.

Största delen av Sveriges import från u-länderna sker fritt från tullar och andra handelshinder. Under år 1974 ökade den tullfria importen av u-landsprodukter inom ramen för det svenska tullpreferenssystemet. U-länderna har liksom tidigare i hög grad utnyttjat förmånerna. Sammanlagt får nu 66 länder och områden förmånsbehandling vid export till Sverige. Importen av industriprodukter från u-länderna är dock fortfarande liten. U-ländernas andel utgjorde år 1974 endast 4 % av vår totala import av industrivaror.

Importkontoret för u-landsprodukter har nyligen inlett sin verksamhet. Kontoret skall lämna information och handledning om försäljningsmöjligheter och marknadsförhållanden i Sverige samt förmedla kontakt med svenska importörer. Det är regeringens förhoppning att kontoret skall bidra till att öka u-ländernas export.

De oljeproducerande u-ländernas ökade köpkraft har medfört en omfattande utbyggnad av utvecklings- och investeringsplanerna i dessa länder. Konkurrensen om att vinna fotfäste på dessa marknader är hård. Under år 1974 lyckades de svenska exportörerna hävda sig väl. Exporten till staterna kring Persiska viken uppgick till ca 1 miljard kronor, vilket innebär en fördubbling. Exporten till andra oljeproducerande u-länder ökade också snabbt.

Staten försöker genom överenskommelser om ekonomiskt, industriellt och tekniskt samarbete med en rad av dessa länder underlätta svensk export. Den statligt finansierade exportfrämjande verksamheten i oljeländerna förstärks också.

Ett nytt element i vårt internationella samarbete utgörs av vårt medlemskap i OECD:s nya internationella energiorgan, IEA. Jag vill begagna detta tillfälle att redovisa det arbete som pågår inom organisationen.

Till en början vill jag konstatera att styrelsen fattat de beslut som erfordras för att förverkliga avtalets bestämmelser i avseende på systemet för krisåtgärder. I en tillförselkris kan därmed det gemensamma oljefördelningssystemet sättas i funktion.

När det gäller det långsiktiga energisamarbetet har överenskommelse träffats om ett gemensamt mål för minskad oljeimport under 1975. Detta är ett mål för IEA-gruppen som helhet och innebär alltså inte ett bindande åtagande för det enskilda landet. Avsikten är att sätta upp mål för oljeimportens utveckling även för 1976 och 1977 liksom för senare år. Vidare är avsikten att deltagarländernas energisparprogram skall granskas inom IEA. Olika forsknings- och utvecklingsprojekt studeras i nio grupper, varav Sverige hittills anmält sin avsikt att delta i sex. Dessa sex grupper behandlar radioaktivt avfall, kärnsäkerhet, spillvärme, avfallsenergi, fusionskraft och energisparande. Verksamheten har hittills inriktats på att studera förutsättningarna för ett samarbete och på vilket sätt detta skulle kunna organiseras. I fråga om huvuddelen av projekten hoppas man nu kunna fatta beslut om att inleda samarbete före den 1 juli i år. Detta gäller bl. a. radioaktivt avfall, kärnsäkerhet, spillvärme och avfallsenergi.

En annan fråga gäller behovet att åstadkomma en snabbare utveckling av alternativa energikällor. Olika metoder att främja investeringar i kostnadskrävande energikällor har diskuterats.

Förslag föreligger nu om allmänna riktlinjer för IEA-ländernas politik på detta område. Syftet härmed är att säkra tillförseln av energi, minska beroendet av importerad olja, skapa mera stabila förhållanden på den internationella oljemarknaden samt stödja redan överenskomna besparingsmål. Vi instämmer i att detta är viktiga syften, vilka f. ö. är i linje med syftena i själva IEP-avtalet.

Vi inser också att det kan behövas lämpliga åtgärder för att åstadkomma tillräckliga investeringar i alternativa energikällor. Regeringen har sålunda i energipropositionen föreslagit en kraftig satsning på sådana energikällor. Det nu föreliggande förslaget i IEA innebär emellertid att de deltagande länderna åtar sig att hålla en viss, icke närmare angiven, prisnivå under vilken importerad olja inte skall säljas.

Sverige har i styrelsen rest invändningar mot att redan nu fatta beslut i detta hänseende. Vi anser oss ännu inte kunna bedöma hur ett sådant system kommer att fungera i praktiken och vilka konsekvenser det får, internationellt och nationellt. Enligt vår mening bör hela frågan om med vilka åtgärder en snabbare utveckling av alternativa energikällor skall kunna åstadkommas bli föremål för mera ingående studium.

Vi anser det dessutom vara en fördel att förutsättningslöst diskutera metoderna att trygga utvecklingen av alternativa energikällor med producentländerna och de konsumentländer som står utanför IEA. Vi vet att producentländerna är positivt inställda till att alternativa energikällor utvecklas. Det är något som de i själva verket upprepade gånger har krävt.

Vad gäller dialogen med producentländerna och konsumentländerna utanför IEA kan konstateras att Frankrikes president har inbjudit till ett möte i början av april med deltagande av ett begränsat antal producenter och konsumenter för att förbereda en större konferens. Inom

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

IEA har man diskuterat vad som vore av intresse att ta upp på en dylik konferens. För Sveriges del kan konstateras att vi har ett stort och sedan länge uttalat intresse av att energifrågorna görs till föremål för globala diskussioner i samförstånd mellan alla berörda parter. I dag förefaller utsikterna vara goda att en sådan diskussion skall komma till stånd.

IEA:s styrelse sammanträder i Paris i dag och i morgon. En huvudfråga är härvid förslaget till beslut avseende snabbare utveckling av alternativa energikällor. Den svenska delegationen har instruerats att verka för ett beslut som tar hänsyn till de synpunkter jag nu har redovisat.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Det finns ännu en gång anledning – inte minst i anslutning till den regeringsdeklaration som vi nyss har lyssnat till – att betona enigheten kring huvudlinjerna i den svenska utrikespolitiken. Det har sagts förut, men det förtjänar upprepas, att denna enighet är en tillgång för vårt land. Den ökar våra möjligheter att vinna gehör för våra synpunkter internationellt samtidigt som den väcker respekt för och tilltro till vår vilja att hävda en strikt neutralitetspolitik.

Vi har en stark vilja att påverka den internationella utvecklingen. Vår önskan att bidra till avspänning och fred, solidaritet och jämlikhet grundar sig på insikten att vi har ett medansvar också i dessa för hela mänskligheten livsavgörande frågor. Det ligger emellertid i den internationella gemenskapens natur att även vi i vår tur i hög grad påverkas av den internationella utvecklingen. Detta är grunden för den dialog på det internationella planet som är en förutsättning för utveckling och samförstånd.

Regeringsdeklarationen angående handels- och valutapolitiken avspeglar i hur hög grad vårt utlandsberoende styr handlandet. Handelsbalansens utveckling är avgörande för graden av självständighet i vår ekonomiska politik. Speciella svårigheter uppkommer när länder som spelar en avgörande roll för vårt handelsutbyte vart för sig eller i grupp vidtar åtgärder, som skapar relationer och bindningar som skulle kunna tänkas utsätta vår neutralitetspolitik för påfrestningar. Vi mötte detta problem i samband med frågan om medlemskapet i oljeklubben. Och nu gäller problematiken ett eventuellt medlemskap i OECD:s stödfond, den s. k. solidaritetsfonden.

Medlemskapet i oljeklubben har vi från centerns sida inte ansett stå i något motsatsförhållande till vår neutralitetspolitik. Det kan t. o. m. med fog göras gällande att vi just för att kunna föra en trovärdig neutralitetspolitik inte får försumma att göra vad som kan göras för att trygga oljeförsörjningen, också under tider när tillgången på olja skulle kunna tänkas bli mindre än vad den är i dag. Vi hävdar att oljeklubben skall ses som en del av OECD-samarbetet. Vi fäster dock särskild vikt vid den neutralitetsklausul som finns fogad till vårt medlemskap i klubben.

OECD:s stödfond, som nu börjar ta form, aktualiserar på nytt denna problematik. En analys av det föreliggande avtalsutkastet ger emellertid

klara besked om att fonden inte till sitt syfte eller sin funktion skapar problem för neutralitetspolitiken. Fonden är ett uttryck för och en konsekvens av det praktiskt inriktade ekonomiska samarbetet inom ramen för OECD. Den bör också, som handelsministern mycket riktigt påpekade, väsentligt kunna öka utsikterna för en snar återhämtning av den internationella konjunkturen. Detta är verkligen en förutsättning för en harmonisk utveckling av samarbetet mellan i-länder och u-länder, mellan oljeproducerande länder och oljekonsumerande länder.

Det är ofrånkomligt att fonden innebär en viss bindning av våra monetära resurser, men utan reella åtaganden skulle fondens betydelse som försäkringssystem i världsekonomin också vara obefintlig. Mot bakgrund av den diskussion som fördes här i kammaren på grundval av finansutskottets betänkande om finanspolitiken för en vecka sedan är det ett intressant konstaterande handelsministern gör, att stödfonden i viss mån kan tänkas underlätta vår upplåning på den utländska kapitalmarknaden. Denna upplåning är bl. a. en förutsättning för att företag som inte kan gå ut på den internationella marknaden skall få tillräckligt utrymme på den svenska kapitalmarknaden och att den vägen även de mindre företagen och de typiska hemmamarknadsbranscherna tillförsäkras de expansionsmöjligheter som är nödvändiga för att i detta konjunkturläge säkra sysselsättningen.

Vi accepterar alltså från centerns sida engagemanget i stödfonden. Kvar står emellertid frågan om hur u-ländernas situation skall kunna förbättras. Detta är också en central fråga, inte bara som ett uttryck för vår känsla av solidaritet med folk och nationer som har mycket stora ekonomiska problem utan även dikterat av omsorgen om världsekonomin harmoniska funktion. Det vore värdefullt om handelsministern ville komplettera regeringsdeklarationens knapphändiga besked i den frågan.

Valutafondens från 4 miljarder dollar till 6 miljarder dollar utökade oljefacilitet kan möjligen klara de akuta problemen. De oljeproducerande ländernas kapitalexport till u-länderna har dessutom ökat i avsevärd omfattning. Men trots dessa åtgärder har i varje fall inte de fattigaste u-ländernas situation i realiteten kunnat förbättras. OECD:s stödfond borde kunna bilda basen för ett internationellt garantisystem som skulle kunna innefatta rika som fattiga länder och därmed bidra till ökad stabilitet i världsekonomin. Ambitionen måste vara – och det framhöll centerledaren Thorbjörn Fälldin redan vid utrikesdebatten för ett år sedan – att skapa ett fördelningssystem som minskar den politiska spänningen i världen och garanterar en lugn och harmonisk utveckling.

Under intryck av konjunkturutvecklingen har nu handelspolitiska skyddsåtgärder aktualiserats i flera länder, bl. a. England och Finland. Det vore mycket beklagligt för det ekonomiska samarbetet om dylika skyddsåtgärder i detta läge skulle rubba stabiliteten i handelsrelationerna. I regeringsdeklarationen framhålls visserligen att alla ansträngningar måste göras för att motverka dessa tendenser och att regeringen verkar för att OECD:s handelspolitiska deklaration från i fjol skall gälla ytterligare

ett år. Så långt är allt gott och väl. Men frågan är om detta är tillräckligt, bl. a. med hänsyn till att det, som handelsministern säger, delvis berör vitala svenska intressen. Måste inte en direkt och målmedveten diplomatisk aktivitet också utvecklas i detta sammanhang? Om tendensen till protektionistiska åtgärder sprider sig kan detta nämligen få ödesdigra följder för världsekonomin. Även ur den synpunkten bör stödfonden kunna vara ett medel som bidrar till att begränsa strävandena i protektionistisk riktning. Från centerns sida hävdar vi att regeringen i denna fråga bör agera med en högre ambitionsnivå än den som regeringsdeklarationen låter antyda.

En intressant bieffekt av den förändrade internationella situationen är att det nordiska samarbetet på det ekonomiska området förefaller att ta ny fart. Den omständigheten att Sverige nu garanterar Norge leveranser av vete på ett sätt som gör Norge till något av en svensk hemmamarknad är en intressant utveckling med vidare aspekter till andra varugrupper och branscher. Norges roll som energiproducent bör i det längre perspektivet kunna vara en grund för ett omfattande ekonomiskt samarbete i Norden. Den kanske allra mest intressanta effekten av ett utbyggt nordiskt ekonomiskt samarbete är den stabiliserande verkan på utvecklingen i Nordeuropa detta skulle kunna ha. Ett ökat nordiskt samarbete kompenserar och avbalanserar ett växande internationellt beroende för Sverige.

Sammanfattningsvis, herr talman, aktualiserar den utveckling som regeringsdeklarationen redogör för den allmänna handels- och näringspolitiska målsättningen. Tyvärr har i alltför stor utsträckning de korta perspektiven fått dominera handlandet. I tider av underskott i handelsbalansen ligger det nära till hands att ensidigt gynna exportindustrin i omsorgen om vår betalningsförmåga. I alltför stor utsträckning har emellertid detta mönster också gällt i tider när betalningsproblemen inte varit akuta. Det säger sig självt att vår ekonomi hade varit mindre beroende av internationella konjunktursvängningar om vi bättre vårdat oss om också hemmamarknadsindustrins och hemmamarknadsnäringarnas produktionsförmåga. Den ensidiga prioriteringen av exportnäringarna har inneburit ett slöseri med produktionsresurser vilka inte varit möjliga att transferera. Lantbruket är i det sammanhanget ett bra exempel på regeringens bristande långsiktiga perspektiv i näringspolitiken.

Den handelspolitiska utvecklingen aktualiserar alltså behovet av en långsiktig näringspolitik med en klarare politisk målsättning när det gäller näringslivets struktur såväl branschmässigt som regionalt och i fråga om fördelningen på stora och små arbetsplatser. Först då kan vi på ett mer medvetet sätt driva en handels- och valutapolitik som tar vara på frihandels fördelar och undviker de negativa effekterna av en dogmatisk integrationspolitik. Vi behöver en stark regionalpolitik för att kunna rå med det utrikeshandelsberoende vi kommit att få. Också en genomförd konsumentpolitik skulle ge ett säkrare underlag för vår externa ekonomiska politik.

Jag tror att behovet av dessa avvägningar också finns på andra håll i världen. Särskilt de mindre länderna torde i många avseenden befinna sig i samma läge som Sverige. Våra möjligheter att direkt påverka världsekonomin är små, men genom att bilda opinion bland andra länder i samma situation kan man eftersträva ett ökat engagemang, bl. a. i de internationella organisationerna, för en politik som betraktar frihandeln som ett redskap för ökat välstånd och bättre handelsbalans snarare än som ett självändamål.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Ett växande välstånd har möjliggjorts genom en ökande internationalisering av ländernas ekonomier. Denna internationalisering i form av vidgad handel och rörelser över gränserna av arbetskraft, kapital och företagande har skapat ett starkt beroende mellan länderna. Detta beroende är på både gott och ont. Till fördelarna hör att ett ökat beroende tvingar till större hänsyn och till mer samarbete som för länderna närmare varandra. Men där finns också avigsidor. Ökat beroende medför en sårbarhet. Man är utsatt för krafter över vilka man har ett ringa inflytande. Konfliktytorna blir på så vis bredare.

För ett litet, högindustrialiserat land som Sverige blir utlandsberoendet ännu större än för andra länder. Detta är det helt dominerande faktum på vilket Sveriges internationella ekonomiska politik måste grundas. Den deklaration handelsministern just gjort vittnar också om att han både i teori och i praktik är väl medveten om detta. Från moderat sida, herr talman, vill jag uttrycka den uppfattningen att den handelspolitiska deklarationen innehåller väl avvägda ställningstaganden.

Deklarationen visar stor förståelse för betydelsen av ett långtgående internationellt samarbete, där ett litet land som Sverige har särskilda fördelar av att samarbetet kan ges en fast form. Sverige har naturligtvis genom sin privilegierade ställning skyldigheter gentemot u-länderna men måste också som industriland fästa stor vikt vid vårt nationella intresse av samarbete mellan industriländerna. Handelsministerns deklaration avviker, anser jag, på ett bra sätt från de frasrika uttalanden som i internationella ekonomiska sammanhang ibland har gjorts från annat håll i regeringsbänken. Jag tänker då på statsrådet Lidbom.

På energiområdet framträder nu det internationella beroendet som allra tydligast. Oljeblockaden och oljeprishöjningarna visade dramatiskt vår sårbarhet. Det fordras därför internationellt samarbete för att begränsa riskerna. Mot den bakgrunden finner vi att det befrämjar svenska intressen att delta i det nya internationella energiorganet IEA. Vi stödjer alltså regeringens beslut och instämmer även i de motiveringar som givits för att Sverige skall ingå i detta organ.

Jag vill bara i det sammanhanget parentetiskt påminna handelsministern om några saker. De har att göra med de diskussioner vi bedrev här för några år sedan om möjligheterna för Sverige att bli medlem i EG.

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

En viktig anledning till att regeringen då ansåg att man inte borde fullfölja förhandlingarna var de eventuella förpliktelser ett sådant medlemskap skulle kunna tänkas innebära, inte minst i ett krisläge. Nu kan vi se att verkligheten i ett annat men inte alltför annorlunda sammanhang framtvingat internationella överenskommelser om hur man skall gemensamt förfara just i ett krisläge. Regeringen har nu funnit detta förenligt med svensk neutralitetspolitik. Det har också vi gjort, och utan att detta ändrar den principiella grunden för bedömningar som vi gjorde när ett svenskt medlemskap i EG diskuterades och undersöktes.

Formellt och reellt har överenskommelserna i det internationella energigorganet för svensk del möjliggjorts genom att Sverige i likhet med andra neutrala länder har gjort ett neutralitetsförbehåll. Att ett sådant förbehåll har gjorts, och att det av Sverige också tillmätts den betydelse det onekligen har, anser vi är bra. Även detta ställningstagande kan vi moderater göra med utgångspunkt i samma principer som låg till grund för våra ställningstaganden i EG-förhandlingarna. Vi förutsatte nämligen att ett neutralitetsförbehåll av den typ som nu gjorts också då skulle ha kunnat göras.

Regeringen anser att Sverige bör ansluta sig till den stora stödfond som OECD-länderna gemensamt bildar för att utjämna betalningsbalanspåfrestningar till följd av oljeprisstegringarna. Även det engagemanget i den internationella energipolitiken accepterar vi, och det säger jag med desto större övertygelse som de motiv regeringen nu redovisar för sitt ställningstagande helt stämmer med de synpunkter som jag själv framförde i en interpellationsdebatt med handelsministern den 4 februari. Vi har uppenbarligen ett stort intresse av att delta i överenskommelser som mildrar de ekonomisk-politiska svårigheter som industriländerna befinner sig i, eftersom vi för vår sysselsättning och vårt konjunkturläge är så beroende av utvecklingen i andra länder. Som regeringen säger: "Av detta allmänna skäl bör Sverige stödja OECD-fondens tillkomst."

Men det är också på det viset – vilket även regeringen nu medger – att vi kan ha ett mera direkt intresse av fonden. Det svenska betalningsbalansläget är nämligen sådant att vi inte kan utesluta att även vi kan behöva utvidgade lånemöjligheter.

Vad som i första hand ligger till grund för stödfonden är behovet av samarbete för att undvika att länderna under påfrestningen av inflation och betalningsbalanssvårigheter försöker driva en kortsiktig, protektionistisk politik. Försök att undvika arbetslöshet i det egna landet genom att tillgripa handels- och valutarestriktioner har gjorts förr, och har alltid visat sig leda till att andra länder vidtar motsvarande motåtgärder och till att, i änden på repet, alla länder förlorar på detta. Som ett led i ansträngningarna för att världen inte skall kastas in i en sådan nedåtgående spiral har OECD:s stödfond sin stora betydelse.

Men riskerna för protektionism måste mötas också på andra sätt. I likhet med handelsministern välkomnar vi från moderat sida att de sedan ganska länge förberedda GATT-förhandlingarna nu ser ut att kunna föras

in i en mera aktiv fas.

Ett syfte med dessa förhandlingar är att åstadkomma ytterligare tullsänkningar. Det är ett viktigt mål i sig självt, och det rimmar med traditionell svensk handelspolitik, men i nuvarande läge är det kanske ännu viktigare att man genom de här förhandlingarna kan både psykologiskt och praktiskt resa hinder mot att den internationella handelspolitiken spårar ur och kastas åt det protektionistiska hållet. Oroande tecken på protektionistiska strömningar har, som tidigare talare anfört, inte saknats. Det förhandlingsmandat som den amerikanske presidenten nyligen har fått ger utrymme också för restriktiva åtgärder, någonting som f. ö. påpekas i den resumé av handelslagen som finns i handelsdepartementets lilla skrift *Aktuellt i handelspolitiken*. Jag vill gärna passa på tillfället att ge handelsministern beröm för den. Det är en väldigt bra skrift med lättillgänglig information om saker och ting som inte alltid står att finna i den svenska dagspressen.

I GATT-förhandlingarna kommer stor uppmärksamhet att ägnas åt hur man skall utforma s. k. skyddsklausuler, dvs. regler för hur man skall ha rätt att ingripa mot importökningar när det gäller den ena eller andra varan som leder till marknadsstörningar i den egna ekonomin. Sådana regler som nu finns på det området kan behöva förtydligas, alldeles särskilt om tullpolitiken medför att olika näringsgrenar ligger allt öppnare för snabbt skiftande internationella konkurrensförhållanden. Jag anser dock att det är ett väsentligt svenskt intresse att dessa skyddsklausuler inte utformas så att de blir en ofta utnyttjad ersättning för tullar. Vi kommer då ur askan i elden. Risken med skyddsklausuler är att de blir selektiva åtgärder som kan vara besvärande för små länder, vilkas protester inte hörs och vilka får svårt att själva tillämpa sådana regler, eftersom andra, större länder kan lägga tyngd bakom sina protester mot sådana åtgärder.

En form av handelshinder som under senare tid utnyttjats under stor dramatik är handelsblockaden. Vi har all anledning att t. ex. i de kommande handelsförhandlingarna reagera mot sådana medel. Från amerikansk sida har man också tillgripit olika motåtgärder. Men den amerikanska förhandlingssitsen på den här punkten vore bättre om inte amerikanerna själva så ofta använt exportrestriktioner som ett politiskt påtryckningsmedel.

Under senare år har en mycket obehaglig form av export och import blivit mycket uppmärksammas. Jag tänker på det tilltagande flödet över gränserna av produktionens restprodukter, miljöföroreningarna. Den finska giftdumpningen i havet är ett exempel på sådan icke önskvärd utrikeshandel. Det är glädjande att man lyckats förhandla sig fram till en konvention avsedd att förhindra sådan dumpning. Det är bara att hoppas att länderna ratificerar överenskommelsen och sedan också efterlever den. Landbaserade utsläpp av föroreningar i luft och vatten utan respekt för några gränser är ett ännu större problem, och det är att hoppas att ansträngningarna att med internationella avtal begränsa denna icke

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

önskvärda form av utrikeshandel skall bli framgångsrika.

Även om dessa miljöpolitiska överväganden gäller en form av utrikeshandel hör de inte precis till den traditionella handelspolitiken. Det är ändå så, att miljöpolitik kommer in också i handelspolitik i snävare bemärkelse. Olika nationella miljölagar får nämligen en växande betydelse i utrikeshandeln genom att sådana lagar inverkar på olika näringsgrenars relativa konkurrensläge. Det är med våra höga och fina miljöpolitiska strävanden lämpligt att man från svensk sida vid handelsförhandlingarna ägnar uppmärksamhet åt de icke-tariffära handelshinder som det förhållandet att länderna har olika miljöbestämmelser kommer att utgöra.

I deklarationen sägs att växelkurspolitiken är oförändrad och att vårt deltagande i valutasamarbetet inom den s. k. "ormen" fungerar väl. Ja, herr handelsminister, men om samarbetet inom "ormen" skall hålla för vår del fordras det att regeringen bedriver en bättre ekonomisk politik än den för närvarande gör. Vårt kostnadsläge – det har många påpekat – hotar att stiga mycket snabbare än kostnadsläget i de andra länder som deltar i detta valutasamarbete. I så fall kommer vi inte att kunna hålla vår valutakurs gentemot valutorna i de andra "ormländerna", främst gentemot den tyska marken.

När vi förra året diskuterade att genom en aktiv valutapolitik möjliggöra ett försvar mot inflationen utomlands menade regeringens talesmän att detta var omöjligt med hänsyn till att en gradvis uppvärdering av den svenska kronan gentemot D-marken och de andra "ormvalutorna" var ogörlig och inte trovärdig. När man förra året av denna anledning ansåg sig förhindrad att ta ett rejält grepp mot inflationen efter linjer som då nästan alla ekonomer förespråkade vore det för illa om man nu i år, av just den anledningen, har försatt sig i ett sådant läge att kostnadsstegringarna blir så stora att detta valutasamarbete för vår del ändå spricker.

I handelsministerns deklaration finns inget som berör den debatt som förekommit om svenska företags villkor och uppträdande utomlands. Det internationella beroendets problem kommer här till uttryck på det viset att det ofta uppstår konflikt om vilket lands lagar som skall tillämpas. Skall ursprungslandet genom att lägga regler på dotterbolag försöka hävda sina lagar i värdlandet eller är det värdlandets lagar som skall gälla?

Vad beträffar utländska investeringar i Sverige tar vi för givet att det är våra lagar som skall gälla. Varje antydning om något annat skulle möta våldsamma och berättigade protester. Samma betraktelsesätt bör man då rimligen anlägga när det gäller svenska dotterbolag i andra länder. Det måste vara värdlandets lagar som skall gälla. Detta hindrar inte att olika grupper här hemma har rätt att utöva tryck på företagsledningarna att i utländska dotterbolag inom ramen för vad som är legalt följa principer som dessa grupper anser vara lämpliga.

Om det är på det viset att regeringen uppfattar svenska investeringar

i något visst annat land vara förkastliga på grund av de lagar som gäller i det landet, är det regeringens uppgift att med lagstiftning förhindra att sådana investeringar kommer till stånd. Däremot kan man inte bara gräla på det ena eller andra företaget för att investeringar som är lagliga genomförs. Det är nämligen inte godtagbart att det är företagen som skall bedöma om den ena eller andra affären av politiska skäl skall göras eller inte. En sådan uppläggning av politiken vore att inbjuda till ett system där företagen för utrikespolitiken och inte regeringen.

Herr talman! Med dessa anmärkningar har jag kommenterat en regeringsdeklaration vars principer vi inte har någon svårighet att ansluta oss till.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Ett huvudtema i förra veckans finansdebatt var: Hur bemästra underskottet i utrikeshandeln? Det temat kommer också igen i handelsministerns deklaration i dag.

Finland har nyligen sett sig tvingat att genomföra allmänt prisstopp och belägga importen med avgifter. Detta är framtvingat av valutabrist och underskott i bytesbalansen.

Danmarks utomordentligt kritiska situation känner vi till. Medicinen med bl. a. oförändrade reallöner under ett par år är besk, men handelsfriheten är borta på grund av de usla utrikesaffärerna.

Man kan fråga om vi snart har samma bekymmer. Ja, att vi skulle vara på väg mot en dansk situation är dess bättre osannolikt. Men att vi ser skuggor falla in mot den svenska ekonomin är odiskutabelt. Frågan är närmast hur länge det dröjer, innan vi på allvar nås av den internationella depression som pressar praktiskt taget alla industriländer. Riksbankschefen betecknade häromdagen den nuvarande internationella lågkonjunkturen som den längsta och djupaste under efterkrigstiden. Tillväxten i OECD-området blev lika med ingen 1974 och tycks bli lika usel 1975. Arbetslösheten ligger i genomsnitt på 5 % av arbetskraften.

Självklart medför en sådan omvärld stora svårigheter för den svenska utrikeshandeln. Att hålla i gång den svenska exporten och som finansplanen förutsäger öka exporten med 3 % blir inte lätt.

Vår redan tidigare mycket svaga handelsbalans har också försämrats ytterligare. Under januari blev underskottet 1 200 milj. kr. mot 850 milj. kr. i januari 1974.

Vi får hoppas att sysselsättningsläget i våra viktigaste handelsländer tvingar fram en stimulanspolitik som sätter fart på världskonjunkturen igen. Industriländernas regeringar bör vara förståndiga nog att inse att problemen inte kan klaras genom att man skyfflar underskotten mellan varandra.

Tyvärr har stimulansåtgärder av tillräcklig storlek dröjt i de viktigaste industriländerna, USA och Västtyskland. Och när väl dessa åtgärder kommer, tar det lång tid innan de fortplantar sig genom världsekonomin. Handelsministern gör nu bedömningen att det blir en uppgång i den

ekonomiska aktiviteten i flera av de större industriländerna under senare delen av 1975. Låt oss för resonemangets skull utgå ifrån att handelsministern har rätt. Vi kan då dra endera av två slutsatser för vår egen ekonomiska politik:

1. Låt oss vänta och se. Så småningom vänder det uppåt ute i världen. Då får vi den draghjälp vi behöver.

2. Låt oss nu se till att vi håller i gång vår egen ekonomi och utnyttjar våra tillgångar av människor och maskiner så att vi direkt kan hänga på en uppgång i världsekonomin.

Den första linjen är ungefär den som regeringen valde 1971. De goda tiderna påstods vänta bakom nästa hörn. Så gick månad efter månad. Så tilläts arbetslösheten stiga. Så fick Sverige två förlorade år i ekonomin.

Det misstaget får inte upprepas. Samtidigt som vi arbetar internationellt för att förhindra protektionism och befördra samarbete och samtidigt som vi trycker på för att kampen mot arbetslösheten skall bli viktigare än kampen mot den inflation som redan viker, bör vi själva hålla den ekonomiska aktiviteten uppe och arbetslösheten nere.

Vårt utlandsberoende gäller i särskilt hög grad energiförsörjningen. Oljehandeln har vällat speciella problem för alla industriländer. Oljepriserna har närapå femdubblats. Det har medfört att de oljeexporterande länderna – OPEC-staterna – förra året hade ett handelsöverskott på 97 miljarder dollar jämfört med 22 miljarder 1973. Industriländerna uppvisade däremot ett handelsunderskott på 67 miljarder dollar, mer än tredubbelt jämfört med året före. De u-länder som inte är oljeproducerande hade ett handelsunderskott på 26 miljarder dollar 1974.

Snabba omkastningar i världens kapitalströmmar av den här storleksordningen skapar konvulsioner och osäkerhet i banker och näringsliv.

Vid några tillfällen under efterkrigstiden har dessutom oljetillförseln hotats på grund av krissituationer i Mellanöstern. Särskilt hotfullt såg det ut vid årsskiftet 1973-1974. Det vi då betecknade som "oljekrisen" var framför allt en politisk kris.

Detta har naturligt lett fram till försök från Sverige och andra oljeberoende länder att bättre kunna behärska sådana här "fredskriser".

I regeringsdeklarationen redovisas hur olika åtgärder vidtagits för att klara återflödet av kapitalströmmarna från OPEC-länderna. Med hjälp av oljefaciliteten, bilaterala lån och bidrag till de icke-oljeproducerande utvecklingsländerna och en del andra åtgärder har störningarna kanske blivit mindre märkbara än vad man hade anledning att förmoda i ett tidigare skede. Det finns därför inget att invända från vårt håll mot att Sverige nu går vidare och går med i stödfonden inom OECD. Även om vi sannolikt inte behöver anlita fondens tjänster, är det ändå en trygghetsåtgärd om en radikalt försämrad situation för oss skulle uppstå. Dessutom är det ett sätt att stödja och stimulera hela världsekonomin, vilket har ett stort egenvärde i nuvarande konjunkturläge. Av samarbete i stället för isolering följer expansion i stället för depression.

Vårt deltagande i stödfonden kan knappast utgöra något hinder för

den svenska upplåningen utomlands. Den måste fortsätta för att vi skall kunna investera oss till ökad konkurrenskraft och på sikt åter uppnå jämvikt i vår bytesbalans.

Två synpunkter vad gäller internationellt samarbete och energifrågorna.

För det första: Det viktigaste på både kort och lång sikt är att de rika länderna sätter in beslutsamma åtgärder för att spara energi. Det är till fördel för i-länderna. Det minskar miljöpåfrestningarna samtidigt som det är ekonomiskt fördelaktigt framför snart sagt varje form av ökad energikonsumtion. I internationella sammanhang bör Sverige på allt upptänkligt sätt stödja sådana insatser och också medverka i forsknings- och utvecklingsprojekt.

I detta sammanhang kan det påpekas att de sparinsatser som nu kommer att äga rum i åtskilliga industrialiserade länder bl. a. måste stimuleras fram via prisökningar på energi – inte bara olja. Det är möjligt att hårda hushållningsinsatser på kort sikt kan föra med sig vissa övergångsproblem. Men på längre sikt skapar de en gynnsammare situation för svensk industri eftersom andra länders industrier kommer att få dela samma öde. Därför är det bra om vi kan vara snabbt ute.

För det andra: Oljekrisen och oljeprisökningarna har satt i gång en febril jakt på nya energikällor, fossila och andra. Den stora satsningen gäller ju kärnkraften. Men dagens kortsiktiga problem får inte leda till att vi i förskräckelsen kastar miljökraven över bord. Tvärtom borde utvecklingen ha lärt oss att miljökraven bör skärpas, inte lättas, om vi skall få en god energihushållning och en mänsklig miljö.

Det är utomordentligt viktigt att den svenska regeringen behåller fast vid en liberal syn på världshandeln. När vårt östra grannland Finland, som jag tidigare nämnde, tvingas lägga införselavgifter på 15 % på importen, så är det just en sådan för världshandeln hämmande åtgärd som bör undvikas. Eftersom Finland är en för Sverige betydelsefull handelspartner och vi har ett nära samarbete i övrigt vore det intressant att höra om handelsministern har någon kommentar till de beslutade importavgifterna. Riskerna finns att de tullförhandlingar inom ramen för GATT, som från början syftade till en liberalare världshandel, i ett besvärligt ekonomiskt läge kan leda till bakslag och tvärtom öppna för mer av protektionism.

Det är då också angeläget att Sverige stöder krav från de icke oljeproducerande u-länderna på en förmånligare behandling. Ibland sägs det i debatten att en liberal världshandel är ett hot mot dessa länder. Och visst måste de, när de bygger upp sina ekonomier, få sätta upp vissa skydd mot utländsk konkurrens på hemmamarknaden.

Men u-ländernas största problem är ändå att de rika länderna på *sina* hemmamarknader är för *lite* liberala, har för mycket av både tullar och andra handelshinder. Verkan av dessa handelshinder kan bli särskilt stor när de rika länderna avvecklar tullar inbördes, t. ex. inom ramen för EG-samarbetet. Då diskriminerar vi u-länderna inte bara i förhållande till vår egen industri utan också i förhållande till de varor som produceras

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

av andra industriländer.

Försöken att via utvecklingsbistånd och andra åtgärder utveckla u-ländernas näringsliv blir meningslösa om industriländerna inte är beredda att tillåta ökad import från u-länderna. Vi bör inte med handelsåtgärder motverka en industriell uppbyggnad i ett u-land som vi med biståndsåtgärder främjar.

Nu är u-ländernas export av industrivaror koncentrerad till ett fåtal u-länder, med Hongkong i täten. Det nyinrättade importkontoret för u-landsprodukter, som omnämns i regeringsdeklarationen, har en viktig uppgift i att öka exporten från de fattigaste u-länderna och låta dem få fördelarna av att dras in i en expanderande världshandel. Men för att också de fattigaste u-länderna skall våga satsa på att bygga ut sin exportkapacitet på områden där de har särskilt goda förutsättningar måste de veta att deras varor inte stängs ute vid de rika ländernas gränser.

Det är bra att särskilda tullpreferenser för u-länderna nu införts i flertalet industriländer. Men Sverige måste verka för att dessa system förbättras. Det gäller särskilt i fråga om de länder – bl. a. EG-staterna – som tillämpar system med tullkontingenter, dvs. varje år fastställer en viss ram för hur mycket som får föras in till förmånliga eller inga tullar.

Också Sverige har skäl att se över sitt tullpreferenssystem, så som vi krävt från folkpartiet. Av statistiken från 1973 framgår att import för långt över miljarden från de 59 länder som då hade anslutit sig till systemet inte omfattades vare sig av tullfrihet sedan tidigare eller av den nya förmånsbehandlingen. Här finns skäl att ytterligare vidga varuområdet och vara mer återhållsam med kvantitativa begränsningar gentemot u-länderna. Jag vill fråga handelsministern om han delar min uppfattning.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Utrikesministerns deklaration i dag inleddes med två meningar, båda djupt betydelsefulla: "Världens folk förenas i längtan efter fred. Kärnvapenkriget framstår som det ödesdigra hotet för hela mänskligheten." Dessa två meningar har ett utomordentligt viktigt komplement i vad som sades mot slutet av deklarationen; att den officiella reaktionen på kolonialism, rasförtryck, grova sociala orättvisor och andra kränkningar av mänskliga rättigheter hämtar sin kraft i en engagerad svensk opinion. Fred och framsteg är konkreta tillstånd, men de uppstår inte och de bevaras inte utan en ständig folklig kamp.

I dag för 25 år sedan – under det kalla krigets höjdpunkt – var detta ingen självklar, okontroversiell sanning. Den 19 mars 1950 offentliggjordes Stockholmsappellen, en enkel appell i fyra meningar med krav på "ovillkorligt förbud mot atomvapnet, som är ett vapen för terror och för massutrotning av människor". Till den dåvarande svenska regeringens heder bör det sägas att det inte gjordes några officiella svårigheter för Världsfredsrådet att samlas i Stockholm för att överlägga om åtgärder mot det tredje världskrig, som då verkade så ohyggligt sannolikt. Men

i övrigt var det gott om svårigheter. Direktören för gamla Hotell Continental, där det nya med samma namn nu finns, bröt kontraktet med Svenska Fredskommittén några veckor före sammanträdet. Det hjälpte inte att vi väntade professor Frédéric Joliot-Curie, Picasso, Paul Robeson och många andra världsberömda personligheter. Hotelldirektören sade utan omsvep att han varken ville ha dem eller Världsfredsrådet som gäster. Den appell som gjorde Stockholm till ett legendariskt namn i snart sagt varje liten stad och by världen över utarbetades i en fönsterlös källarlokal vid Götgatan, den enda lokal som fanns att få med kort varsel.

Under en väldig folklig kampanj i de allra flesta av jordens länder samlades sommaren och hösten 1950 bortåt 500 miljoner namn under Stockholmsappellen; därav 330 000 i Sverige. Utan denna mobilisering av världsoptionen, den största i historien, är det möjligt att kärnvapen hade använts i Koreakriget eller mot de vietnamesiska befrielsestyrkorna vid Dien Bien Phu.

Det är i dag 25 år sedan Stockholmsappellen offentliggjordes, och det finns skäl att understryka att denna och andra världsomfattande kampanjer mot kärnvapenhotet och den ständiga verksamhet som fredskommittéer, progressiva politiska partier, den fackliga rörelsen samt kristna och andra religiösa samfund bedrivit och bedriver har varit förutsättningen för de stora framgångar som – trots allt – kan registreras. De har utgjort den engagerade opinion som gett kraft åt många regeringars ansträngningar att minska spänningen, öka säkerheten, vidga och fördjupa det mellanfolkliga samarbetet och till sist göra freden till ett bestående och oåterkalleligt tillstånd.

Utrikesministern har i sin deklaration redogjort för de många betydelsefulla organ och konferenser som bearbetar olika avsnitt av detta viktiga tema: SALT-förhandlingarna, nedrustningskonferensen i Genève, förhandlingarna i Wien om ömsesidiga truppereduktioner i Centraleuropa, konferensen för säkerhet och samarbete i Europa och den konferens – NPT-konferensen – som inleddes i Genève för att granska tillämpningen av icke-spridningsavtalet rörande kärnvapen. En mycket viktig uppgift för den sistnämnda konferensen blir att förmå Frankrike, Kina och ytterligare några stater att biträda icke-spridningsavtalet och att stärka kontrollorganisationen så att kärnkraftens fredliga användning inte av någon stat kan transformeras till militär. Den viktigaste uppgiften av alla förblir givetvis att hejda den nukleära kapprustningen och få till stånd en total nukleär avrustning. Så länge det finns 7 000 amerikanska kärnstridsmissiler enbart i Västeuropa är det verkligen motiverat att en bred opinion har uppmärksamheten riktad mot detta ständiga, verkliga hot och inte avleds av kampanjer om verkliga eller hypotetiska hot av en helt annan och oändligt mycket mindre storleksordning.

Mot bakgrunden av den utveckling i positiv riktning som varit så tydlig i Europa kontrasterar USA-imperialismens desperata ansträngningar att hålla krig och förtryck i gång i andra delar av världen. "Henry Kissinger vill inte ha fred i Cambodja under Sihanouks ledning", hette det i en

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

ledarartikel i den amerikanska tidskriften *The Nation* den 8 mars. "Men han kan inte vinna i Cambodja och det är tydligt att han förlorar om det inte blir en amerikansk invasion i stor skala. Att kriget inte tjänar några ideologiska syften är förenligt med Kissingers förakt för ideologi som grund för maktpolitik ---. Hundratusentals blöder och svälter och dör bara för att upprätthålla vår utrikesministers rykte som världens kannon nummer ett."

USA:s kongress antog 1973 en lag som förbjöd regeringen att direkt eller indirekt använda budgetmedel för kriget i Cambodja och Sydvietnam. Men sedan länge har USA s. k. privata flygbolag, som kan fortsätta interventionen med flygvapnets plan och flygvapnets piloter. Sedan planens militära tecken målats över och piloterna fått en civil maskering kan USA:s regering fortsätta att hålla de genomruttna regimerna i Phnom Penh och Saigon under armarna.

Svenska regeringen borde nu också formellt erkänna realiteterna i Cambodja och Sydvietnam genom att upprätta fulla diplomatiska förbindelser med de regeringar som så länge, så tappert och så skickligt varit sina folks legitima företrädare. Svenska regeringen borde nu utan ytterligare dröjsmål erkänna PRR och GRUNC. Det är också nödvändigt att alla regeringar, som i olika former stöder de indokinesiska folken, uttalar sin mening, klart och kraftfullt, mot USA-regeringens fortsatta intervention i Indokina.

I Chile fortsätter terrorn. Också där stöds den alltmer isolerade militärjuntan med alla medel av det officiella USA, som ju också har ansvaret för att militärjuntan kom till makten.

Jag deltog i den session som Internationella kommissionen för undersökning av juntans förbrytelser i Chile höll i Mexico City den 18-21 februari i år. De föregående sessionerna i Helsingfors och Köpenhamn fick - liksom denna session - solidaritetstelegram från statsminister Olof Palme och statsministrarna i bl. a. de övriga nordiska länderna. Också i Mexico City fick Internationella kommissionen stöd av regeringen i värdlandet. Mexicos president, Luis Echeverria, höll öppningsanförandet i De sköna konsternas palats, som fylldes till trängsel av 3 000 personer från 35 länder. Han fördömde i otvetydiga ordalag USA:s roll i Chile: "Interventionen har bevisats, erkänts och även skarpt kritiserats av framstående personer och institutioner i ett land som gentemot Chile använde former för inblandning som inte får tolereras."

Flera tiotal chilensare vittnade om den barbariska tortyr de själva underkastats i juntans tortyrkammare. I sin deklaration på grundval av allt det förelagda bevismaterialet upprepade den internationella kommissionen med ännu starkare eftertryck sina tidigare maningar till personer, organisationer och regeringar att avslöja de allvarliga förbrytelser som begåtts av fascistjuntan i Chile, att fördöma USA:s intervention i Chile, att aktivt stödja det chilenska folket i dess kamp för att återupprätta mänskliga rättigheter, en laglig ordning och en författningssenlig regeringsform samt att kräva omedelbar och villkorlös frigivning av alla

de mer än 8 000 politiska fångarna.

Ett särskilt problem utgör de chilenska flyktingarna i Latinamerika. Bara i tre länder har de beretts en någorlunda trygg fristad – i Costa Rica, Colombia och Mexico. I andra länder, som i Argentina, lever de under outhärdliga förhållanden och i ständig fruktan för att bli utlämnade till tortyr och en ofta säker död. Frågan är på vad sätt Sverige skulle kunna bidra utöver de stora insatser som gjorts här för att ta emot chilenska flyktingar. En möjlighet, kanske den bästa, skulle vara att bistå de flyktingar som tagits emot i de nämnda latinamerikanska länderna. Bidrag till deras försörjning, utbildning och sysselsättning där skulle möjliggöra för flyktingar i andra länder, såsom Argentina, att komma dit och få leva under tillfredsställande förhållanden, tills den chilenska motståndsrörelsen störtat juntan och återupprättat ett fritt och demokratiskt Chile.

Till sist bara några kommentarer till ett utrikespolitiskt engagemang som står stick i stäv mot den politik som svenska regeringen för i FN, vid de internationella konferenserna och gentemot folken i bl. a. Indokina och de tidigare portugisiska kolonierna. Jag syftar på vad som omväxlande kallas IEP, IEA och "oljeklubben" men som jag i interpellationsdebatten med utrikesministern den 4 februari kallade "Kissingers neokolonialistiska petroleumfront", ett namn som mera korrekt karakteriserar denna organisation. Jag kan inte nu inom ramen för den tid jag har till mitt förfogande gå i polemik mot handelsministern, men mitt partis ordförande, Lars Werner, har redan berört detta tema.

Vänsterpartiet kommunisterna kräver att regeringen avstår från att engagera Sverige i denna USA-ledda blockbildning. Vårt land kan och bör köpa oljan direkt från producentländerna. Vi bör nationalisera de multinationella energiföretagen i Sverige. Detta är det enda acceptabla alternativet till att underordna svensk energipolitik under USA:s och de multinationella bolagens välde. Detta är ett alternativ till gagn för både det svenska folket och folken i u-länderna.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Med hänsyn till karaktären på de inlägg som har gjorts i denna debatt tror jag att jag i detta tiominutersinlägg kan begränsa mig till att ta upp några frågor som har rests.

Jag vill till herr Åsling säga att vad det gäller u-ländernas situation och den påverkan som denna kan utsättas för genom inrättandet av OECD:s stödfond så är det väl en tänkbar konsekvens att tillkomsten av stödfonden i själva verket ökar u-ländernas möjligheter att låna i Valutafondens s. k. oljefacilitet, eftersom OECD:s arrangemang uppenbart nog minskar industriländernas anspråk på lån från Valutafonden. Den bör alltså i det avseendet lämna ett större utrymme för u-länderna att använda sig av Valutafonden. Dessutom har förslag lagts fram om ytterligare särskilda åtgärder inom ramen för både Världsbanken och Valutafonden, som skall ta sikte på u-ländernas situation. Det som diskuteras

är dels en möjlighet till ån till subventionerade räntor i Världsbanken, det som har kallats "tredje fönstret", dels ett liknande arrangemang inom Valutafondens oljefacilitet. De här båda förslagen bearbetas nu inom banken och fonden.

Herr Burenstam Linder tar upp den i och för sig viktiga frågan om skyddsklausulerna vid de kommande GATT-förhandlingarna. Det finns ett samband mellan skyddsklausuler och den grad av tullavveckling som man kan uppnå i internationella förhandlingar. Allt tyder nämligen på att en långt gående handelsliberalisering förutsätter att man samtidigt skapar möjligheter att skydda sig vid s. k. marknadsstörning. Jag instämmer i herr Burenstam Linders uppfattning att förhandlingarna i GATT inte får leda till arrangemang som gör att skyddsåtgärder kan tillgripas på ett otillbörligt och icke avsett sätt. Med andra ord: De får inte bli ett bidrag till allmän protektionism, utan de skall tjäna syftet att underlätta en liberalisering av världshandeln.

Frågan om selektiva skyddsåtgärder, som herr Burenstam Linder vände sig mot, är mer komplicerad än han låter påskina. Nuvarande GATT-regler innebär att man vid marknadsstörande import får tillgripa skyddsåtgärder, men de måste vara icke-diskriminatoriska, dvs. de kan inte sättas in bara mot det eller de länder som förorsakar marknadsstöringen. Även i sammanhanget helt oskyldiga länder – som inte stör någon marknad – drabbas, och det anser vi strider mot det övergripande syftet med GATT. Samtidigt är jag medveten om att det, om vi nu legaliserar selektiva skyddsåtgärder – vilket jag ännu inte vet –, finns problem som måste lösas i sammanhanget. Det blir en uppgift för våra förhandlare att bidra till en väl avvägd förhandlingslösning. Men jag delar alltså inte herr Burenstam Linders uppfattning att vi skulle sträva åt andra hållet och vid förhandlingarna försöka undanröja tanken på selektiva skyddsåtgärder.

Jag vill också säga till herr Burenstam Linder att den parallell han drar med Sveriges läge under EG-förhandlingarna kanske inte är helt lyckad. Jag vill i min tur påminna herr Burenstam Linder om att den förutsättning som moderata samlingspartiet då, och tydligen också nu, arbetade med – att ett neutralitetsförbehåll kunde göras – inte existerade. Jag har i den här kammaren vid flera tillfällen försökt göra klart för företrädare för moderata samlingspartiet att vi hade fått entydiga besked om att man inte genom något förbehåll kunde dra sig undan från de politiska syftena med den europeiska gemenskapen om man ville bli medlem. Men den pedagogiken har ännu inte gått in hos moderata samlingspartiets ledning, det är tydligt.

Till herr Wirtén, som tar upp frågan om den handelspolitiska behandlingen av utvecklingsländerna, skulle jag vilja säga följande: I Tokyo-deklarationen, som alltså är det politiska underlaget för de kommande GATT-förhandlingarna, har man erkänt betydelsen av att inte bara behålla utan också förbättra det s. k. generella preferenssystemet, dvs. de särskilda tullåttnader som i-länderna lämnar till u-länderna men i princip

inte till andra i-länder. Vi kommer naturligtvis i anslutning till GATT-förhandlingarna att undersöka i vilken utsträckning vi också kan förbättra det varuurlval och det system vi har. Genom tullsänkning och särskilda tullförmåner för u-länderna är nämligen i dag i stort sett 85 % av den totala importen från de här länderna tullfria i Sverige. Med andra ord: I dag tullbeläggs bara ett fåtal varor. Det är dels de mycket känsliga produkterna på textil-, konfektions-, sko- och läderområdena, dels vissa produkter som faller under jordbruksregleringen men tulltekniskt klassas som industrivaror.

Från de länder – inte 59 utan 66 – som nu har erbjudits tullpreferenser uppgick den totala importen till Sverige till ungefär 3,5 miljarder kronor under 1973. Av detta belopp omfattades 324 milj. kr. av det svenska preferenssystemet och därmed av tullfrihet. 3,1 miljarder kronor faller alltså utanför preferenssystemet. Man måste fråga sig: Varför?

Den första och mycket enkla förklaringen är att ungefär 2 miljarder kronor av denna import redan tidigare var tullfri. Då återstår alltså 1,1 miljarder kr. Av dem utgjordes 630 milj. kr. av kaffe. På kaffe utgår en mycket låg tull, 3 å 4 %. Den har inte någon handelspolitisk syftning utan en fiskal innebörd. 500 milj. kr. ligger alltså inom vår känsliga sektor, dvs. textil, konfektion, skor och läder.

Vi förbättrade för någon tid sedan – det var den 1 januari 1973 – preferenssystemet på det sättet att ytterligare ett antal varor lades in. Det gällde för u-länderna så pass intressanta produkter som fruktkonserver, vindruvor och vin. Under fjolåret beviljades ytterligare ett antal länder förmånsbehandling. Vi utvidgade alltså gruppen. Jag kan konstatera att de möjligheter till förmånsbehandling som nu finns under 1973 utnyttjades till 73 %. Internationellt sett är det en mycket hög siffra, kanske den högsta i världen.

Herr talman! Jag har velat lämna denna redovisning därför att folkpartiet driver tesen att det finns omedelbara möjligheter att utvidga det svenska preferenssystemet för utvecklingsländerna. Jag måste fråga herr Wirtén: Kan man mot den bakgrund jag har målat upp ange vilka varuområden vi skall lägga under tullfrihet? Den motion som folkpartiet har väckt ger inte någon vägledning i detta grundläggande avseende.

Herr ÅSLING (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är överens med handelsministern om att stödfonden uppenbart till sin effekt ökar volymen på kreditmarknaden och därför också bör kunna vidga möjligheterna för u-länderna till lån i oljefaciliteten.

Handelsministern gav en intressant information beträffande utvecklingen av de ytterligare särskilda åtgärder som planeras, t. ex. den subventionerade räntan i Världsbanken. Min fråga såsom en logisk följd av denna information blir: Anser den svenska regeringen att detta är tillfredsställande? Vilken är den svenska regeringens viljeinriktning när det gäller möjligheterna att vidta åtgärder för att utjämna förhållandena

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

mellan rika och fattiga länder och därmed skapa förutsättningar för avspänning i världen?

Sedan, herr talman, vill jag kommentera vad handelsministern senast sade om handelshindren. Jag skulle vilja komplettera med att konstatera att det knappast räcker med att analysera problemen. Regeringen måste också agera mot de protektionistiska tendenserna. Min fråga är: Vilka åtgärder planerar man för att komma till rätta med de oroande företeelser i protektionistisk riktning som vi nu med växande intensitet varseblir?

Låt mig till sist säga att det finns också en positiv sida i detta, nämligen utvecklingen av handelsutbytet med de oljeproducerande länderna. Det hade varit av värde om handelsministern här hade kunnat redovisa hur detta samarbete utvecklas och vilka åtgärder som är aktuella för att ytterligare utveckla handelssamarbetet med dessa länder.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror faktiskt att jag begriper sambandet mellan tullavveckling och skyddsklausuler ungefär lika bra som handelsministern. Vad jag konstaterade i mitt förra inlägg var att sådana skyddsklausuler som nu finns kan börja förtydligas, detta alldeles särskilt om tullpolitiken medför att olika näringsgrenar ligger allt öppnare för snabbt skiftande internationella konkurrensförhållanden. Jag vill emellertid understryka än en gång att jag anser att det är ett väsentligt svenskt intresse att dessa klausuler inte utformas så att de blir en ofta utnyttjad ersättning för tullar. Här finns nämligen en ganska påtaglig risk för att när de handelspolitiska instrumenten blir mer och mer selektiva får ett litet land, under tryck från större länder, svårt att använda dessa selektiva åtgärder, samtidigt som det lilla landet har svårt att protestera när större länder tillämpar åtgärderna. Detta tror jag faktiskt att handelsministern nästan skulle vara beredd att instämma i.

Sedan har vi frågan om min parallell mellan den internationella energipolitiken och EG-förhandlingarna. Den var inte så lyckad, sade handelsministern. Det är klart att alla paralleller haltar en smula, men jag tycker att den här är ganska lyckad. Först och främst var krislägesituationen mycket aktuell i EG-diskussionerna, och vi har ju en parallell här. Vad sedan gäller neutralitetsförbehållet ändrade regeringen inställning i frågan huruvida man skulle förhandlingsvägen undersöka möjligheterna att få ett sådant förbehåll. Regeringen ändrade sig långt innan man hade undersökt dessa möjligheter. Om regeringen sedan i efterhand finner att det kan vara lämpligt i en debatt, t. ex. den vi för i dag, att göra gällande att ett sådant förbehåll inte skulle kunna medges, så anser jag att det inte har så stort bevisvärde. I fråga om den internationella energipolitiken har det ju visat sig möjligt att få ett neutralitetsförbehåll. Varför hade det inte varit sannolikt, ifall den svenska regeringen hade önskat det, att den också skulle ha kunnat få ett sådant förbehåll i avtalet med EG?

Vidare har vi frågan om valutasamarbetet. Det finns en allvarlig risk

– och det skulle vara intressant att höra handelsministerns uppfattning här – att kostnadsnivån kommer att stiga snabbare i Sverige än i andra länder. Är handelsministern beredd att säga att regeringen måste driva en bättre antiinflationspolitik, om det skall vara möjligt att utnyttja de fördelar som handelsministern i deklarationen menar är förenade med detta valutasamarbete?

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det finns en rad skäl för att vidga u-ländernas möjligheter att komma med i den internationella handeln. Jag tror inte att det behöver råda någon motsättning mellan handelsministern och mig om detta. Låt mig bara peka på en sådan sak som att exportinkomsterna naturligtvis spelar en betydligt större roll för dessa länder än hela det offentliga biståndet från den övriga världen och att handelsutbytet påskyndar hela den ekonomiska utvecklingen i u-länderna på ett alldeles speciellt sätt. De har ju en ojämnt sammansatt export. Det är råvaror som de exporterar i första hand, och flera av länderna är beroende av bara ett fåtal råvaror. Man kan vidare peka på hur faktiskt u-ländernas andel av världshandeln har sjunkit under senare år och hur flera av i-länderna har speciellt höga tullar på färdigvaror, som just dessa länder har behov av att sälja mer av – och lägre tullar på råvaror som u-länderna skulle kunna förädla.

Detta är alltså några skäl – det finns betydligt fler – som talar för att den linje vi i folkpartiet har kämpat för, att vidga u-ländernas chans i den internationella handeln, varit välmotiverad. Vi är i och för sig beredda att säga att regeringen i olika sammanhang – i GATT-förhandlingarna och vid den årliga översynen inom OECD av systemet med tullpreferenser för u-länderna – har tryckt på för att få förbättringar i också andra länders handelsförmåner för u-länderna. Men det hindrar inte, herr talman, att man kan konstatera att också Sverige har bibehållit tullar på områden där u-länderna är särskilt konkurrenskraftiga och att regeringen har ingripit mot u-landsimport när den enligt regeringens bedömning har tenderat att konkurrera för hårt med svenska företag.

Att här precisera vilka varor man skall ta med utöver dem som nu finns med låter sig knappast göra. Den debatten måste föras i annat sammanhang, och därför avstår jag från det för dagen.

Men låt mig till sist säga, herr handelsminister, att om vi nu själva har varit generösa i några fall, så är väl en huvudroll i fortsättningen att också se till att andra länder går i samma spår och gör det i allt snabbare takt för att ge u-länderna en ökad chans i världshandeln.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att behandlingen av u-länderna verkligen sticker en i ögonen när det gäller Kissingers oljefront. Algeriets hållning är representativ för den oro som åtskilliga av dessa länder ger uttryck åt, uttryck som praktiskt taget inte alls refereras i svenska massmedia. När de 13 OPEC-staterna höll sin toppkonferens i Alger i början av denna

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

månad, var det betecknande att oljefrågan kopplades med frågan om andra råvaror och den s. k. tredje världens utvecklingsproblem. Observatörer från u-länderna var närvarande.

I sitt hälsningsanförande den 4 mars föreslog Algeriets president Houari Boumedienne att OPEC bildar en specialfond på mellan 10 och 15 miljarder dollar för att göra de oljeproducerande ländernas exportöverskott tillgängligt för länder som befinner sig på utvecklingens väg.

Beträffande vissa oljeproducerande länder – Boumedienne syftade tydligen på IEA – sade han bl. a. följande: "Trots OPEC:s framgångar avstår imperialismen inte så lätt från sina privilegier. Det våldsamma ordvalet, de öppna hotelser som uttalats som svar på justeringen av oljepriserna, och alla planer som syftar till att förstöra dessa åtgärders effektivitet är ett karaktäristiskt uttryck för imperialismen."

Boumedienne fortsatte: "I denna nya fas av våra relationer med de industrialiserade länderna bör vi fördubbla vår vaksamhet om vi vill försvara och konsolidera vad vi vunnit i vår kamp hittills."

Också av det utkast till en "högtidlig deklaration" som OPEC-konferensen offentliggjorde den 6 mars framgick klart vilken skarp mot-sättning det finns mellan OPEC och Kissingers neokolonialistiska petroleumfront.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Herr Åsling vidgade med ett raskt grepp den här debatten till att omfatta hela den svenska biståndspolitiken, då han efterlyser den svenska regeringens viljeinriktning när det gäller utjämningen mellan rika och fattiga länder. Jag tror inte att vi nu har möjlighet att ta upp en debatt om hela den svenska biståndspolitiken. Men låt mig svara på herr Åslings mera konkreta och näraliggande fråga, nämligen om regeringen anser att läget är tillfredsställande. Svaret är ett rungande nej. Det som borde göras och det som i en enkel anständighets namn måste ske är att alla de länder som har ställt ut stora löften också, åtminstone i ringa mån, börjar uppfylla dem när det gäller det reala resursstödet från i- till u-länder. Jämfört med det gapande hålet i i-ländernas solidaritet med u-länderna spelar naturligtvis de här arrangemangen i Valutafonden och Världsbanken en mycket liten roll. U-ländernas situation är nästan desperat i en rad fall.

Men, herr talman, om jag nu går över till vad den här debatten egentligen skulle handla om, så ville herr Åsling också ha reda på hur Sverige angriper de oroande företeelser till protektionism som har dykt upp på sistone. Jag vill då svara att förutom de möjligheter vi har att genom bilaterala kontakter göra våra synpunkter gällande för ifrågavarande regeringar – sådana kontakter pågår –, finns ju tre organisationer där vi är medlemmar och där sådana här frågor tas upp: EFTA för de länder som är medlemmar där, GATT för praktiskt taget alla världens länder och OECD för industriländerna. Jag kan försäkra herr Åsling att vi gör där vad som från svensk sida rimligen kan åstadkommas för att bekämpa

den utveckling som eventuellt hotar.

Sedan kan jag tillfoga att herr Åsling kan göra en personlig insats genom att rösta ner den moderatmotion som är ett mycket oroande tecken på protektionism i den här riksdagen, nämligen en motion undertecknad av herr Magnusson i Borås som första namn och som kräver en utvidgning av det svenska importlicenssystemet för att skydda svensk industri. Jag rekommenderar herr Åsling att studera den motionen. Hotet är närmare än vad han tror.

Vad slutligen gäller herr Åslings uttalande om samarbetet med oljeländerna tror jag att jag enklast och kortast klargör läget om jag upplyser om att vi har slutit ett samarbetsavtal med fem länder som tillhör gruppen oljeexporterande, nämligen Algeriet, Egypten, Irak, Libyen och Iran. På den grunden fortsätter vi nu en konkretisering av samarbetet. I april månad blir det ett möte mellan Sverige och Iran i den blandade kommission som tillsatts för att administrera avtalet.

Till herr Burenstam Linder skulle jag vilja säga att jag tror att det ändå kvarstår en missuppfattning i varje fall när det gäller herr Burenstam Linders sätt att uppfatta mitt tänkande i den här frågan. Läget är i dag sådant att det för det mesta vidtas åtgärder utan stöd av några regler och utan att någon internationell organisation eller överenskommen ordning finns. Det leder i många fall till att konsekvenserna blir svårare i detta disciplinlösa tillstånd än om vi skulle ha någon form av disciplin på det här området.

För små länder, som alltid lever ett farligt liv, tror jag för det första att risken för att utsättas för selektiva åtgärder är betydligt mindre än för stora länder. Det måste vara rätt svårt för ett litet land att störa ett stort lands marknad. Det är den konstellationen herr Burenstam Linder framför allt tänker på. För det andra vet vi när det gäller just fallet Sverige att marknadsstörningar och ingripanden av den här typen i allmänhet är aktuella mot lågprisländer. För att referera till herr Burenstam Linders egna farhågor i den här talarstolen för en stund sedan vill jag säga att Sverige avgjort inte tillhör den gruppen. Den koordinering av den ekonomiska politiken som herr Burenstam Linder talar om är naturligtvis i särskilt hög grad önskvärd mellan länder som har ett fastare valutapolitiskt samarbete. Vi har i en rad sammanhang haft diskussioner med våra partner i den s. k. ormen och, framför allt till det stora överskottslandet Västtyskland, riktat mycket klara och entydiga vädjanden och uppmaningar att driva en mera expansiv politik. Det är i Tysklands fall motiverat både av valutasituationen och av att man där har en förmånligare kostnadsutveckling än i flertalet andra länder. Däremot tycker jag att det är tidigt att nu ta fram någon ekonomisk-politisk sorgekrans i vad gäller Sveriges framtida kostnadsutveckling. Förhandlingar pågår, och avtal må slutas innan vi utfärdar domar av det slag som herr Burenstam Linder vill komma med nu.

Herr Wirtén viker av i den här debatten, och jag tycker det är klokt av honom. Sverige är – det råder inget tvivel om den saken – det in-

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

dustrielland som har öppnat sina gränser för u-länderna när det gäller det känsliga textil- och konfektionsområdet mera än något annat land. Vår import per invånare av textilprodukter från utvecklingsländerna är den största i världen. Mångdubbelt större än vad övriga industriländer f. n. kan redovisa. Den ekonomisk-politiska bakgrunden till detta kan vi avläsa t. ex. i den moderatmotion som jag nämnde.

Slutligen måste jag till herr Takman säga att vi skall diskutera oljeklubben senare när regeringens proposition behandlas i riksdagen. Men det är två saker som slår mig. Jag har alltid lyssnat till herr Takman med intresse, för jag tycker att han har varit en lågmäld och ofta eftertänksam talare, och det är inte vanligt för hans partis medlemmar. I det här fallet tycks själva det namn som herr Takman tilldelar klubben – Kissingers oljefront – vara tillräckligt för att utlösa alla aggressionerna. Sedan får ingen reda på vad denna oljefront egentligen består av. Herr Takmans partiledare stod här i förmiddags och sade att den är en imperialistisk organisation. Det var allt han brydde sig om att meddela omvärlden. Någon förklaring av innehållet får vi inte.

Läget är ju det att denna oljeklubb, IEA, inte har några instrument som kan användas för ekonomisk krigföring eller ekonomisk aggression. Herr Takman borde också tänka sig för, när man just nu förbereder den första, mycket fredliga samtalsomgången mellan producent- och konsumentländer. Om Algeriet, Iran, Saudiarabien, Venezuela och ett antal u-länder uppfattar oljeklubben som denna mycket krigiska, aggressiva organisation, varför är man då beredd att sätta sig ner med i stort sett de länderna den 7 april och börja resonera? Jag förstår inte upphetsningen i herr Takmans resonemang i den här frågan. Mycket har den måhända att göra med att namnet på en viss utrikesminister kommer in i bilden; sedan startar maskinen och utlöser alla aggressionerna.

Herr ÅSLING (c) kort genmäle:

Herr talman! Det var värdefulla kompletteringar till regeringsdeklarationen som handelsministern gav. Det var också ett rejält besked när det gäller regeringens syn på hela u-hjälpsproblematiken. Vi har verkligen inte ett tillfredsställande förhållande på den punkten.

Vad jag efterlyste var regeringens syn på möjligheterna att vidareutveckla valutafonds- och stödfondsarrangemangen i den riktning som vi från centerns sida tidigare förespråkade, så att de skulle kunna ställa ökade resurser till u-ländernas förfogande. Jag hoppas att det i det fortsatta arbetet i dessa institutioner skall bli möjligt att hitta vägar för att lätta de ekonomiska bekymren för de verkligt fattiga länderna i världssamhället.

Jag frågade vilka åtgärder man planerar för att råda bot för eller stävja de protektionistiska tendenserna. Handelsministern svarade att kontakter pågår, och det är bra och nödvändigt. Jag hoppas att dessa kontakter – även utanför de tre organ där dessa diskussioner egentligen skall föras – kan ge resultat. Det bör också vara angeläget att ha direkta kontakter

med våra handelspartner i dessa frågor, och jag förutsätter att vi har det.

Det var också intressant att få veta att vi nu slutit avtal med fem av de oljeproducerande länderna och att aktiviteten på detta område, som jag tror är ytterst värdefull, fortsätter. Jag tror att förhandlingarna med oljeländerna om utvidgat samarbete är ytterst väsentliga med hänsyn till övriga internationella aktiviteter vi bedriver. Engagemanget i stödfonden, i oljeklubben etc. bör ses mot bakgrund av dessa bilaterala kontakter. Över huvud taget bör sådana kontakter kunna avbalansera vårt beroende av internationella block. Jag ser kontakterna med oljeländerna som en parallell till vidgade nordiska kontakter; de är ägnade att avbalansera vårt internationella beroende.

Herr BÜRENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Feldt nämnde i sin replik en moderat motion som han uppgav föreslog en oroande licensgivning för att skydda svensk industri. Men vad som föreslås i motionen av herr Magnusson i Borås är skydd för en bransch av svensk industri, nämligen textilindustrin. Det kanske borde påpekas.

Jag tycker för min del inte att man har anledning att slå in på den vägen. Regeringens näringspolitik har skapat allvarliga svårigheter för textilindustrin, men jag tycker själv att dessa svårigheter skall lösas med andra medel än handelspolitiska.

Men låt mig visa att handelsministern inte är särskilt logisk i sitt resonemang. I nästa andetag säger han nämligen att skyddsklausuler inte är avsedda att användas mot länder som Sverige utan mot lågprisländer. Det innebär väl då att handelsministern ställer sig bakom krav på sådan licensgivning för att skydda sig från t. ex. en allvarlig ökning av textilimporten från vissa u-länder. Han har därmed nästan ställt sig bakom den motion som herr Magnusson i Borås brukar väcka varje år.

Så till frågan om växelkurspolitiken. Om regeringen tror att det räcker att skriva brev till den socialdemokratiska regeringschefen i Västtyskland om att han inte bör föra en arbetslöshetspolitik utan en stimulanspolitik, så tror jag att vår regering har fel. Man kan inte begära av andra länder att de för att Sverige skall få det bättre skall avstå från att slå vakt om det de vill slå vakt om. Vi måste här ta ett eget ansvar. F. n. måste vi se till att vi inte får alltför stora pris- och kostnadsstegringar, och det måste vi själva ta ansvar för genom att föra en bättre ekonomisk politik. Att säga detta är inte att i förväg ta ut någon sorgekrans över svensk ekonomisk politik, eller hur det nu hette i handelsministerns vokalbulär – de synpunkterna framför vi för att förhindra att herr Feldt i efterhand tvingas att lägga en sorgekrans på regeringens ekonomiska politik.

Handelsministern hade i sin replik inga synpunkter på de argument beträffande neutralitetsförbehåll och tidigare EG-förhandlingar som jag framförde. Det kan möjligen bero på att handelsministern avser att kom-

Nr 40

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

mentera dem i sin sista replik, som jag enligt de debattregler vi har inte har rätt att invända emot.

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Att jag inte ville gå vidare in i någon detaljdebatt om vilka varor som närmast bör tullbefrias vid export från u-länderna till Sverige beror i och för sig inte på att jag tror att vi har kommit så långt vi kan. Det finns naturligtvis möjligheter att utvidga den listan, men jag menar att platsen för en sådan debatt är knappast här och nu.

I den motion som handelsministern refererade till pekar vi också på att man med andra åtgärder kan hjälpa u-länderna i deras strävan att komma in på världsmarknaden mer ordentligt än med de få procent som de nu har. Där pekas framför allt på saker som supplementär finansiering, dvs. om det föreligger en situation med sådana prisfall som vi under senare tid kunnat notera på råvarorna med undantag av oljan, bör man kunna organisera hjälp för att bistå u-länderna. Många gånger är det också fråga om råvaror som inte tål någon längre lagerhållning. Därför bör man kunna lämna tekniskt bistånd även i sådana sammanhang. Att försöka verka för mer organiserad marknadsuppdelning av u-ländernas handel är en tredje väg, och det finns ytterligare några andra åtgärder som vi pekar på för att underlätta u-ländernas handel.

Handelsministern sade tidigare ungefär så här, att de länder som ställt ut löften borde också infria dem i fråga om resursöverföringar till u-länderna. Just det! Den svenska riksdagen och regeringen har ju sju år i rad lovat u-länderna att 1974/75 avdela 1 % av bruttonationalprodukten till u-hjälp. Jag hoppas att det löftet skall infrias; herr Feldt.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen om jag har höjt rösten, men det är ganska svårt att vara behärskad i en debatt om förhållanden som är så komplicerade som dessa och som samtidigt behandlas här såsom enbart tekniska angelägenheter.

Vad herr Feldt kallar den första mycket fredliga omgången, eller hur han uttryckte det, i förhandlingarna mellan OPEC och IEA har föregåtts – det vill jag påminna om – av uttalanden av Henry Kissinger, som var initiativtagare till denna oljefront, t. ex. i den stora intervjun i Business Week den 13 januari, där han sade att en amerikansk militär intervention mot oljeproducerande länder inte var otänkbar. Dessa uttalanden hade i sin tur föregåtts av andra ännu klarare uttalanden och dessutom läcker från Pentagon att man hade en militär operationsplan med kodbeteckningen Petroland för den eventualiteten att det skulle bli ett oljecmbargo. Man skulle då ockupera delar av eller hela oljeproducerande länder.

Det kan väl inte heller ha undgått herr Feldt att syftena med denna oljefront mycket klart har uttalats bl. a. av Henry Kissinger. Kissinger är ju inte vem som helst. Han har sysslat med råvaruaffärer förut. Jag vill påminna om kopparn i Chile. I sin egenskap av ordförande i 40-kommittén såg Kissinger till att CIA hade möjligheter att hjälpa fascisterna i Chile att göra kuppen mot den lagliga demokratiska regeringen. Det är alltså samme Kissinger som nu är ledande namn i petroleumfronten.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Jag vill sluta det här replikskiftet med att göra några få kommentarer.

När det gäller utvecklingen av eventuellt nya stödarrangemang i Världsbanken åt Valutafonden är det i dag inte mera att säga härom, herr Åsling, än att här pågår utvecklingsarbete i banken respektive fonden. Det följs av vår för Norden gemensamma exekutivdirektör och övrig personal. Så fort någonting finns att rapportera från det arbetet skall vi göra det.

Jag hade alls inte tänkt återkomma till EG, herr Burenstam Linder. Jag glömde helt enkelt bort att säga vad jag hade tänkt säga i min förra replik. Jag ämnade bara konstatera att i den här frågan blir vi inte överens hur många gånger vi än försöker rekonstruera våra EG-förhandlingars historia.

Däremot måste jag uppmana herr Burenstam Linder att studera den motion som herr Magnusson i Borås m. fl. moderater har väckt. Den handlar det här året nämligen inte om textilindustrin. Den handlar om den importkonkurrerande hemmamarknadsindustrin, och det är betydligt mer. I själva klämman sägs det att riksdagen hos regeringen bör begära att "inom ramen för GATT, EG och EFTA licensgivningen avseende importen från låglöneländerna tillämpas så att fortbeståndet av eljest livskraftiga svenska företag icke äventyras samt att begränsning av importen från dylika länder vidtas i större utsträckning än som f. n. sker".

Detta är, som jag ser det, en allvarlig utvidgning av det protektionistiska tänkandet i moderata samlingspartiets riksdagsgrupp. Det omdömet står jag för. Sedan tror jag förstås att motionen vid behandlingen röner det öde som den förtjänar.

Jag konstaterar att något uppslag eller någon idé om hur och till vilka nya varor preferenssystemet skulle kunna utvidgas har herr Wirtén inte kommit med i den här diskussionen. Det är synd att han inte har tagit chansen att redovisa vad som kan ligga bakom folkpartiets framstöt i denna fråga, men det kanske flyter upp under den vidare behandlingen i riksdagen.

Slutligen till herr Takman. Det är rätt typiskt att alla de uttalanden som herr Takman refererar till, antingen han beskriver oljeklubbens syften eller Mellanösternpolitiken, är uttalanden som har gjorts av den amerikanske utrikesministern. Nu gällde herr Kissingers uttalande beträf-

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

fände militära interventioner i Mellersta Östern inte oljeklubben – det gällde USA. Men det må vara. Ännu beklagligare, kanske beklämnande, är att herr Takman inte har brytt sig om att studera den proposition där oljeklubbens syften anges. Det är nämligen oljeklubben som anger oljeklubbens syften, inte herr Kissinger.

Detta är en citatteknik som jag känner igen från andra sammanhang, men inte desto mindre gör den mig beklämd. Studera de syften som har angivits! Observera också att varje utvidgning eller förändring av dessa syften kräver enhällighet bland oljeklubbens 18 medlemsländer. Det betyder alltså att länder som Sverige, Schweiz och Österrike också skall ställa upp på Kissingers konfrontationslinje för att den skall bli verklighet för oljeklubben.

Jag vill ha detta ordentligt utsagt i den här lokalen, eftersom jag tycker att herr Takman försökte sprida förvirring härom.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! En beskrivning av det aktuella läget i det internationella nedrustningsarbetet bör höra naturligt hemma i en utrikesdebatt i Sveriges riksdag. Av detta skäl har jag begärt ordet i den här debatten.

Vad jag har att säga anknyter till regeringsdeklarationens ord om den brist på konkreta framsteg som karakteriserade nedrustningsförhandlingarna under 1974. Mot den bakgrunden framstår den intensiva nedrustningsdebatten vid FN:s generalförsamling i höstas – en debatt som jag hade anledning att kommentera i mitt inlägg i den allmänpolitiska debatten den 5 februari – som ett symboliskt uttryck för en ny vitalitet och vilja att föra arbetet vidare.

Jag tror mig också ha rätt att säga att något av en ny anda också präglade nedrustningskonferensen när den öppnade sin vårsession för nu två veckor sedan. I motsats mot den stämning som rådde vid samma tid förra året, då erfarna nedrustningsdelegater praktiskt taget var färdiga att författa inskriptionen på konferensens gravsten, rådde nu en anda, inte av optimism, vilket läget f. n. knappast ger anledning till, men av förnyad vitalitet, som sannerligen blir outhärlig allteftersom problemen växer i kvantitet och kvalitet. Det faktum att fem nya medlemsstater, nämligen de båda tyska staterna, Iran, Peru och Zaire nu tog plats vid konferensbordet bidrog naturligtvis till att höja stämningen och undanskymde nästan den ännu på konferensens fjortonde år tomma franska stolen. Frankrikes fortsatta bortovaro är dock självfallet en politisk realitet av mycket negativt slag.

Några konkreta resultat som följd av denna mera positiva anda kan man inte vänta sig vid vårsessionen. Dels är denna kortare än vanligt på grund av den konferens för granskning av icke-spridningsavtalet rörande kärnvapen som berörts i regeringsdeklarationen och tidigare i debatten, dels arbetar den i skuggan av denna konferens. Jag skall tillåta mig endast ett kort påpekande i fråga om vårsessionen och i anslutning till vad som sägs i regeringsdeklarationen om Vladivostoköverenskom-

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

melsen och också som ett komplement till min egen kommentar till denna överenskommelse i kammaren den 5 februari.

Vad som framför allt har oroat är ju det tak som har satts för de två supermakternas innehav av strategiska vapenbärare fram till år 1985 och som ligger avsevärt högre än f. n. I sitt anförande den 4 mars vid nedrustningskonferensen sade sig den amerikanske chefsdelegaten ha anledning att räkna med att USA och Sovjet skall sluta ett formligt avtal efter Vladivostokriktlinjerna under detta år och att förhandlingar om ett nedbringande av antalet strategiska vapenbärare skall kunna sättas i gång snart därefter.

Herr talman! Eftersom den s. k. Kekkonenplanen i viss mån åter har blivit föremål för debatt i vår del av världen är det kanske också värt att notera att nedrustningskonferensen på generalförsamlingens begäran är i färd med att tillsätta en expertgrupp med uppdrag att verkställa en allmän principstudie av de problem som är förknippade med etablerandet av kärnladdningsfria områden.

Herr talman! Jag har redan sagt att nedrustningskonferensen denna vår arbetar i skuggan av den kommande icke-spridnings- eller NPT-granskningskonferensen som öppnas den 5 maj. Som ordförande i den svenska delegationen till den konferensen har jag väl inte mycket att tillägga till vad som sägs i regeringsdeklarationen. Förberedelser för ett aktivt svenskt agerande vid konferensen är i gång. Men konferensarbetet kommer av många, kanske huvudsakligen tre skäl att bli svårt:

1. Det ligger i själva kärnvapenspridningens problematik att ett avtal som syftar till att stoppa kärnvapenspridningen helst bör vara universellt och i varje fall omfattas av alla länder som har en avgörande betydelse i detta avseende. Så är ännu inte fallet. 83 stater har i dag, fem år efter ikraftträdandet, ratificerat avtalet; bland de många som saknas finns åtskilliga stater med nyckelroller på kärnenergiområdet, vilket bl. a. framgick av den indiska kärnsprängningen i maj 1974.

2. De kärnvapenmakter som inte bara ratificerat avtalet utan också är dess depositariemakter kan inte sägas ha uppfyllt dess artikel VI om förhandlingar i uppriktigt avsikt att nå framsteg i arbetet för kärnvapenedrustning och allmän nedrustning. Dessa makter kommer utan tvivel att få detta kraftigt påtalat vid konferensen.

3. Det kontrollmaskineri som avtalet föreskriver för att hindra kärnladdnings-spridning via fredliga kärnenergi-program är ofullständigt, otillräckligt och i vissa avseenden diskriminerande mot de stater som har anslutit sig till avtalet.

Herr talman! Sverige kommer, som det har sagts i regeringsdeklarationen, att försöka aktivt medverka till ett gott resultat av granskningskonferensen. Vi gör det i medvetandet om att den har en roll att spela för en kommande kärnvapenedrustning och att en sådan process fortfarande framstår som ett avgörande steg fram mot en allmän och kontrollerad nedrustning. Den tvingande nödvändigheten av ett sådant steg, nämligen kärnvapenedrustning, är bjärt belyst av ett uttalande av den

amerikanske senatoren Symington inför FN:s generalförsamlings första utskott i höstas, nämligen att USA f. n. är i besittning av ett antal kärnvapenladdningar motsvarande 615 385 Hiroshimabomber. Och låt oss, herr talman, minnas antalet dödsoffer efter den enda Hiroshimabomben och multiplicera det med 615 385. Det skulle inte bli många överlevande på jorden om de här bomberna skulle komma till användning.

Som något av en antiklimax efter detta Armageddonkonstaterande, låt mig här notera till kammarens protokoll att en i riksdagen genom åren ofta diskuterad fråga, nämligen Sveriges slutande av avtal med det internationella atomenergiorganet enligt icke-spridningsavtalets artikel III om kontroll av våra kärnenergianläggningar nu antligen är i sin slutprocess. Sedan både regeringen och IAEA:s styrelse har godkänt det avtal som paraferades redan i höstas väntas det efter avslutade tekniska förberedelser bli undertecknat inom den närmaste framtiden och i god tid före granskningskonferensens början.

Att göra icke-spridningsavtalet universellt framstår som den kanske viktigaste uppgiften i avvaktan på framgång för den lika viktiga uppgiften att pressa på kärnvapenmakterna att verkligen starta en effektiv kärnvapenedrustning. Här möter oss ett svårt problem som har ett sammanhang med den pågående expansionen av kärnenergiprogram, någonting som också påtalats i debatten tidigare i dag. Det kontrollmaskineri som avtalet föreskriver kan innebära, och har i vissa situationer inneburit, att stater som anslutit sig till avtalet har varit underkastade strängare kontrollbestämmelser för sin utveckling av kärnenergiprogram än stater som har stannat utanför.

Det förefaller svårt att lösa detta problem utan att ytterligare späda på kärnenergiexpansionen och därmed öka den fara för avledning eller stöld av klyvbart material, kring vilken bl. a. vi från svensk sida har sökt stimulera till internationell debatt. Vi ämnar, som det sägs i regeringensdeklarationen, aktivt fullfölja vårt initiativ att nå överenskommelser om förbättrad kontroll av detta svåra och allvarliga internationella problem. Och det är värt att i detta sammanhang notera att vid nedrustningskonferensens öppningssammanträde för två veckor sedan gick den sovjetiske nedrustningsdelegaten, som i augusti 1974 gick i klar motargumentation mot mig på denna punkt, lika klart in på ett erkännande av den internationella och allvarliga karaktären av detta problem. Jag kan inte underlåta att notera detta som ett framsteg.

Herr talman! I denna kammare har vi ofta påtalat det totalt absurda i människornas nuvarande livsvillkor på denna jord som, förvaltd med förnuft och allmänintresse, skulle kunna ge alla en dräglig existens. De närmast ofattbara rustningskostnaderna, som innebär ett lika ofattbart slöseri med mänskliga och materiella resurser, är det mest uppenbara beviset för bristen på förnuft och allmänintresse i jordens förvaltning. När vi detta år står inför FN:s sjunde extra generalförsamling, där de rika industriländerna på nytt kommer att möta de fattigas berättigade anspråk på en rimligare världsordning, innebär detta, inte minst, förnyade

krav på förnyad vitalitet i nedrustningsansträngningarna. Jag är övertygad om att dessa ansträngningar måste mer systematiskt än hittills sättas in i sitt totala sammanhang, nödvändigt om denna jord någonsin skall kunna ge sina invånare trygghet, försörjning och rimliga levnadsvillkor. Som vi alla vet är åren kring mitten av 1970-talet av stor och kritisk betydelse i dessa ansträngningar. FN:s sjunde extra församling framstår som en symbol för detta.

Det internationella nedrustningsarbetet befinner sig därför i ett viktigt skede. Att organisera de krafter som, i gemenskap och med ihärdighet, skulle kunna pressa fram verkliga och effektiva nedrustningsåtgärder från supermakterna är en av de mest angelägna uppgifterna. Men världens vapenhandlare medverkar till att rustningskostnaderna växer, och växer snabbt, i både rika och fattiga länder i den tredje världen, därmed avledande mänskliga och materiella resurser från positiv användning i de delar av världen där människornas grundläggande behov är skriande otillfredsställda. Att 1970-talet kallats både det andra utvecklingsårtiondet och nedrustningsårtiondet är uttryck för djupt upplevda krav på politiska ledares förnuft och framsynhet från otåliga människor runt om i världen. Vad jag upplevt som en ny vitalitet i det internationella nedrustningsarbetet kan jag kanske med försiktig optimism tyda som en början till svar på dessa krav.

Herr andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Herr talman! Den dominerande delen av svenska folket har en mycket bestämd uppfattning om att folket skall bestämma i sitt land. Den urgamla demokratin i vårt eget land, som vi försökt att på alla sätt förbättra och förstärka, har gjort oss ännu mera övertygade om värdet av frihet och rätt att deltaga i landets styrelse.

Det har i dagens debatt yttrats många förhoppningar om att länder som tidigare lidit av diktatur skall komma fram till ett demokratiskt styrelseskick. Jag instämmer helt i vad som sagts i det avseendet. Juntor av olika slag som regerar i ett land, antingen de är kommunistiska, fascistiska eller av annan kulör, kan aldrig sägas företräda folket, eftersom folket icke genom fria val har fått ge sin mening till känna. I ett land utan fria val och övriga demokratiska rättigheter kan man aldrig säga om regimen verkligen företräder folket. De flesta diktaturerna har i sina namn sådana ord som "demokratiska", "folkets republik" eller dylikt medan regimen i själva verket inte svarar mot något av dessa ord.

Tyvär lider största delen av världens befolkning under olika diktatursystem, och därför borde de länder som har demokratiska styrelseskick hålla samman och sträva efter att slå vakt om individens frihet sådan den är utformad i Förenta nationernas konventioner om de mänskliga rättigheterna. Det finns i dessa konventioner bestämmelser, som om de

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

åtföljes leder till en sann demokrati. Det står t. ex. i artikel 19 att envar skall äga rätt till åsiktsfrihet utan ingripanden. Det heter vidare att envar skall äga rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet för envar att oberoende av territoriella gränser söka, mottaga och sprida uppgifter och tankar av varje slag i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat valfritt uttrycksmedel.

Det understryks vidare i artikel 25 att varje medborgare skall äga rätt att "a) deltaga i handhavandet av allmänna angelägenheter, direkt eller genom fritt valda ombud; b) välja och bli vald vid periodiska och hederliga val, förrättade på grundval av allmän och lika rösträtt och hemlig röstning, varigenom garanteras att väljarnas vilja kommer fritt till uttryck;".

Med hänvisning till bestämmelserna i FN-konventionerna råder det således ingen tvekan om vad som menas med demokrati.

I regeringsdeklarationen har värnet om de mänskliga rättigheterna understrukits ytterligare. Det har också påpekats att enligt vid den europeiska säkerhetskonferensen allmänt godtagna principer är respekten för mänskliga rättigheter en väsentlig faktor för den fred, rättvisa och välfärd som fordras för att säkra utvecklingen av vänskapliga relationer och samarbete mellan stater. Det är rätt anmärkningsvärt att länder som har varit med om att acceptera detta och som har skrivit under konventionerna så uppenbart bryter mot vad som står i dessa viktiga konventioner.

När jag talar om demokratiernas samarbete menar jag inte att länder som tillhör en sådan grupp skall isolera sig, utan samarbete skall förekomma som förut med andra länder. Förändringar sker, och det finns länder som lidit under en hård diktatur i många år men som nu har kommit fram till ett mera demokratiskt styrelseskick. Som jag tidigare sade har vi nu förhoppningar om att en del av de länderna kan bli verkliga demokratier. Det finns dock andra länder – i synnerhet då sådana som nyligen har blivit självständiga – som med stolthet talar om att de har ett enpartisystem, vilket ju aldrig kan sägas vara ett demokratiskt styrelseskick. Det är önskvärt att Sverige vid alla lämpliga tillfällen starkt understryker vikten av att man i varje land har ett demokratiskt styrelseskick och att vi inte accepterar enpartisystem och andra former av diktatur.

Herr talman! Det är glädjande att åter kunna konstatera att enigheten på utrikespolitikens område är stor i vårt land. Vår strävan att medverka till att skapa fred och säkerhet i världen kan fortsätta utan att vi därför ger avkall på vår alliansfria politik och vår strävan efter neutralitet vid konflikter. Sverige är nu medlem av Förenta nationernas säkerhetsråd, och därmed ökas vårt lands möjligheter att påverka de internationella fredssträvandena. Även om stormakterna med sin vetorätt och sin ställning i övrigt har det största inflytandet i säkerhetsrådet kan ett mindre land göra sin röst hörd och kanske vid vissa tillfällen vinna gehör för sina synpunkter.

I regeringsdeklarationen har också påpekats vikten av att de små nationernas intressen tillgodoses och att man beaktar vad som sägs från det hållet. Det är inte bara Sverige utan flertalet av världens mindre länder som starkt hävdar att de små ländernas intressen skall tillgodoses.

Sverige är också representerat vid nedrustningsförhandlingarna i Genève, och även om arbetet där går ytterst trögt har vissa resultat uppnåtts. I anslutning till fru Thorssons intressanta anförande bör det dock framhållas att det utöver Amerikas resurser på området finns sprängämnen i världen som motsvarar ungefär 15 ton per människa på hela vår jord.

Sveriges deltagande i en rad andra mellanfolkliga organisationer ger oss också möjligheter att påverka utvecklingen. Men vi kan aldrig räkna med att vara medlemmar i sådana organisationer utan att detta medför förpliktelser – förhållandena kan utvecklas på ett sätt som vi inte önskar och medlemskapet kan t. o. m. medföra vissa nackdelar för vårt land. Det höjs ibland röster här i landet för att Sverige skall utträda ur vissa internationella organisationer för att man inte är nöjd med det arbete som de utför. Men där blir det då fråga om en avvägning. Skall vi utträda – något som ingalunda kommer att väcka det uppseende som man på sina håll tycks tro – eller skall vi stå kvar och försöka påverka utvecklingen med det inflytande som vi eventuellt kan ha? Jag anser att Sverige i regel bör stå kvar som medlem och försöka påverka utvecklingen i rätt riktning, inte utträda och därmed förlora möjligheten att utöva något konstruktivt arbete. Demonstrationspolitiken har aldrig varit gagnarlig, och den är det allra minst på det internationella fältet.

Den i regeringsdeklarationen nämnda konferensen i Genève för att granska tillämpningen av icke-spridningsavtalet rörande kärnvapen är givetvis mycket betydelsefull och blir efter hand än mera betydelsefull eftersom plutonium både finns och i många fall förvaras på ett sätt som gör det alltför lätt att tillverka kärnvapen. Det gläder mig att regeringen nu helt instämmer i centerns uppfattning att en vidsträckt användning av kärnkraft skapar stora risker för att detta också leder till kärnvapentillverkning. Regeringen säger härom: "De civila kärnenergiprogrammets expansion kommer också att skapa problem genom den allt större ansamlingen av plutonium i olika länder." Det är så mycket mer förvånande att regeringen inte drar slutsatserna fullt ut av detta, för om Sverige fortsätter att bygga ut kärnkraften får vi också plutonium. Vi kan i så fall inte gärna gå till andra länder och varna dem och säga: Bygg inte ut den fredliga användningen av kärnkraften för då kommer plutonium att finnas i oerhörda mängder över hela vår jord. Men ännu har regeringen inte tagit konsekvenserna av dessa väldiga lager av plutonium som så småningom kommer att finnas och därmed skapa risker för att kärnvapen kommer att spridas till ett stort antal länder i vår värld.

Jag vill också erinra om det betydelsefulla avtalet om förbud att testa kärnvapen ovan jord. Det är med djupaste beklagande man måste konstatera att stormakterna Frankrike och Kina inte tillträtt detta avtal. Man hade hoppats att Folkrepubliken Kina när den blev representerad i FN

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

och medlem av säkerhetsrådet skulle tillträda avtalet men så har tyvärr inte skett ännu. Varken Frankrike eller Kina kan ha några godtagbara ursäkter för att inte underteckna avtalet. Deras försvarssituation är inte sämre eller annorlunda än de länders som anslutit sig till avtalet.

Det påpekas i regeringsdeklarationen att även om arbetet för freden nu i högsta grad präglas av frågan om avspänning och nedrustning så blir vi allt starkare medvetna om att huvudproblemen för majoriteten av världens befolkning är hunger, fattigdom och arbetslöshet. Och man säger vidare att jordens resurser är begränsade och kommer att bli allt knappare i relation till en växande befolkning. Ja, det är så riktigt som det är sagt i regeringsdeklarationen, men det skapar väl också skyldighet för vårt lilla land att i största möjliga utsträckning bidra och, om vi kan, i någon mån avhjälpa världens hunger. Vi har diskuterat vårt svenska veteöverskott så mycket tidigare, och vi har blivit medvetna om att även om Sverige är ett litet land kan några hundra tusen ton vete betyda oerhört mycket. När vi har resurser att producera mer skall vi akta oss för att asfaltera åkrar och lägga ned jordbruk så att vi inte kan producera vad som går att åstadkomma inom vårt eget land.

Slutligen, herr talman, vill jag påpeka en sak som inte finns i regeringsdeklarationen. Det går inte att ta med allting, men jag skulle önska att man sagt något om detta. År 1975 har av Förenta nationerna proklamerats som det internationella kvinnoåret. Även om vi har nått långt i Sverige i fråga om jämställdhet mellan män och kvinnor bör vi i solidaritetens intresse intensivt arbeta för att all diskriminering av kvinnan kommer att avskaffas. Det är tyvärr många länder som inte har det ordnat på samma sätt som Sverige.

Det var den 7 november 1967 som Förenta nationernas generalförsamling antog deklarationen om avskaffande av diskriminering av kvinnor. Den betecknades då som en milstolpe i FN:s arbete för att främja mäns och kvinnors lika rättigheter i enlighet med stadgans bestämmelser samt principerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. I deklarationens första artikel slås det fast att diskriminering av kvinnor, vilken fränkänner dem samma rätt som männen eller begränsar densamma är fundamentalt orättvis och kränkande mot mänsklig värdighet. Nu har det gått åtta år sedan denna milstolpe passerades. Men fortfarande pågår arbetet med att utforma en text som kan ge innehållet i deklarationen formen av en konvention och därmed bindande kraft för undertecknarna. Denna långa tid är anmärkningsvärd därför att principen i FN-stadgan hela tiden har omfattat detta och det står inskrivet också i förklaringen om de mänskliga rättigheterna. När nu 1975 har proklamerats som kvinnoåret borde vi på allt sätt arbeta för att de intentioner som finns i deklarationen kommer att fullföljas och att den även skall resultera i en konvention. Jag hoppas att vi från svensk sida på allt sätt skall främja att konventionen kommer till. Jag hoppas även att det blir en parlamentarisk representation vid den konferens som skall hållas.

Herr *HERNELIUS* (m):

Herr talman! Först några ord med anledning av fru Thorssons anförande. Det är lätt att bekräfta vad hon sade om den nya anda och vitalitet som tycks präglade nedrustningsförhandlingarna under det möte som nyss har tagit sin början. Man kan fråga sig om anledningarna. Det kan vara de nya uppgifter som har anförtratts konferensen av FN:s generalförsamling och som kanske ger en utväg ur den låsta situation som har skapats genom att supermakterna inte lagt några strån i kors för att bryta dödläget i fråga om t. ex. det totala provstoppet och C-vapnen. Det kan också vara den i tiden näraliggande konferens – fru Thorsson talade om den – som börjar i april, då man skall granska vad som har skett sedan kärnvapenavtalet undertecknades 1968. Det är en granskning som inte blir särskilt smickrande för kärnvapenstaterna och som naturligtvis kommer att ge upphov till åtskilliga heta och irriterade diskussioner. För inte har supermakterna infriat sina löften sedan 1968.

Fru Myrdal har ju helt nyligen ifrågasatt om hennes inställning då icke var naiv. Det är att gå alltför långt i självplågeri. Men nog kan man säga att det var många som inte var realistiska i sin uppfattning om vad som skedde 1968. Man kan också med djupt beklagande notera att framstegen varit så små. Man kanske inte skall tala om naivitet utan om bristande verklighetssinne, och det kommer alldeles uppenbarligen att belysas under konferensen i april och maj.

Sedan vill jag, herr talman, notera att regeringsdeklarationen ånyo framhåller att vårt medlemskap i FN utgör en hörnsten i den svenska alliansfria politiken. Det gör också tillhörigheten till Norden och Europa – allt i förening med den solidaritetspolitik som Sverige bekänner sig till inom ramen för den alliansfria politiken, syftande till neutralitet i krig.

På sistone har det emellertid ibland ifrågasatts om inte Sverige kommit att gå utanför Norden och Europa och mera börjat intressera sig för avlägsna länder och kontinenter. För att citera en kåserande belysning härav kan jag åberopa finländaren Jörn Donner i en tidskrift häromdagen där han skriver: "Finland ser alltså till Norden och Europa medan Sverige ser till Chile, Bangladesh, Vietnam och Etiopien. Denna utrikespolitiska linje följs upp av massmedia. Ibland kan man tro att Oslo, Helsingfors och Berlin inte existerar. Santiago förefaller närmare." Så långt Jörn Donner.

Något ligger det i hans konstateranden. En mätning av massmedias nyhetsmaterial om t. ex. Sydostasien och Norden skulle säkerligen ge intressanta siffror.

Enligt en från finska meningsriktningar nyligen framförd kritik skulle Sveriges bristande intresse för Norden till förmån för mer avlägset belägna länder också ha föranlett ett åsidosättande av de nordiska problemen. Den tidning i Finland, Finska Socialdemokraten, som tog Sveriges påstådda nonchalans inför de nordiska problemen till utgångspunkt för ett förslag om att inordna Sovjetunionen i det nordiska samarbetet, får väl

Nr 40

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

inte helt nonchaleras även om man genast själv prutade på hälften av det som stod i tidningens spalter. Den kritik som framfördes från annat socialdemokratiskt håll vid Nordiska rådets session i Reykjavik kan vi däremot ta mera lätt på. Den förefaller, som herr Bohman sade, mera ha sitt ursprung i intern tävlan inom partiet.

Men vi bör ändå erkänna att kritiken mot Sverige för bristande intresse i nordiska angelägenheter icke är helt utan saklig grund. Ett exempel: I Norge och Danmark läggs rapporten från Nordiska rådets verksamhet till handlingarna först efter långa och ingående debatter i storting och folketing. I Sverige förs handlingarna praktiskt taget utan någon diskussion alls till hyllan. Ansvar för detta faller på oss själva här i riksdagen. Men ansvaret för denna nonchalans faller också på regeringen, som ibland visar de nordiska frågorna ett mycket slappt intresse. Plikt-skyldigast är Sveriges statsminister och statsråd närvarande vid de nordiska sammankomsterna, men deras aktivitet är påfallande låg och debattlusten ringa. När speciella svenska intressen står på spel såsom Nord-ek, energipolitik och annat, är läget annorlunda, men då är också skälen därtill uppenbara. Ökade nordiska kontakter inom regeringskretsarna skulle dock kunnat undanröja mycket missförstånd och säkert åtskilliga av dem som på sistone uppstått mellan Finland och Sverige. Jag säger med avsikt icke alla, eftersom en del onekligen har tillkommit genom låt oss kalla det någon vårdslöshet från vår egen sida.

I den alliansfria politiken ingår emellertid också att vi icke genom deltagande i nya allianser binder oss på annat sätt än vi avsett med den alliansfria politiken i och för sig. Sådana nya allianser kan gälla allianser med s. k. alliansfria, non-aligned, stater – i och för sig allianser så goda som andra. Av detta skäl, och det har uttryckligen åberopats, har ju också Sverige tidigare avstått från att delta i konferenser med denna typ av alliansfria stater. För något år sedan hade vi en rapportör närvarande vid en sådan konferens; nu har det i samband med statsministerns besök i Belgrad uppgivits att det nästa gång blir fråga om en observatör. Man vill nog gärna tillråda regeringen all försiktighet i detta avseende. De alliansfria staterna, f. n. under ledning av Algeriet, utgör ett majoritetsblock så att säga i FN. Att vara med där kan kanske vara popularitetsskapande inom FN-kretsen eller delar av FN-kretsen, men det kan också skapa problem för vår egen alliansfria politik, icke minst för Sverige såsom medlem av säkerhetsrådet.

I detta sammanhang måste man också konstatera att den reseaktivitet som vår statsminister utvecklar – 15 utlandstripper på ett år enligt en uppgift häromdagen – ger anledning till vissa funderingar. Kanske icke genom resorna som sådana men genom icke motsagda uttorkningar av dessa, framför allt i statsministerns närtstående pressorgan. I dessa har det förkunnats att herr Palme vill samla "små och medelstora" stater. Även utanför partipressen har det upplysts om att herr Palmes resor har till syfte att samla och ena små nationer. Det är självfallet att Sverige har många intressen gemensamma med alla andra små nationer, att vi

kan och bör stå på deras sida när det är fråga om deras rätt gentemot stora, deras önskemål att utan påtryckningar utifrån bestämma sin egen politik. Men därifrån och till att Sverige skulle söka uppträda som någon sorts ledarnation för dessa är steget långt. Sådana avsikter, för att inte säga pretentioner, kan tvärtom ge upphov till både bekymmer och missuppfattningar. Vårt ideologiska stöd till de små staterna kan lämnas i eget intresse och även av andra skäl utan anspråk på ledarskap, och framför allt bör detta lämnas i och genom FN. Nog bör väl Sverige räcka som politisk arena även för de mest ambitiösa bland våra regeringsmedlemmar.

Under denna debatt, herr talman, har säkerhetskonferensen i Genève berörts upprepade gånger. Nog måste man konstatera att det föreligger en viss motsättning mellan Sovjets uppenbara intresse av att få ett snart slut på konferensen för att den tredje avslutande fasen i Helsingfors skall komma till stånd, och Sovjets konstanta motstånd mot alla eftergifter t. ex. i frågan om mänskliga kontakter över gränserna, vilket gör att konferensen har gjort så få framsteg. Ansvaret ligger självfallet inte bara på Sovjetunionen. Det ligger på många stater i sammanhanget. Herr Werner i Tyresö vill lägga hela ansvaret på den västtyska oppositionen. Det är ju också en tolkning, men det finns andra stater som har ansvar i sammanhanget, inte minst den lilla staten Malta, för att ta ett exempel.

Det finns alltså en motsättning mellan Sovjetunionens pådrivande intresse, å ena sidan, och dess önskan att egentligen fasthålla vid status quo sedan landet nu nått sitt huvudmål – östgränsernas trygghet i fråga om krigiska förvecklingar – å andra sidan. Samtidigt visar Sovjetunionen, när landet åberopar den nationella suveräniteten och gränserna i Europa som skäl för att inte göra några eftergifter, ingen som helst åstundan att för egen del skära av de trådar som sedan gammalt går mellan kommunistpartierna i Moskva och världen i övrigt. Komintern upplöstes 1943, Kominform 1946, men de världskommunistiska mötena fortsätter. Ett nytt är under förberedande. Partidelegationer reser och kallas till Moskva och får "råd". Ibland skall socialdemokraterna bekämpas, ibland rekommenderas folkfrontsregimer i det ena eller andra landet. Det svenska kommunistpartiets dilemma i detta avseende har nyligen belysts vid dess partikongress, och det framgick också av herr Werners tal.

Men en reflexion är svår att undanhålla: Borde inte Moskva för egen del nu – och varför inte i samband med säkerhetskonferensen – kunna göra en början till en annan politik? Eller vill Moskva fortfarande å ena sidan spela rollen av företrädare för sovjetisk nationalism och dess intressen, å andra sidan vara världskommunismens främste företrädare och vara livligt verksam för världskommunismens förverkligande i så många länder som möjligt?

Till sist, herr talman: Under de senaste dagarna har vi läst om kriget i Sydostasien. Vi har läst om hur nya nordvietnamesiska trupper har förts in i Sydvietnam och hur de framgångsrikt gått till militär aktion. Vi har också sett hur Nordvietnam har förklarat officiellt krig mot Cam-

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

bodja. Jag ber att få lyckönska herr utrikesministern till att trots detta utpeka Saigonregeringen som ensam ansvarig för att Parisavtalet inte har kunnat genomföras. Jag måste lyckönska honom till att kunna framföra ett sådant påstående utan rodnad på sina kinder. Det är sådant som gör att man t. ex. i dansk press talar om Sveriges eget Vietnamkrig.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! I en utrikesdebatt år 1975 är det angeläget att framhålla synpunkter på det av FN proklamerade internationella kvinnoåret och framför allt på Sveriges agerande vid kampanjens huvudkonferens i Mexico City i sommar. Jag vill instämma i de här i dag framförda önskemålen om att representationen skall bli parlamentariskt sammansatt. Jämställdhet, utveckling och fred är mottot för kvinnoåret. Och det är alltså utifrån dessa tre begrepp som kvinnornas ställning skall belysas och diskuteras nationellt och internationellt. Det är helt naturligt betydelsefullt hur Sverige agerar i Mexico City. I jämställdhetsfrågor har Sverige för många länder varit ett föregångsland, och mångas blickar kommer helt säkert att riktas mot den svenska delegationen.

Just nu sammanställer delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor den lägesrapport från Sverige i jämställdhetsfrågor som skall avlämnas till konferensen. Ett förslag till disposition och rubriker är ute hos stora delegationens medlemmar för kommentarer.

Jag har i dag framfört som min åsikt att i den skall inte bara finnas redogörelser för av riksdagen fastställda lagar och redan vidtagna åtgärder, som gynnar jämställdhet mellan män och kvinnor, utan även de av de olika partierna framförda förslag som ännu inte föranlett några beslut. Man har lovat mig att så skall ske, vilket är bra. Ett sådant förslag är t. ex. det sedan sex år av folkpartiet framförda förslaget om lag mot könsdiskriminering. Nina Pripps undersökning och rapport i lagfrågan bör biläggas FN-rapporten, åtminstone i valda delar.

Delegationens vidare agerande i denna fråga blir väl känsligt att redogöra för, nämligen att den har rekommenderat svenska regeringen att ta in en formulering i grundlagen om jämlikhet mellan könen men inte vill göra allvar av en sådan bestämmelse genom uppföljning med en lag mot könsdiskriminering. En halvmesyr! En flykt undan konkreta åtgärder för att ge rättvisa åt kvinnorna! Ställningstagandet måste vara svårt att i Mexico redovisa och försvara inför representanter från USA, Canada, England och Norge som har kommit längre på lagstiftningens väg.

Jag hoppas dock att delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor får inspiration i Mexico så att den senare rekommenderar regeringen att genomföra lagen mot könsdiskriminering under 1975. Det skulle bli ett bestående resultat från aktiviteter under ett kvinnoår.

Ordet utveckling i mottot tar sikte på utbildning av kvinnor framför allt i tredje världen. Analfabetismen är störst bland kvinnorna. Därför bör Sverige verka för att den grundläggande skolutbildningen i u-länderna

på lika villkor skall ges åt båda könen. Ibland bör man t. o. m. prioritera utbildningen av kvinnor.

Trots analfabetismen har kvinnan av ålder i en del av tredje världens länder en självständig ställning. Utvecklingen eller rättare i-ländernas modernisering har missgynnat kvinnorna. Och den västerländska kulturen har stundom berövat dem deras inflytande under det att männen fått utbildning och västerländsk uppfostran. När västvärlden nu möter u-ländernas representanter, är det därför viktigt att västvärlden inte söker exportera sina könsroller till tredje världen.

Det är meningen att Mexico City-konferensen skall utmynna i en världsaktionsplan med rekommendationer för fortsatt handlande. I den bör som en viktig del ingå prioriterade satsningar på kvinnor i u-land, så att de bereds möjligheter att ta del i samhällsutvecklingen. Men rekommendationerna får under inga förhållanden innebära åtgärder som slår sönder kulturmönster, som kan vara värdefulla för kvinnor i de länder de tillhör, utan en uppbyggnad av kvinnornas samhällsroller i sina egna kulturer.

Vid befolknings- och livsmedelskonferensen 1974 uttalade man sig i högaktningfulla ord om kvinnornas betydelse för samhället och dess utveckling. Ord som inte gav större genljud. Kvinnokonferensen i Mexico borde inte få drunkna bland alla andra internationella konferenser. Förberedelserna har kommit i gång sent, och de ekonomiska resurserna är hitintills små. Sverige har bidragit med en rejäl penningssumma men andra FN-stater med helt symboliska anslag.

Jag väddar till utrikesministern att söka medverka till att FN-staterna ger generösare bidrag så att en bra konferens verkligen kan genomföras. Meningen är att konferensen skall fungera som stimulans för det fortsatta arbetet för kvinnornas likställdhet med männen över hela världen. Det är under uppföljningsarbetet som de stora och krävande arbetsinsatserna i de olika länderna kommer att behöva göras.

Herr talman! Jämställdhet mellan män och kvinnor innebär ytterst frihet och trygghet för varje människa – två liberala grundidéer värda att genomföras.

Fru DAHL (s):

Herr talman! I en av våra stora tidningar kunde man i morse i ett kåseri med anledning av dagens debatt läsa: "Riksdagens utrikesdebatt i år handlar ganska mycket om Norden, sägs det. Trevligt som litet omväxling till Vietnam och andra avlägsna platser på jordklotet." Jag vet uppriktigt sagt inte om det här var ett försök att vara humoristisk eller om det bara var slarv, och det är kanske att visa detta kåseri litet för stor uppmärksamhet att över huvud taget kommentera det. Men jag måste ändå säga att jag saknar sinne för den sortens slappa lustigheter, inte minst mot bakgrund av för det första den utomordentligt allvarliga situation som fortfarande råder i södra Vietnam och i Cambodja, Parisavtalet till trots, för det andra den dramatiska och avgörande hän-

delseutveckling som just nu utspelar sig, framför allt i Cambodja men också i södra Vietnam, och de outhärliga lidanden som drabbar miljontals människor till följd av detta krig. Allt detta skildras också utförligt i stort uppslagna artiklar i samma tidning i dag, vilket inte gör uttalandet mindre makabert.

Det är, herr talman, i år 30 år sedan Demokratiska republiken Vietnam bildades. Det är på dagen 25 år sedan de stora demonstrationerna i Saigon mot USA:s militära styrkedemonstrationer. Det är också just nu fem år sedan kuppen då den olagliga Lon Nol-regimen insattes i Cambodja. Den långa följd av år som de här "jubileerna" erinrar om har inneburit outhärliga lidanden för de människor som bor i dessa länder, lidanden som vi nog har skäl att påminna oss många gånger för att inte till slut bli blinda för verkligheten.

Där finns ingen människa som inte själv eller i sin familj har drabbats av kriget, som inte har sett resultatet av sitt arbete förstört genom krigets verkningar, som inte har upplevt utomordentligt svåra uppoffringar i kampen för att trots kriget upprätthålla samhällsordningen och produktionen. Men det är också år av intensivt samhällsbyggande som har åstadkommit underverk i de här länderna. När Parisavtalet undertecknades för två år sedan var förhoppningarna inför framtiden mycket stora i dessa länder. Men vi vet alla att vad som därefter hänt har varit att Parisavtalet har saboterats och att människors förhoppningar har kommit på skam. I stället för att bidra till att läka krigets sår har USA satsat 33 miljarder kr. på kriget enbart i Vietnam. Det har resulterat i ytterligare en miljon döda människor, att hundratusentals människor fortfarande hålls i fångelser under förhållanden som står i klass med vad som utspelades i Hitlertidens Tyskland, att miljoner människor fortfarande lever som flyktingar. På samma sätt är det i Cambodja.

En annan linje som man kan se under alla dessa år är den avgörande roll som USA har spelat. Utan USA:s inblandning skulle vi inte ha haft dessa krig – i Vietnam, i Laos, i Cambodja. Och det är utomordentligt oroande att nu från den amerikanska administrationen höra samma spöklika tal med dominoteorin, med USA:s heder och anseende, alla försök att med olika trick kringgå den demokratiska beslutsprocessen i det egna landet för att få fram mera pengar till fortsatt dödande.

Allt detta är de flesta svenskar djupt engagerade i. Det finns de som säger att u-landsintresset och Vietnamengagemanget inte skulle sitta så djupt och att det är svårt att få med människor i det arbetet. Men jag har en helt annan erfarenhet. För de flesta svenskar är Vietnam nära, trots de geografiska avstånden. Känslan av gemenskap och solidaritet är stor. Den grundar sig på solidaritet med befrielsekampen, på beundran för samhällsbyggandet och på medvetandet om att vi står förenade i intresset av att värna de små staternas självständighet.

I vårt arbete i Vietnamkommittén har vi under det senaste halvåret fått många bevis för att detta engagemang fortfarande lever. Den manifestation som genomfördes på tvåårsdagen av Parisavtalets underteck-

nande – och som fortfarande pågår – har fått med sig fyra av de fem riksdagspartierna och 62 andra riksorganisationer av mycket skiftande slag – folkliga organisationer, kvinnoorganisationer, kristna organisationer, ungdomsorganisationer. Vi har haft en mycket kraftig uppgång av insamlingsarbetet för Vietnam.

Den utrikesdebatt som har förts i dag har också handlat om utvecklingen i Sydostasien. Jag vill gärna säga att jag är glad över vad utrikesministern här har deklarerat såsom regeringens syn på utvecklingen i Indokina. Men det är ju inte bara vad som sägs i deklARATIONERNA som är intressant utan också vad som inte sägs. Därför vill jag ställa några frågor till utrikesministern.

Först vill jag fråga: Vad gör regeringen just nu och vad planerar man att göra för att få till stånd internationella aktioner till stöd för Parisavtalet, så att vi kan få ett slut på kriget och det meningslösa dödandet, så att vi kan få en lösning i enlighet med vad som föreskrivs i Parisavtalet?

När det gäller Cambodja vill jag fråga utrikesministern om han här kan bekräfta att diskussioner numera pågår mellan representanter för GRUNC i Cambodja och den svenska regeringen om utformningen av svenskt bistånd till denna regering. Jag vill också fråga när regeringen kommer att normalisera förbindelserna med GRUNC som ett led i arbetet på att få till stånd en fredlig lösning.

Den sista frågan ansluter sig till den debatt som vi många gånger har fört här om Sveriges förhållande till den provisoriska revolutionära regeringen i Sydvietnam och som naturligtvis som utgångspunkt har kravet på att Sverige skall upprätta fullständiga diplomatiska förbindelser med denna regering som en av de två administrationer vilka erkänns i Parisavtalet. Vad det här gäller är ju att stärka de krafter i Sydvietnam som verkar för avtalet och att motverka den amerikanska kampanjen för att få Saigon, i strid med avtalet, erkänt som den enda lagliga representanten för Sydvietnam.

En nu viktig del av det arbetet är att tillförsäkra PRR rätten att delta i internationella konferenser och att förhindra att Saigon ensamt får företräda Sydvietnam. Utrikesministern har ju i olika sammanhang det senaste halvåret uttalat att Sverige motsätter sig att Saigon på detta sätt ensamt får företräda Sydvietnam. Senast skedde det i en debatt här i kammaren den 31 januari med anledning av PRR:s deltagande i Genèvekonferensen om krigets lagar. Utrikesministern deklarerade då att den svenska regeringen anser det oriktigt att Saigonregimen tillåts företräda Sydvietnam och skulle komma att hävda den ståndpunkten vid den förestående konferensen i Genève.

Utvecklingen har visat att min bedömning då var riktig, att vad Sverige då sade sig ha för avsikt att göra, nämligen att verka för observatörsstatus för såväl Saigon som PRR, inte skulle vara effektivt vid den konferensen som en metod att ge PRR företräde. Resultatet blev att PRR inte får vara med i någon egenskap och att Saigon ensamt representerar Sydvietnam.

Men jag vill gärna samtidigt säga att när det gäller de voteringar och de diskussioner som förekom i frågan i Genève har jag ingen kritik att rikta mot den svenska delegationens uppträdande. Frågan ställdes ju aldrig på sin spets. Mot bakgrund av vad som hänt i Genève vill jag emellertid fråga: Vilka slutsatser drar regeringen nu av händelseutvecklingen i Genève? Hur kommer man att gå till väga för att fullfölja sin uttalade avsikt att motsätta sig att Saigon ensamt får företräda Sydvietnam och att verka för att PRR får observatörsstatus? Hur kommer man i den frågan att agera i FN-organen, t. ex. vid Världshälsoorganisationens konferens i vår?

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall försöka besvara de frågor som fru Dahl ställt.

När det först gäller stödet till Cambodja, så är vi beredda och har länge varit beredda att lämna humanitärt bistånd till de drabbade befolkningsgrupperna i Cambodja. Vi håller fortlöpande kontakt med representanter för GRUNC. För en tid sedan var en delegation här som jag samtalade med, och i första hand försöker vi naturligtvis att få informationer om när det är praktiskt möjligt att komma i gång med den humanitära hjälpen. Just nu finns det inga förutsättningar att starta detta bistånd, men det är vår förhoppning att omständigheterna skall medge att leveranser av de varor som det här gäller ganska snart kan börja. Det är ett enormt behov, vilket jag har pekat på i regeringsdeklarationen i dag.

I fråga om PRR och dess medverkan t. ex. i internationella konferenser och fackorgan har vi uppfattningen att det enligt Parisavtalet finns två administrationer i samma land, nämligen Sydvietnam, och vi kan inte erkänna någondera av dessa administrationer som ensam företrädare för staten Sydvietnam. Nu är det, som fru Dahl erinrar om, så att Saigonregimen är erkänd av ett flertal stater som ensam representant för staten Sydvietnam. Det är där problemet kommer in.

Vi har med hänvisning till Parisavtalet sagt att naturligtvis bör Vietnam vara representerat i fackorgan och vid internationella konferenser, och då kan vi acceptera att både Saigonregimen och den andra administrationen, PRR, skall delta som observatörer. Vi kommer att hävda detta i samband med Världshälsoorganisationens möte. Det blir vår linje – direktiv till delegationerna har utgått.

Så frågar fru Dahl: Om nu resultatet blir detsamma som när det gäller konferensen om krigets lagar i Genève, där Saigonregimen fick det starkaste stödet och PRR ställdes utanför, hur kommer vi då att handla mot bakgrund av denna erfarenhet? Ja, jag kan bara säga att vi kommer att fortsätta att verka så långt det är möjligt i samförstånd med stater som tänker på samma sätt som vi – och det blir allt fler som gör det – för att Saigonregimen icke ensam skall representera Sydvietnam vid konferenser utan att man skall hålla fast vid observatörskap för båda administrationerna.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för det positiva svar jag har fått på två av de frågor som jag ställde. Jag är glad över att jag här har fått bekräftat att direkta diskussioner pågår mellan den svenska regeringen och GRUNC om biståndsinsatser till GRUNC, och jag delar förhoppningen att det inte skall dröja länge innan de kan komma till stånd.

När det gäller PRR:s deltagande i FN-organen – nu i Världshälsoorganisationen – vill jag uttala den förhoppningen att det arbete som regeringen bedriver vid detta tillfälle skall bli mera framgångsrikt än tidigare. Samtidigt vill jag ännu en gång understryka att kravet på ett fullständigt erkännande av PRR från min och många andras sida kvarstår.

En fråga som jag inte fick svar på, men som jag särskilt gärna skulle vilja ha ett svar på, är: Vilka internationella aktioner planerar regeringen för att få till stånd en utveckling i enlighet med Parisavtalets föreskrifter? Här finns dock ett stort antal stater som officiellt har åtagit sig att stå som garantier för Parisavtalets fullföljande. Sverige tillhör inte dessa stater, men likväl borde det vara möjligt för Sverige att ta internationella initiativ för att få en mera positiv utveckling till stånd.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Jag glömde faktiskt att svara på det som tydligen var fru Dahls första fråga.

Vi har varit och vi är aktiva när det gäller att försöka vinna förståelse hos Parisavtalets signatärmakter för betydelsen av att ta initiativ för att få Parisavtalet att fungera, så att hela mekanismen kommer i gång, och inrikta sig på en fredlig lösning av problemen, vilket ju Parisavtalet avsåg. Jag kan inte gå in på dessa kontakter, men de finns inte minst mellan oss och de signatärmakter som fru Dahl känner till.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Jag vill allra först säga att det är bra att försvarsdepartementet nu för publicering har släppt de brev som gäller Vigenaffären, daterade den 5 december 1974. Men man undrar varför det skall behöva ske först sedan ett skickligt arbete av TV-journalister har spräckt den här nyheten – varför inte exempelvis i samband med de frågestunder som vi haft beträffande den här saken i riksdagen tidigare i vinter?

Efter att hastigt ha skummat igenom de här breven kan jag konstatera att de väl i och för sig inte innehåller några nyheter i förhållande till den debatt som har förts här tidigare i dag, men intrycket förstärks att man genom olika tekniska metoder och finurligheter försökt klara balansgången gentemot neutralitetspolitiken och dess trovärdighet. Jag är inte övertygad om att det är den bästa metoden i det här sammanhanget. När det gäller trovärdigheten tror jag det är viktigt att se till vilka resultat man slutligen skulle uppnå i samband med en sådan här uppgörelse.

Herr talman! Detta var bara en inledande kommentar med anledning

av att jag just fick dessa brevkopior i min hand.

I den regeringsdeklaration som framfördes av utrikesministern tidigare i dag heter det: "Även om arbetet för freden nu i hög grad präglas av frågorna om avspänning och nedrustning blir vi allt starkare medvetna om att huvudproblemen för majoriteten av världens befolkning utgörs av hunger, fattigdom och arbetslöshet. De skriande ekonomiska och sociala orättvisorna rymmer också ett allvarligt hot mot en fredlig framtida värld."

Senare i deklarationen säger utrikesministern: "Mot denna bakgrund hälsar vi med tillfredsställelse den förklaring och det handlingsprogram för upprättande av en ny ekonomisk världsordning som antogs vid FN:s extra generalförsamling i maj förra året."

Utrikesministern fortsätter längre fram i deklarationen: "Den industrialiserade världen står inför kravet på en omställning till en rad nya ekonomiska och politiska faktorer i den internationella politiken av betydelse såväl för internationell stabilitet som för möjligheten att rättvisare fördela jordens resurser. En sådan anpassning kommer att ställa stora krav på solidaritet och på förmågan att finna nya lösningar."

Jag finner det lätt att instämma i alla dessa formuleringar.

Vad görs då för att följa upp innehållet i FN-resolutionen om en ny ekonomisk världsordning? Vad gör vi själva? Kan vi säga emot Gunnar Myrdal, när han talar om "bluff"? Gunnar Myrdal säger enligt DN den 18 mars: "Inte ens uppgifter om att 10 miljoner människor kan komma att dö av svält i år har förmått merparten av de rika länderna att garantera livsmedelsbistånd." Och han fortsätter: "Det är tradition hos oss västerlänningar att kombinera höga ideal – som att hålla med tredje världen i FN – med dåligt uppförande."

I FN talar man – det blir många citat här – om att "underlätta den roll som producentsammanslutningar kan spela inom ramen för det internationella samarbetet". Här syftar man uppenbarligen på organisationer av OPEC:s typ.

Vidare fastslås i förklaringen om en ny internationell ekonomisk ordning principen om "ett vittomfattande samarbete mellan alla stater i det internationella samfundet baserat på jämlikhet varigenom ett välstånd för alla kan säkras". Det är den princip man bör följa.

Vad är det då som hänt i världen sedan maj förra året på det område som vi diskuterar i dag?

1. En fond för nödhjälps- och utvecklingsbistånd till de länder som drabbas hårdast av råvaruprisstegringarna har nu skapats, och till styrelsen har valts 36 länder, bl. a. Sverige. Men bidragen till fonden lyser med sin frånvaro. Denna fond skulle ge just u-länderna en mer likvärdig ställning än t. ex. Världsbanksgruppens organ, där den finansiella insatsen bestämmer röststyrkan. Till Världsbanksgruppens organ vill vissa ledande industriländer koncentrera biståndsgivningen. Vad gör Sverige i denna situation? Jag ställer bara denna retoriska fråga, som ligger något utanför dagens debatt.

2. Oljeklubben, dvs. IEA, har bildats som en sammanslutning mellan konsumentländerna. Vissa ledande nationer eftersträvar att göra denna till ett kamporgan riktat mot de oljeproducerande länderna.

3. Ett internationellt energiprogram, IEP, håller på att ta form. Också detta är avgränsat till de rika länderna.

Även om utrikesminister Kissinger – som handelsministern påpekade tidigare i debatten – inte bestämmer i dessa olika organ, förtjänar det att framhållas att oljeklubben och det internationella energiprogrammet var just det fundament som den amerikanske utrikesministern talade om i sitt tal i Chicago den 14 november förra året. USA vände sig mycket hårt mot tillkomsten av FN:s särskilda fond och anmälde att man inte skulle komma att bidra. Av någon anledning har USA i huvudsak fått sin vilja fram på de tre nämnda punkterna. Det innebär inte att USA ensamt bestämmer. I oljeklubben har USA "bara" en tredjedel av rösterna. Det hela ligger dock ganska långt ifrån de principer som Sverige ställde sig bakom i FN-resolutionen om en ny ekonomisk världsordning. Men vi tycks vara ganska nöjda ändå.

4. Med hänvisning till utrikesministerns deklARATION, så tycks inte den anpassning som där nämns och som kommer att ställa stora krav på vår solidaritet ha börjat än. För det kan ju ändå inte vara så att den s. k. solidaritetsfonden är svaret. Solidariteten omfattar ju inte alls utvecklingsländerna.

Här vill jag understryka de krav som herr Åsling nämnde tidigare i debatten, nämligen att Sverige inte får nöja sig med den nuvarande länderavgränsningen, även om man där skapar ett visst utrymme för de hårdast drabbade u-länderna genom att de lättare kan få lån via den s. k. oljefaciliteten inom valutafonden. Också här är det fråga om ett ganska ograverat Kissingerkrav som håller på att förverkligas. Oavsett vad den brittiske finansministern sagt konstaterar utrikesminister Kissinger att de väsentligaste industrinationerna "mindre än två månader efter det att förslaget framfördes av USA" beslutat skapa en solidaritetsfond på 25 miljarder dollar för ömsesidigt stöd i finansiella kriser. Men det allra intressantaste är egentligen att USA dessutom aktivt motverkade en utökning av oljefaciliteterna inom IMF och högst motvilligt gick med på att dessa höjdes till 6 miljarder dollar för 1975 jämfört med de 3,75 miljarder dollar som denna facilitet hade 1974. Anledningen framgår mycket bra, om man ser på vilka som bistod de fattiga länderna 1974. Det var till drygt 75 % av de 3,75 miljarderna Saudiarabien, Iran, Venezuela och Kuwait. Självklart kräver då de oljeproducerande länderna ett inflytande i detta internationella organ, som USA vet att man inte kan komma ifrån i IMF-sammanhanget. Därför försöker man få fram andra lösningar, där oljeländerna står utanför deltagande. Utöver det här stödet har de oljeproducerande staterna på bilateral basis och genom fonder inom gruppen bistått fattiga länder med ungefär 10 miljarder dollar.

Uppdelningen i rika och fattiga länder har blivit än mer markerad efter beslutet om en ny ekonomisk världsordning förra året.

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

På biståndsområdet finns det ett motsatsförhållande mellan Världsbanksgruppen och dess utvecklingskommitté å ena sidan och den särskilda fonden i FN å den andra.

På oljeområdet har vi fått uppdelningen mellan producenter och konsumenter ytterligare bekräftad genom tillkomsten av oljeklubben vid sidan av OPEC, som vi vid FN-beslutet såg positivt på enligt vad jag tidigare citerade.

På valutaområdet – med dess svåröverskådliga myller av olika grupper – har vi fått uppdelningen mellan IMF:s oljefaciliteter och den s. k. solidaritetsfonden.

På handelsområdet har vi sedan förut uppdelningen mellan GATT och UNCTAD, där många ser UNCTAD bara som en diskussionsklubb med mycket små förutsättningar att verkligen få igenom sina förslag. Verkligheten talar sitt tydliga språk på den här punkten.

Jag tycker att det har varit en mycket allvarlig utveckling under senare tid som tyder på att klyftan mellan fattiga och rika länder ytterligare håller på att vidgas och institutionaliseras på område efter område. Det har, som jag sagt tidigare, mycket litet att göra med andan i FN-resolutionen om en ny internationell världsordning. Sverige har inte i dessa sammanhang kunnat lösgöra sig från sin gruppstillhörighet: Vi är ett rikt land. Vi ingår också i samtliga fall bland de rika ländernas grupperingar. Jag tror att detta för framtiden kan bli en mycket allvarlig sak – allvarligare än den kanske framstår här i dag. Det är en av de viktiga saker som vi måste bedöma när vi här i riksdagen prövar de olika propositioner som kommer att föreläggas oss i anledning av bildandet av oljeklubben, internationella energiprogrammet och solidaritetsfonden.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Sverige befinner sig i den lyckliga situationen att handelsmarginalerna i vår utrikespolitik normalt är nästan obegränsade. Vi kan tillåta oss i stort sett vilka lättsinnigheter eller obetänksamheter som helst utan att vår utrikespolitiska situation eller vår säkerhet på kort sikt i väsentliga drag försämras. Men då och då kommer frågan om de grundläggande dragen i vår utrikespolitik upp, och vi kan konstatera att under senaste tiden vissa konkreta frågor, såsom försäljning av Viggan och oljeavtalet, har aktualiserat principerna för vår utrikespolitik. Man kan också konstatera, som herr Bohman tidigare i dag har gjort, att varje gång en sådan situation inträffar, uppstår stor förvirring i press och massmedia. Det kan därför vara anledning att just i dag något ta upp de tankar som bildar grundvalen för vår utrikespolitik.

Den förvirring som har uppstått och som råder är mycket förklarlig. Ty i realiteten rör man sig med tre eller åtminstone två ganska skilda definitioner på vår neutralitetspolitik. Allmän enighet råder ju i vårt land om att vi i händelse av en militär konflikt skall söka stå utanför krigshändelserna, vara neutrala. Här har ordet neutralitet en klar, traditionell och folkrättslig innebörd, även om de folkrättsliga reglerna inte är särskilt

omfattande och dessutom under gångna krig inte alltid respekterats av de krigförande – och kanske inte heller av de neutrala. Det har också rått allmän enighet om att denna neutralitetsförhoppning kräver att vi i fredstid inte ingår några militära allianser utan står alliansfria, vilket herr Hernelius utvecklade. Detta är det gamla svenska mönstret och det klassiska mönstret för stater med samma målsättning.

Sedan har man efter hand infört en ny variant av denna politik. Man har sagt att det gäller att skapa förtroende för eller ge trovärdighet åt vår neutralitetsvilja. Detta förutsätter, sägs det, att man redan i fredstid handlar på ett visst sätt eller avstår från att handla på ett visst sätt.

Det finns också en tredje definition på vår utrikespolitik. Man säger helt enkelt att Sverige är neutralt i fredstid. För gemene man betyder detta normalt att man avstår från att över huvud taget ha någon uppfattning eller i varje fall från att offentligt ge uttryck åt en sådan. Man skall alltså ställa sig utanför konflikter som eventuellt kan uppstå mellan två parter och i all synnerhet mellan stormakter. Man kan säga att t. ex. den finska utrikespolitikens deklarerade målsättning att inte ta ställning i konflikter eller ens intressemotsättningar som kan dyka upp mellan stormakterna är ett uttryck för en sådan politik, som för Finland kanske också är naturlig.

Nu är det ju uppenbart att Sverige, under de senaste åren i all synnerhet, helt har lämnat den tanken att vi skall hålla oss utanför de motsättningar som finns mellan stormakterna. Man har tvärtom utvecklat en filosofi om att vi skall föra en aktiv utrikespolitik, att vi skall ge vår mening till känna även när det gäller konflikter mellan stormakter. Man har t. o. m. gått så långt att man säger att om vi inte i en viss situation tar avstånd från hur en stormakt agerar, så kan en annan stormakt säga att vi inte är neutrala eftersom vi i tysthet har accepterat ett oriktigt handlande av vissa stormakter. Detta skulle enligt uttalanden av t. ex. statsministern Palme och förre statsministern Erlander minska tilltron till vår neutralitet.

När det sedan gäller hur våra ställningstaganden kommer till stånd har man väl inte från ansvariga svenska myndigheters sida angivit hur man bedömer olika frågor. Man har gärna velat ge sken av att vi sitter inne med de vises sten, ett objektiva omdöme, en högre vishet, och att vi från dessa utgångspunkter bedömer varje utrikespolitisk stridsfråga som kommer upp här i världen. Vi är – eller vill vara – världens samvete, som det ofta heter. Men det är ju inte säkert att andra makter uppfattar oss på samma sätt. Vi brukar i olika sammanhang hävda att även om vi önskar våra neutrala i händelse av konflikter är vi vad vår ideologi beträffar självfallet inte neutrala. Där står vi helt på det västerländska samfundets demokratiska grundval och bekänner oss till dess allmänna kulturella och politiska målsättningar. Detta konstaterade exempelvis utrikesminister Sven Andersson nyligen i en TV-diskussion, och vår tidigare utrikesminister, Torsten Nilsson, gjorde detsamma i ett bekant tal 1965 i det finska Paasikivisamfundet.

Denna inställning kan tyckas oss naturlig och självklar, men för många marxistiska länder och deras statsmän, på kortare eller längre avstånd från Sverige, kanske inte saken uppfattas på samma sätt. De som är väl förtrogna med marxistisk analys vet att enligt denna varje individ handlar utifrån sina egna klassförutsättningar, sitt eget klasstänkande. En stat som säger att den bekänner sig till västerländska ideal är därmed stämplad som en medlöpare till imperialistiska och kapitalistiska uppfattningar. Och därför kommer våra ställningstaganden av marxistiska länder att betraktas som liggande i linje med vad kapitalistiska stater har för intressen.

Vad sedan idén om förtroende för vår neutralitetspolitik eller dess trovärdighet beträffar kan två saker sägas.

Det brukar sägas att förtroendet gäller dels vår förmåga, dels vår vilja att i händelse av krig stå neutrala. Det första kravet tillgodoser vi genom att hålla ett starkt försvar. Vår vilja att bevara neutraliteten i sin tur manifesterar vi genom den utrikespolitik vi för i fredstid och naturligtvis också i krigstid. Vi kan då med beklagande konstatera att redan 1972 års försvarsbeslut i väsentliga delar efter hand kommer att rycka undan grundvalarna för denna filosofi. Vad resultatet blir av 1976 års försvarsbeslut kan vi ännu inte med säkerhet yttra oss om, men mycket tyder på att detta kommer att te sig ännu allvarligare. Vi vet emellertid redan i dag att om några år kommer enligt nu gällande beslut antalet brigader att minskas till hälften, dvs. från 20 till 10. Motsvarande nedskärningar inträffar beträffande flyg och marin. Om liknande nedrustningar var att vänta från stormakternas sida skulle situationen ha varit oförändrad. Så är emellertid tyvärr inte fallet.

Vad sedan förtroendet till vår neutralitetsvilja beträffar kan väl sägas att det är svårt att tänka sig att någon stormakt mot bakgrunden av Sveriges ställning under tidigare krig och allmänna inställning skulle inbilla sig att Sverige inte önskade stå utanför krig, även om man möjligen skulle kunna konstatera att denna strävan ibland under gångna krig inte kunnat realiseras utan vissa avsteg från formella neutralitetsregler. Det betänkliga med förtroendefilosofin är emellertid att den i realiteten innebär att man bortser från den kanske mest troliga anledningen till att Sverige skulle kunna dras in i ett krig. Förtroendeargumentet täcker ju endast den situationen att en viss misstänksam stormakt skall känna ett rimligt förtroende för att vi försvarar oss mot angrepp eller ohemula krav från den andra sidan. Men förtroendet saknar ju all mening om ifrågasvarande stormakt själv skulle önska att för ett rimligt pris komma i åtnjutande av territoriella eller ekonomiska fördelar, berörande svenskt område.

Men detta förtroenderesonemang har även andra allvarliga aspekter.

För det första förbehåller sig naturligtvis regeringen själv att bedöma och avgöra vad som kan inge förtroende hos främmande stormakter. Detta har under de gångna åren varit en oerhört bekväm metod att misstänkliggöra partier som inte befinner sig i regeringsställning för att genom

uttalanden eller förslag äventyra den neutralitetsförhoppning om vilken vi alla är ense. Vi minns hur i valkampanjen 1968 regeringselden kom att riktas mot folkpartiet för att man föreslog något annorlunda reaktioner mot den sovjetiska invasionen av Tjeckoslovakien. Vi minns också hur Gösta Bohman i valkampanjen 1970 blev utsatt för en regeringskampanj på grund av vantolkningar av några inledningsord som han skrivit till en skrift om utrikespolitiken.

Det mest allvarliga är kanske att det ju inte är regeringens bedömning som skall vara avgörande, utan det gäller ju stormakternas interna förtroende. Vid en bedömning av detta har oppositionspartierna i stort sett lika stora möjligheter att ha en korrekt uppfattning som regeringen. Det dilemma som hela denna filosofiska konstruktion skapar gav utrikesministern gott uttryck för när han häromdagen intervjuades i TV 2. Det var verkligen inga klara besked han kunde lämna på denna punkt.

Herr Antonsson kom tidigare i dag också in på ett annat problem i detta sammanhang. Han sade att det var vi själva som bestämde vår utrikespolitik – detta är ju i enlighet med en välkänd fras i olika regeringsuttalanden. Men det gäller ju att skapa förtroende bland stormakterna. Då borde detta förtroende hos dem vara kriteriet på att politiken ligger rätt, och det innebär sålunda en klar begränsning av vår handlingsfrihet utifrån dessa filosofiska utgångspunkter. Och dessutom måste ju båda stormaktsblocken få samma förtroende för vår politik.

För det andra kommer ju vid olika tillfällen både bisarra och besvärande förslag upp om hur ett lämpligt förtroende bör skapas. I det här refererade samtalet med Sven Andersson i TV 2 uttryckte reportern en förmodan om den stora vikten av att vår handel med östvärlden stod i en bättre proportion till handeln med Västeuropa. Detta nappade ögonblickligen utrikesministern på och svarade att vi var i god färd med att öka östvärldens procentuella andel av vår utrikeshandel.

Nu vill jag inte på något sätt bestrida att det i och för sig är naturligt – och önskvärt – att handeln med olika länder, särskilt de näraliggande, utvidgas, under den förutsättningen dock att detta är ekonomiskt och kommersiellt motiverat. Om vi däremot i strid med ekonomiska indikationer skulle öka östhandeln till att svara för exempelvis 20 % av vår utrikeshandel, eller vilken siffra förtroendefilosoferna nu kan komma fram till, i syfte att skapa något slags "förtroendebalans", skulle detta vara ett högt pris att betala för någonting vars säkerhetspolitiska effekt man i realiteten inte hade någon aning om. De miljarder kronor, i försämring av svenska folkhushållets effektivitet, en sådan omläggning eventuellt skulle kosta kunde nog användas på ett bättre sätt, t. ex. till ett bibehållande av vår försvarskraft. Jag skulle dessutom mycket väl kunna tänka mig situationer där en sådan bindning av vår utrikeshandel i kris- eller krigstid skulle kunna göra oss ännu mera beroende av västmakternas välvilja och tillförsel därifrån än nu.

Ett annat färskt exempel på den tankeoreda som råder på dessa marker, och för vilken självfallet regeringen måste bära huvudansvaret, är den

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

debatt som på sista tiden förts om oljeavtalets förenlighet med svensk neutralitetspolitik. Man anser det fullt i sin ordning ur neutralitetssynpunkt att vilka åsnesparkar som helst riktas mot t. ex. Förenta staterna. Dit räknar jag vissa punkter i utrikesminister Anderssons tal på tvåårsdagen av Parisavtalet om freden i Vietnam och där – liksom i dagens utrikesdeklaration – utan skymten av bevis Sydvietnam och Förenta staterna, liksom i alla andra liknande situationer, anklagades för att vara den enda felande parten. Och vi har nyss hört fru Dahl utveckla liknande tankegångar, liksom naturligtvis vid varje tillfälle då man över huvud taget kan föra Sydostasien på tal. Men samma människor säger ofta att oljeavtalet i vissa situationer kunde komma att få sin udd riktad mot de oljeproducerande länderna och därför skulle vara stridande mot den svenska neutralitetspolitiken. Dessa oroliga andar kan väl ändå knappast föreställa sig att olje problemen i sig skulle kunna medföra ett stormaktskrig, och det är ju ett sådant vår neutralitetspolitik tar sikte på. Att Sovjetunionen tjänat stora pengar på oljeprishöjningarna och därigenom kraftigt förbättrat sin betalningsbalans och blivit mindre beroende av det nu uppsagda handelsavtalet med USA är en sak, den har dock knappast någonting med svensk neutralitetspolitik att göra.

Här ser vi i realiteten ett exempel hur man från olika håll kan försvåra för Sverige att ta till vara sina legitima ekonomiska intressen genom diffusa idéer om vad som kan minska förtroendet för vår vilja att stå neutrala i krig.

Det andra exemplet som varit uppe till debatt i dag är frågan om export av Viggen, där herr Werner från vpk hävdar att det enda som vore riktigt neutralt vore att förbjuda all export av krigsmateriel. Här har vi kommit in på den verkliga knäckfrågan i den ursprungliga diskussionen om neutraliteten, nämligen: Vad får man göra i händelse av krig?

I Haagkonventionens artikel 7 om landkrig – en av de få neutralitetsregler som finns fastställda – står att en neutral makt icke är pliktig att förhindra utförsel eller genomförsel för den ena eller andra krigförande partens räkning av vapen, ammunition eller vad helst som kan vara till gagn för en armé eller en flotta. Enligt de neutralitetsregler som gäller finns det alltså ingenting som hindrar den svenska regeringen att ge exportlicens för krigsmateriel ens under krig. Somliga vill låta sig nöja med detta, andra kanske säger att det räcker inte för det kan uppstå risker för krig även om exporten av krigsmateriel sker i enlighet med folkrätten.

Jag har med detta exempel velat visa att det objektivt sett inte finns någonting som säger att det skulle vara neutralitetsbrott att exportera krigsmateriel eller att i fredstid förpliktiga sig till sådan export. Man får alltså söka andra argument om man vill hävda att denna export skulle strida mot den svenska neutralitetspolitiken.

Det är dessa förtroenderesonemang som jag inte ansluter mig till. Jag tror att de bara leder till komplikationer och till en värdefull taktisk situation för regeringen som kan, vilket sagts här tidigare i dag, kritisera

ositionspartier för bristande neutralitet. Jag tror att man måste söka sig fram andra vägar när man skall diskutera vår neutralitetspolitik och vår utrikespolitik över huvud taget. Det är kanske lika bra att tala om att föra en klok och förståndig utrikespolitik med hänsynstagande till svenska intressen i fred och krig. Jag skall dock inte i dag utveckla den tankegången närmare.

När regeringen på sin tid accepterade att PLO skulle få uppträda i FN:s generalförsamling förra hösten sade vår ambassadör i FN herr Rydbeck att det var viktigt att även PLO fick framlägga sina synpunkter på läget och fredsmöjligheterna.

Vad sade nu herr Yassir Arafat när han i New York skulle utlägga texten om PLO:s hållning? Jo, han sade att han kom med en olivkvist i ena handen och ett gevär i den andra. Villkoren för att han skulle använda olivkvisten framgick klart av talet, nämligen att judarna måste acceptera att inlemma sig i en Palestina-arabisk stat. Palestina var en odelbar enhet.

För några dagar sedan blev ett hotell i Israel angripet av terrorister. Det tycker man borde ha klargjort för utrikesministern att det inte är olivkvisten som varit framme utan att det är Arafat med geväret och famnen full av handgranater. Under sådana förhållanden frågar man sig hur det är möjligt att hävda att PLO är något att förhandla med. Utrikesministern uttryckte tidigare i dag att förhandlingar utan PLO:s medverkan ter sig orealistiska. Utrikesministern är självfallet medveten om att attentatet i Tel Aviv uteslutande hade ett syfte, nämligen att förhindra seriösa förhandlingar mellan Israel och Egypten. Kanske det cyniska spelet med våldet som trumfkort inte lyckas, men hur vill utrikesministern motivera sin tes i dagens läge? Han behöver bara fråga Sadat för att få ett besked om hur besvarade, för att uttrycka sig diplomatiskt, egyptierna är över PLO:s existens. Det har nästan kommit till väpnad kamp dem emellan.

Jag avvaktar med nyfikenhet utrikesministerns synpunkter på denna fråga som redan tidigare varit uppe till debatt men inte blivit besvarad.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! I regeringsdeklarationen sägs när det gäller södra Afrika: "Det är angeläget att denna utveckling mot självständighet får äga rum utan yttre inblandning."

Vänsterpartiet kommunisterna instämmer helt i detta uttalande. Men regeringen borde gå ett steg längre och brännmärka USA-imperialismen och den amerikanska spionorganisationen CIA för att ständigt utgöra ett direkt hot mot folkens självständighetssträvanden. När en reaktionär regim i Latinamerika, Asien eller Afrika hotas av folkmajoriteten så träder USA in på arenan. Om en reaktionär regim störtas och en av folket vald regim träder till för att upprätta demokratin, sätter USA in alla krafter för att ekonomiskt sabotera detta lands demokratiseringssträvanden.

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Det finns många exempel runt om i världen. Chile är det mest näralliggande. Vi vet vad folkfrontsregeringen under den mördade president Allende strävade efter, nämligen att naturrikedomar och industrier i Chile skulle tillhöra dess folk och inte de amerikanska kapitalisterna. Högern i Chile med hjälp av CIA omintetgjorde dessa strävanden. I dag råder en brutal regim i Chile. Tortyr och avrättningar förekommer, och svält råder. 20 % av den arbetsföra befolkningen är arbetslös.

CIA, Kennecott, ITT och Anaconda är nöjda och belåtna. De investerade några tiotals miljoner dollar i statskuppens förberedande och genomförande. De har i gengäld fått 500 miljoner dollar av fascisterna Pinochet. Det är ersättning för att folkfrontsregeringen i Chile berövade dessa amerikanska imperialister bestämmanderätten över det chilenska folkets egendom.

I Portugal har fascistregimen krossats, och en regim har trätt till som är fast besluten att återupprätta demokratin. Ständigt utsätts dessa strävanden för sabotagehandlingar från det internationella kapitalet och den inhemska högern. Svenska kapitalister är naturligtvis aktiva i denna sabotageverksamhet. Algots är ett exempel på detta.

Avvecklingen av Portugals kolonier i södra Afrika utgör naturligtvis ett hot mot den internationella kapitalismen, som är klart medveten om att viktiga råvarukällor kommer att läggas under folkets kontroll i såväl Angola som Moçambique.

Angola är den rikaste av de två länderna, värdefulla råvarufyndigheter finns, till stora delar outnyttjade. Angola har kol, olja, diamanter, uran, järn och andra viktiga mineraler.

USA:s utrikesminister Henry Kissinger har slagit fast att de största amerikanska intressena i södra Afrika finns i Angola. Detta betyder att USA inte stillatigande kommer att acceptera självständighetssträvandena i Angola. USA och andra kapitalistiska stater har ständigt gjort försök att sabotera den utveckling som nu pågår i Angola. Med hjälp av Zaire och Sydafrika har man försökt splittra MPLA, den enda befrielseörelse i Angola som utan tvivel har folkets stöd. Ett viktigt redskap i detta imperialisternas ränkspel har varit och är fortfarande FNLA, en s. k. befrielseörelse som haft och har folkpartiets stöd här i Sverige.

Det är mord, terror och kupper som ingår i imperialisternas verksamhet för att omintetgöra självständighetssträvanden. I går meddelades att en av ledarna för befrielseörelsen ZANU i Rhodesia mördats.

Vänsterpartiet kommunisterna kan också instämma i regeringsdeklarationens avsnitt om Sydafrika, där följande sägs: "— — genom små ändringar i rasåtskillnadspolitikens yttre uttryck söker Sydafrika mildra den internationella kritiken och skaffa sig andrum. Apartheidpolitiken har dock fortfarande samma innehåll och grundas på ett rastänkande som står i uppenbar strid med grundläggande mänskliga rättigheter. Sydafrika måste därför även framgent utsättas för internationellt tryck."

Men jag måste ställa frågan: Hur pass allvarligt menat är det nu citerade? Sverige har i FN vid ett flertal tillfällen agerat mot rasistregimen

i Sydafrika. Motståndsrörelsen i Sydafrika får ekonomiskt stöd, men naturligtvis helt otillräckligt.

Den förtryckta folkmajoriteten i Sydafrika noterar detta som positivt, men samtidigt möter de ett annat Sverige, nämligen svenska företags verksamhet i Sydafrika. Och inte nog med det. Den svenska statliga banken har ställt upp som undergarant för Sydafrikalån i utlandet, vilket väckt stor misstro.

Detta engagemang bidrager inte till att utsätta rasistregimen i Sydafrika för internationellt tryck, och den bidrager inte heller till att avskaffa rasförtrycket. Tvärtom bidrager det i stället till att uppehålla systemet, men utgör också ett hot mot en progressiv utveckling i Angola och Moçambique.

Genom att Sveriges regering tillåter svensk kapitalism att investera i Sydafrika är också Sverige medskyldigt till den internationella imperialismens utplundring av folket i Sydafrika. Svenska kapitalister har inte etablerat sig i Sydafrika för att bedriva någon sorts humanitär verksamhet, som tydligen kretsar inom svenska kyrkan och moderata samlingspartiet tycks vilja påstå. Svenskt kapital är där för att dra fördel av de omänskliga och barbariska lagarna som möjliggör billig arbetskraft.

Vi är lojala mot landets lagar, säger representativa företrädare för svensk storföretagsfinans. Detta är säkert riktigt så länge som förtryckarregimer har makten. Men vi vet att i de länder där sådana regimer har störtats av folket och en demokratisk utveckling ägt rum har svenska kapitalister deltagit i sabotagehandlingar mot denna utveckling.

Befrielseströrelsernas gemensamma krav på majoritetsstyre och oberoende har vårt stöd, sägs det i regeringsdeklarationen. Ja, i Sydafrika kräver befrielseströrelsen att Sverige skall upphöra med investeringarna i detta land, och regeringen borde därför vidta åtgärder som omöjliggör för svenskt kapital att etablera sig i Sydafrika. Detta skulle bidra till en snabbare avveckling av rasistregimen i Sydafrika och samtidigt till att avvärja ett krigshot i denna del av Afrika.

Herr AF UGGLAS (m):

Herr talman! Under senare år har världens valuta- och betalningssystem utsatts för stora påfrestningar. Det är ingen överdrift att påstå att det system som skapades efter andra världskrigets slut i Bretton Woods och genom Marshallhjälpen överlevt sig självt utan att något nytt, väl fungerande system har trätt i dess ställe.

Bakom de spänningar som för några år sedan ganska plötsligt kom till uttryck i en ny instabilitet på valutaområdet låg mångåriga amerikanska betalningsbalansunderskott. De var i sig själva, kan man säga, en integrerad del av det hittillsvarande valutasystemet, men de hade nått en sådan omfattning att olika förändringar hade blivit nödvändiga.

En lyckosam utveckling av den internationella arbetsfördelningen förutsätter att köpkraft och produktionskapacitet kan mötas på ett sätt som möjliggör balans under en något längre tidsperiod. Efter andra världs-

kriget hade Förenta staterna det mesta av världens överskottslikviditet. Marshallplanen var inte bara ett kolossalt hjälpprogram, som satte Europa på fötter, utan också den bästa möjligheten för Förenta staterna att skapa en tillräcklig internationell efterfrågan till fördel för tillväxten i den egna ekonomin.

Råoljeprisernas mångdubbling för drygt ett år sedan bör inte uppfattas som en isolerad företeelse. Effekterna på betalningsbalansförhållandena i världen bör inte diskuteras avskilt från de övriga internationella betalningsbalans- och valutaproblemen. Råvarupriserna har stigit kraftigt på många andra områden. Betalningsbalansproblemen hade vi ändå i internationellt samarbete fått lov att ta oss an, även om naturligtvis oljeprishöjningarna dramatiserat situationen och framtvingat snabbare åtgärder.

Det finns så mycket mer anledning att understryka detta som situationen på oljemarknaden uppenbarligen inte är stabil. Oljeländerna har brutit en kartell som tidigare var riktad mot dem. Detta resultat kommer med all säkerhet att bestå. Samtidigt förefaller det tämligen säkert att de har gått för långt i förhållande till vad de internationella marknadskrafterna kan väntas tillåta. Råoljan kostar kanske 10 cent per barrel att producera i stora delar av Mellanöstern. Marginalkostnaden, när väl utrustningen är på plats, är kanske så låg som 2 cent per barrel. Produktionen och skeppningen av oljan minskade inte nämnvärt under den s. k. oljekrisen. Oljeskeppningarna i januari 1974 från Mellersta Östern var 5 % högre än i januari 1975. Oljelagren är f. n. stora, och de höga prisernas spar- och substitutionseffekter börjar göra sig gällande.

Det är alltså möjligt att vi under detta år får se kraftiga förändringar i oljepriserna, som gör de betalningsbalansberäkningar vi hittills rört oss med i den här internationella debatten inaktuella. Det vore ändå fel att i så fall dra den slutsatsen att behovet av nya system för världshushållningens sätt att fungera skulle ha bortfallit.

Vad världen nu behöver, herr talman, är en ny Marshallplan.

Det räcker inte att lösa de mest akuta betalningsbalansproblemen för de för dagen mest utsatta länderna. Vi måste skapa möjligheter för u-länderna att kraftigt öka sin efterfrågan på kapitalvaror och tjänster, samtidigt som vi bidrar till god internationell ekonomisk balans på längre sikt.

Den så att säga traditionella lösningen på det mycket diskuterade problemet om recycling av oljepengarna är naturligtvis att OPEC-länderna lånar pengar till industriländerna. Dessa uppehåller under lånetiden full sysselsättning genom att öka sin inhemska efterfrågan. När OPEC-länderna kan importera mera så utjämnas skulden. Det är fullt möjligt att gå till väga på det sättet. Man behöver inte involvera u-länderna för att lösa de akuta problemen. Det innebär att industriländerna t. v. slipper någon verklig belastning genom att tvingas avstå från varor och tjänster till andra länder. Det skulle emellertid vara ett förfaringsätt, som inte ger något bidrag till att lösa de långsiktiga internationella ekonomiska

problemen.

Det system som vi nu måste sträva efter bör innefatta u-länderna. Vi måste skapa ett system som överför köpkraft till u-länderna, ett system som möjliggör för dem att, låt oss säga under några decennier, höja sin egen utvecklingsnivå samtidigt som industriländernas utveckling kan förbli god och balanserad. Problemet är inte så enkelt att överskottsländerna bara lånar sina pengar till u-länderna, som därefter kan efterfråga mera varor och tjänster från i-länderna. Det är en kreditrisk som man inte kan begära att t. ex. oljeländerna skall ta. Den är alltför påtaglig. I-länderna har naturligtvis anledning att ställa sig som borgenärer i ett sådant nytt system, men eftersom riskerna är så påtagliga att u-länderna inte kan klara återbetalningen, skulle det på sikt kunna innebära att man endast uppskjuter problemen.

Principen måste vara den att de länder som har betalningsbalansöverskott och en i förhållande till världen i övrigt hög inkomst per capita bidrar till en fond, som ger lånemöjligheter till länder med betalningsbalansunderskott och låg inkomst per capita. Det kan sägas att valutafonden, Världsbanken och diverse internationella utvecklingsbanker och fonder har denna funktion. I själva verket fungerar de dock främst som reserver i akutsituationer eller i alltför liten skala för att nämnvärt förändra bilden i stort.

Den nya Marshallplan som jag har i tankarna – jag medger att liknelsen inte är exakt – måste få en helt annan omfattning. Den måste arbeta med ett riskkapital. Den måste kunna förränta tillskjutna överskott och genomföra en individuell bedömning av en mångfald projekt. Den måste kunna skapa den samordning av offentliga och enskilda insatser som är nödvändig. På ett antal års sikt skulle en fond med en sådan konstruktion kunna på ett avgörande sätt bidra till både den omfördelning av världens välstånd som vi måste eftersträva och den nödvändiga lösningen på de internationella ekonomiska balansproblemen. Det borde vara en stor uppgift för vårt land att i det internationella samarbetet ta initiativ till en sådan 1970-, 1980- och 1990-talens nya Marshallplan.

En annan fråga, herr talman, som berörts i debatten: I Portugal pågår sedan ett år en kamp för demokratin, som djupt måste beröra oss alla. Jag blev själv i Oporto vittne till hur kommunisterna med våld omintetgjorde ett demokratiskt partis – sociala centrumdemokraternas – konstituerande stämma. På samma sätt har därefter ett annat partis stämma saboterats.

För ett land som nästan ett halvt sekel har levat under diktatur är uppgiften att skapa demokratiska institutioner mycket svår. Den fredliga militärkuppen för ett år sedan hälsades med glädje av alla. Den fråga som under senare tid alltmer tvingat sig i förgrunden är om militärerna över huvud taget avser att dra sig tillbaka till kasernerna. Det är fortfarande möjligt att det förestående valet kommer att hållas, men vi måste ha klart för oss att det i och för sig inte är någon som helst garanti för att en demokratisk utveckling kommer till stånd. Det nya revolu-

tionsrådet, upplösningen av det s. k. statsrådet och förbudet för ett par partier att verka är illavarslande tecken.

Det parti som öppet verkat för att militären skall behålla makten i Portugal är det kommunistiska. Det är kommunisterna som framgångsrikt motsatt sig en demokratisering av fackföreningsrörelsen i landet. Det är fråga om ett Moskvadominerat parti med, enligt de enda opinionsundersökningar som finns, kanske 10 % av befolkningen bakom sig, ett parti som snabbt efter statskuppen för ett år sedan skaffade sig ett avgörande inflytande över samhällets nervcentra. Den förvirrade och oroliga utvecklingen i Portugal har tolkats på många olika sätt. Jag anser det uppenbart att det stora hotet mot demokratin i Portugal är kommunisternas ambitioner att vidmakthålla ett totalitärt system.

Självfallet skall vi, herr talman, från svensk sida försöka ge allt det stöd vi kan åt de demokratiska krafterna i Portugal.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Motion nr 458 med ett tjugotal motionärer tar upp frågan om UNESCO:s möjligheter att arbeta med handikappades utbildning. Man räknar med att 400 miljoner människor kan anses handikappade. Av dessa beräknas 300 miljoner finnas i utvecklingsländerna. Det bör kanske tilläggas att antalet förmodligen är högre, om man kunde identifiera också flera med psykiska handikapp. Tyvärr ger resurserna ingen som helst möjlighet till detta. Många av u-länderna har dessutom en större andel handikappade än i-länderna, beroende bl. a. på speciella klimatiska faktorer.

Skälet till att jag önskar ytterligare uppmärksamma de handikappades situation i världens u-länder är de inblickar jag under höstens arbete som UNESCO-konsult fick i Nigeria. Detta land är ändå synnerligen progressivt, eftersom man nu vid införandet av sexårig allmän grundskola också går in för att ta hand om de handikappade. Det finns skäl att peka på detta, eftersom vi i i-länderna – Sverige ingalunda undantaget – dröjt årtal med utbildning av denna grupp, när vi startat skolundervisning. Inte förrän under senaste tioårsperiod har vi börjat en mer uppsökande verksamhet, som funnit en del gömda barn. Givetvis kommer det att ta lång tid, innan föräldrar i u-länderna slutar med att sätta ut handikappade barn i djungeln för att förgås eller göra som en av representanterna i Guinea-Bissau-delegationen, som nyligen varit här, berättade för mig: sätta ut det konstaterat utvecklingsstörda barnet på flodstranden – symboliskt försett med mat – för att dräckas av floden när högvattnet kommer.

Dessa primitiva åtgärder viker dock alltmer, och Sverige har här en möjlighet att verkligen påskynda utvecklingen.

Men hur skall man kunna förlita sig till den lilla resurs UNESCO har för detta område? Av 2 800 anställda i högkvarteret i Paris arbetar en enda tjänsteman plus en sekreterare med utbildningen av de 400 miljonerna handikappade i världen. Det är en proportion som säger allt om

intresset för specialundervisningen på denna nivå.

Låt mig göra en överblick över vad som hänt på området.

Startandet av ett program inom UNESCO för undervisning av handikappade barn och ungdomar diskuterades under UNESCO:s generalförsamlingar 1960, 1962 och 1964 utan att något beslut fattades. Under generalförsamlingen 1966 beslöts dock, under stark påskyndan från bland andra de nordiska ländernas delegater, att uppdra åt UNESCO:s generaldirektör "att utveckla ett program rörande specialundervisning för handikappade barn och ungdomar med stöd av frivilliga bidrag från medlemsstaterna". Beslutet fattades genom omröstning i generalförsamlingen av medlemsstaternas delegater. Antalet medlemsstater var då 121.

Arbetsplanen fastställde följande uppgifter för programmet:

1. Att upprätta och utveckla kontakter med Förenta nationerna och dess organ för samordning av aktiviteterna inom rehabiliteringsområdet och att samarbeta med frivilliga organisationer, aktiva inom specialundervisningens fält.

2. Att organisera och leda världsomfattande studier, vilkas resultat skulle tjäna som anvisning och råd åt medlemsstaterna i deras strävan att utveckla sina program för undervisning åt handikappade.

3. Att bistå medlemsstaterna med personlig assistans genom experter och konsulter för att utveckla ett undervisningssystem för de handikappade och att anordna utbildning av lärare för dessa grupper, genom stipendier till studieresor och för utbildning samt genom att tillhandahålla och anskaffa material för undervisning av handikappade.

Programmet skulle vara medlemsstaterna behjälpligt att utveckla undervisningen av blinda och synsvaga, av döva och hörselskadade, av utvecklingsstörda och psykiskt utvecklingshämmande och av rörelschindrade. Från den 1 januari 1975 innesluts även de psykiskt störda och socialt missanpassade i programmet.

Varje utvecklingsland får sig tilldelad en summa från UNDP. Landets regering disponerar över denna summa och prioriterar projekt för genomförande. Endast få länder ger dock prioritet åt projekt rörande undervisning av handikappade. För närvarande pågår eller planeras specialundervisningsprojekt, finansierade från UNDP och administrerade av UNESCO, i Hongkong, Iran, Peru och Syrien.

UNESCO:s reguljära budget för specialundervisningsprogrammet för åren 1975 och 1976 upptar ca 250 000 kr. för kontakter med medlemsländer och med organisationer samt för en del specialstudier. Dessutom har ca 120 000 kr. reserverats för en rundabordskonferens 1976 med representanter för de 18 fransktalande länderna i Afrika för att stimulera till ökade insatser i dessa länder inom specialundervisningen för de handikappade.

UNESCO:s Participation Programme medger bidrag till föga kostnadskrävande projekt, vart och ett maximerat till en kostnad av 45 000 kr., och skall stimulera medlemsstaterna till aktivitet. UNESCO:s bidrag täcker kostnaderna för dels konsulter som på platsen hjälper till med pla-

Nr 40

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

neringen av ett undervisningssystem för de handikappade eller med utbildning av deras lärare, dels stipendier till undervisningsplanerare eller lärarutbildare från utvecklingsländer, dels specialundervisningsmateriel eller resor för deltagare från utvecklingsländerna i tekniska konferenser.

För åren 1975 och 1976 skall specialundervisningsprogrammet dela knappt en halv milj. kr., anslagna för nyss nämnda program, med sex andra program. Hittills har inkommit 25 framställningar om assistans inom specialundervisningens område för denna tvåårsperiod. Beslut om fördelningen skall fattas inom den närmaste tiden.

UNESCO:s frivilliga bidragsfond lämnar bistånd inom samma områden som Participation Programme, och framställningar som ej kunnat beviljas på grund av knapphet på medel under detta program omprövas för assistans från frivilliga bidragsfonden.

Norges delegat under generalförsamlingen 1968 delgav offentligt sin regerings beslut att lämna ett frivilligt bidrag på ca 50 000 kr. till UNESCO:s specialundervisningsprogram. Senare bidrog också Finland, Sverige och Danmark med lika stor summa var. Sedan dess har till dags dato frivilliga bidrag på tillsammans 260 000 kr. influtit till UNESCO:s specialundervisningsprogram – en generande låg summa.

Endast ett land, Indien, har lämnat årliga bidrag. Under 1974 var Indiens frivilliga bidrag på ca 10 000 kr. det enda frivilliga bidrag som inflöt till programmet. Som bekant är Indien ett av världens u-länder.

UNESCO:s gåvokupongprogram förmedlar givarländers gåvor, destinerade till skolor för handikappade i ett antal utvalda utvecklingsländer vilka kan köpa undervisningsmateriel för dessa kuponger, som är en sorts internationella checkar. Sådana köp kan göras även i länder med hårdvaluta, något som med andra betalningsmedel vanligen är omöjligt för länder med "mjuk" valuta.

Behovet av medel är stort. Många projekt, som skulle kunna ge god effekt till en relativt blygsam kostnad, har på grund av brist på finansiella resurser ej kunnat komma till stånd.

U Thant framhöll i ett tal 1971, då han ännu var FN:s generalsekretär, att den sammanslagna hjälpen till de handikappade i tredje världen från alla FN:s organ och alla övriga internationella statliga och privata organisationer uppgick, per handikappad, till 1 cent eller omkring 5 öre per år. Jag upprepar: till 5 öre per handikappad och år.

Kunde något industriland bryta isen och besluta om ett årligt ekonomiskt bidrag till UNESCO:s program för undervisning av de handikappade skulle förmodligen andra länder följa efter.

Arbetsuppgifterna för personalen inom UNESCO:s specialundervisningsprogram, som består av en enda tjänsteman och en sekreterare, är omfattande och synnerligen tidskrävande. Effektiva åtgärder för utvecklandet av resurser för specialundervisning kräver massiva insatser i tid, personal och ekonomiska resurser som nu ej står till UNESCO:s förfogande. En utökning av den här angivna personalen vore en värdefull och välkommen förstärkning.

Herr talman! Med hänvisning till det nämnda hoppas jag att vi skall kunna skapa en opinion i vårt land, så att vi i vanlig ordning är beredda att göra påtryckningar och anslå medel för att lätta det oerhörda tryck och de obeskrivliga bekymmer som följer av att vara handikappad i u-land. Regering och riksdag bör också på detta område göra Sverige till ett föregångsland – inte minst därför att vi själva prioriterar de handikappade i vår utbildningspolitik.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Det är givetvis inte lätt att efter snart åtta timmars utrikespolitiskt talande tillföra debatten något väsentligt nytt eller att anlägga några nya synvinklar. Jag vill emellertid ändå ta de få närvarande kammarledamöternas tid i anspråk för några minuters filosoferande kring ett speciellt problem.

Det är naturligtvis helt banalt att säga det – men vi lever verkligen i en orolig värld, och detta trots ständiga ansträngningar från världsorganisationen i New York, den europeiska säkerhetskonferensen och enskilda länders och statsmäns idoga försök att skapa avspänning mellan länder i konfliktsituationer och trygghet och åtminstone elementär välfärd åt mänskligheten.

Oroshärdarna är många, händelseutvecklingens mönster ofta svåröverskådliga och framtidsutsikterna minst sagt oklara. Det gäller den av sprängstoff laddade Palestinafrågan lika väl som den till synes hopplösa situationen på Cypern. Dessa oroshärdar har nu under mycket lång tid verkat som gamla surdegar på det internationella planet. Det aktuella labila läget i Portugal kan antingen utvecklas till att en verklig demokrati bildas eller till att en ny diktatur avlöser den gamla. Det senare vore naturligtvis en tragedi för det portugisiska folket och för hela Europa.

Utvecklingen i flera av Afrikas många stater präglas också av oro och ovisshet. Det allvarliga läget i Etiopien blir alltmera kaotiskt. Det öppna kriget i Eritreaprovinsen och svältkatastrofens följder medför oändliga lidanden för landets befolkning.

I södra Afrika kan en kritisk tid vara förestående för regimen i Rhodesia, vars ställning försvagats. Och med spänning har man skäl att avvakta om Sydafrika skall efterkomma FN-beslutet som ålägger landet att släppa greppet om Namibia.

Problemen i Sydostasien kvarstår. Nordvietnam befinner sig i öppet krig med Cambodja. Befolkningens lidanden i det tidigare ganska idylliska Cambodja är det ohyggligt att ta del av. Det sega motstånd som landet bjudit är egentligen mycket märkligt, särskilt i betraktande av Lon Nol-regimens försvagade ställning. En förklaring är väl stormaktsblockens agerande – USA och Sovjet erkänner båda Lon Nol medan prins Sihanouk sitter i Peking!

Trots all oro, farofyllda spänningstillstånd och risker för urladdningar finns det dock vissa positiva tecken. Kissingers oförtrutna fredsmissioner, de fortsatta sovjetisk-amerikanska ansträngningarna till samarbete och

samförstånd och tecknen på en förestående öppning i relationerna mellan USA och Cuba är några. Förhoppningarna om att den ekonomiska krisen i många västerländska stater skall vändas i en ny uppgång fram på eftermiddagen liksom att vi är på väg ut ur energikrisen är andra. Betydelsen av det samband som finns mellan den oro som följer med ekonomisk svaghet och stor arbetslöshet i många tongivande väststater å ena sidan och deras förmåga att göra positiva internationella insatser å den andra får nämligen inte underskattas.

Moderna kommunikations- och informationsmedel har på ett revolutionerande sätt för alla människor i vårt land gjort det möjligt att följa världshändelserna. Nyhetsnotiser, reportageartiklar och bilder i pressen kompletteras av program i radio och TV, som brutalt för in i våra hem krigets grymhet och vardagens svält och nöd i många fattiga länder. Det är naturligt att människorna tar starkt intryck av detta. Det är också förståeligt att deras engagemang ofta blir starkt känsloladdat. Den stora betydelse massmedia fått gör deras verksamhet särskilt ansvarsfull. Den gör det också angeläget att ensidig, tendentiös information balanseras av väl underbyggd faktainformation.

Än mera viktigt är emellertid att officiella svenska ställningstaganden och uttalanden i utrikespolitiska frågor bygger på vederhäftiga uppgifter och sakkunnigt utförda analyser av dem. Det är en grundläggande förutsättning för att våra ståndpunkter i längden skall respekteras. Detta gäller kanske i särskilt hög grad den svenska alliansfria politikens anscende. Det är f. ö. inte bara ett primärt svenskt intresse att denna huvudlinje i den svenska utrikespolitiken – varom alla demokratiska partier i riksdagen är ense – respekteras i både väst och öst, av såväl stormakter som småstater.

Det är önskvärt och angeläget att sådana analyser av faktaunderlaget också redovisas som bakgrund till olika utrikespolitiska ståndpunktstaganden och uttalanden. Endast därigenom kan omvärlden bedöma graden av objektivitet och därmed styrkan och kraften i vad som sägs. Endast därigenom kan man undgå intrycket av subjektivt och känslomässigt tyckande. På det sättet undviker man också i görligaste mån att skada det egna landets relationer till andra stater, med vilka vi normalt upprätthåller vänskapliga förbindelser.

Den svenska allmänheten har verkligen anledning och rätt att kräva att sakkunniga lägesanalyser och vederhäftiga bedömningar av dessa skall ligga till grund för utrikespolitiska ställningstaganden och uttalanden. Men det får inte vara nog med detta. Den svenska allmänheten – upplyst, kunnig och klok – har också rätt att få ta del av de motiv som föranleder den ena eller den andra svenska utrikespolitiska aktionen. Det borde f. ö. också ligga i den svenska regeringens eget intresse att medverka till denna form av kunskapspridning. Det är nämligen enligt min mening bättre att vår utrikespolitik mera är förankrad i svenska folkets förnuft än i dess känslor.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Utrikesdeklarationen innehåller ett längre avsnitt om konferensen för säkerhet och samarbete i Europa, ESK. Denna långt utdragna konferens mellan alla Europas regeringar och USA och Canada har blivit något av en senkommen fredskonferens efter det andra världskriget. De resultat som hittills uppnåtts inom ESK värderas positivt av den svenska regeringen, och i dagens deklaration sägs dessutom att "de europeiska länderna tid efter annan bör samlas till nya möten" av detta slag.

Vid sidan av regeringskonferensen i Helsingfors och Genève har det på senare år hållits två interparlamentariska konferenser kring säkerheten och samarbetet i Europa. Dessa konferenser spelar en viss roll för opinionsbildningen och ingår i det allmänna mönstret av ökat europeiskt samarbete. Det kan därför vara av ett visst intresse att här helt kort rapportera om de parlamentarikerkontakter som pågår vid sidan av regeringsförhandlingarna.

Den första interparlamentariska säkerhetskonferensen hölls i Helsingfors i januari 1973. Det var faktiskt första gången efter kriget som parlamentariker från så gott som alla europeiska länder träffades för att diskutera gemensamma problem.

Konferensen arbetade i kommittéer motsvarande de s. k. korgarna vid ESK i Genève. Inom loppet av en vecka nådde man samförstånd kring ett slutdokument som i sina huvuddrag och i många detaljer överensstämde med rekommendationerna från diplomatkonferensen i Helsingfors daterad fyra månader senare.

De positiva erfarenheterna från Helsingfors stimulerade till en ny konferens som hölls i Belgrad under första veckan av februari i år. Där arbetade man på samma sätt som i Helsingfors, och också denna parlamentarikerkonferens präglades av en stark ambition från nästan samtliga delegationers sida att uppnå s. k. konsensus.

Belgradkonferensen gick mer in på detaljproblem och då främst sådana där *regeringsförhandlingarna* i Genève mött svårigheter. 25-talet delegationer med omkring 200 parlamentariker assisterades av diplomatisk personal som till en del var hämtad från ESK. Också Belgradkonferensens slutdokument kan värderas positivt. Det ger vissa fingervinsingar om vad som kan vara möjligt att uppnå i Genève.

Man kan peka på den starka sammankopplingen av de tio principerna i säkerhetsavsnittet. Positivt var också att öst i Belgrad inte insisterade på skyddsklausuler om självbestämmanderätt och icke-inblandning i in-ternerna angelägenheter eller hänvisningar till s. k. "mutually acceptable conditions" när det gällde exempelvis informationsfriheten.

När man värderar en interparlamentarisk text av det här slaget måste man naturligtvis hålla i minnet att deltagarna är väl medvetna om att det inte är några bindande mellanstatliga åtaganden som görs. Men som en opinionsyttring och som ett inslag i de allmänna avspänningssträvandena kan den spela en viss roll.

En av de frågor som behandlades i Belgrad var kärnvapenfria zoner.

Nr 40

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
19 mars 1975

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

I ett memorandum som Sovjets interparlamentariska grupp cirkulerade före Belgradkonferensen sades det bl. a.:

”Skapandet av en kärnvapenfri zon i norra Europa och avskiljandet av de berörda staternas territorier från kapprustningen skulle också gynna den militära avspänningen och konsolidera freden i Europa. Kärnvapenmakterna kunde bli garanter av en kärnvapenfri zon i denna del av Europa.”

I ett inlägg i generaldebatten i Belgrad begärde den svenska delegationen i detta avsnitt ett förtydligande från den sovjetiska.

Vi pekade på att ”norra Europa” geografiskt omfattar dels de fyra nordiska länderna, dels den nordvästra delen av Sovjetunionen. De nordiska länderna har anslutit sig till icke-spridningsfördraget och är i praktiken redan ett kärnvapenfritt område. Däremot vore det naturligtvis av värde om också den nordvästra delen av Sovjet kunde bli kärnvapenfritt område.

Angående garantierna underströks att det bara kunde bli tal om s. k. negativa garantier, dvs. att kärnvapenmakterna förbinder sig att inte använda kärnvapen i området. Det skulle göra medeldistansraketer och taktiska kärnvapen i närheten av det nordiska området överflödiga, och de borde följaktligen avlägsnas.

Logiken kräver dock att hela denna fråga diskuteras i ett större europeiskt sammanhang.

Det svenska inlägget i Belgrad anslöt sig alltså till tidigare svenska uttalanden och avsnittet om garantier var nästan ord för ord vad statssekreterare Anders Thunborg nyligen skrivit i en finländsk tidskrift:

Den sovjetiska delegationen i Belgrad avstod från att i debatten kommentera sitt eget skriftliga förslag.

Det svenska inlägget har däremot enligt UD:s pressöversikt kommenterats i en finsk tidning, Tiedonantaja, där det blivit ett av ”reaktionära kretsar” framfört ”ensidigt avrustningskrav på Sovjet”. Dessa tidningskrivrierer har sedan resulterat i en viss diplomatisk aktivitet i Stockholm och Genève.

Herr talman! Den här lilla incidenten i den allmänna internationella avspänningsdebatten kan illustrera att en skrattretande förvrängning av en överspänd finsk journalist rimligen borde negligeras av ansvarstygda diplomater med sinne för källkritik.

Överläggningen var härmed slutad.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 7 Herr andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle inrikesutskottets betänkanden nr 3 och 2 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 8 Anmäldes och bordlades

Propositioner

Nr 18 med förslag till steriliseringslag, m. m.

Nr 48 med förslag till ändrade regler för beskattning av samfälligheter, m. m.

Nr 69 med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

§ 9 Anmäldes och bordlades

Justitieutskottets betänkande

Nr 6 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller domstolsväsendet m. m. jämte motioner

§ 10 Anmäldes och bordlades

Motion

Nr 1884 av herr *Blomkvist m. fl.*

med anledning av propositionen 1975:40 om kommunal konsumentpolitisk verksamhet m. m.

§ 11 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 19 mars

Nr 44 av herr *Henrikson (s)* till herr statsrådet Lidbom om ändrad lagstiftning rörande hyra av lokal:

Sedan många år har statsmakterna på olika sätt sökt påverka utvecklingen på hyresområdet i syfte att skydda mot omotiverat höga hyror. Numera har man övergått till en lagstiftning som förutsätter hyressättning genom förhandlingsöverenskommelser mellan parter på hyresmarknaden. Den s. k. bruksvärdeprövningen ingår därvid som ett viktigt instrument. Av naturliga skäl utgör bostäderna den viktigaste faktorn på hyresmarknaden.

En annan del av hyresmarknaden utgörs av lokaler, ofta förhyrda för affärs- eller hantverksändamål. I princip gäller samma regler för dessa som för bostäder, alltså hyressättning efter förhandlingar. Däremot förekommer ingen bruksvärdeprövning, och besittningsskyddet är svagare, s. k. indirekt besittningsskydd. Det måste av olika skäl anses otillfredsställande med nuvarande ordning för lokalhyresgäster. Några punkter skall upptas i det följande.

Vad först gäller uppsägningstiden i hyreskontrakten är den oftast satt

Nr 40

Onsdagen den
19 mars 1975

*Anmälan av
interpellation*

Onsdagen den
19 mars 1975

*Anmälan av
interpellation*

till sex månader. Denna tid måste numera anses vara alltför kort. Genom ny lagstiftning har de anställda tillförsäkrats väsentligt förlängd uppsägningstid. Eftersom detta medfört ökat ansvarstagande också för den rörelseidkare som förhyr arbetslokal bör uppsägningstiden i hyresavtal anpassas till den nya situationen. Uppsägningstiden bör förlängas till minst tolv månader. Därtill bör någon form av varsel skyldighet övervägas. Genom ändringar av ifrågasatt slag tillförsäkras lokalhyresgäst ett i förhållande till nu bättre besittningsskydd. Indirekt skulle också de anställdas situation förbättras.

I förekommande lokalhyreskontrakt förekommer bestämmelser om indexreglering av hyrorna. Tidigare fanns motsvarande regler i vissa hyreskontrakt för bostäder. Numera har lagregler införts som förbjuder sådana bestämmelser i fråga om bostäder. Enligt mitt förmenande finns inga sakliga motiv för indexreglering av hyror för lokaler. Frågan om införande av förbud bör därför övervägas också på detta område.

Vad så gäller hyressättningen för lokaler finns det f. n. inga regler som skyddar mot omotiverade hyreshöjningar. Det har förutsatts att hyressättning skall ske med beaktande av bakomliggande kostnader för uthyraren och en fungerande marknadssituation. Det har emellertid visat sig att nuvarande ordning ger möjlighet till oskäligen hyreskrav, som den enskilde lokalhyresgästen har svårt att värja sig emot.

Jag har nyligen tagit del av ett uppsägningsfall där vederbörande fastighetsägare förelagt lokalhyresgästen nytt hyreskontrakt, innebärande en förhöjning av den årliga grundhyran från 25 700 kr. till 50 000 kr. Därefter skall en årlig hyreshöjning ske med 5 000 kr. per år upp till 60 000 kr. Hyreskravet innehåller därutöver att indexuppräknings skall ske med 75 % av utgående konsumentprisindex. Värmetillägg skall erläggas därutöver.

För att förebygga att fall som det här i korthet redovisade uppstår vid avveckling av hyresregleringen för lokaler finns det en bestämmelse om att hyresnämnd skall ges möjlighet att slå ut avtalade hyreshöjningar över en fyraårsperiod. För tid därefter finns inga särskilda bestämmelser. Det förefaller som om den under övergångsperioden tillämpade ordningen i de flesta fall har fungerat tillfredsställande.

Det synes emellertid nu finnas anledning att överväga någon form av skydd för lokalhyresgäster vilken förhindrar oskäligen hyreshöjningar. En lösning som därvid bör prövas är införande av bruksvärdeprövning, så som nu gäller i fråga om bostäder. Möjligt är att andra lösningar kan övervägas. Under alla omständigheter måste rimliga förhållanden garanteras också på denna del av hyresmarknaden.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet Lidbom få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet beredd att skyndsamt framlägga förslag innebärande en lägsta uppsägningstid i hyresavtal för lokal om tolv månader, kompletterade med regler om varselplikt?

2. Vill statsrådet medverka till införande av förbud mot indexklausul

i hyresavtal för lokal?

3. Vill statsrådet överväga införande av bruksvärdeprövning av lokalhyror eller annan jämförbar lösning i syfte att förhindra oskäliga hyreshöjningar?

Nr 40

Onsdagen den
19 mars 1975

*Meddelande om
fråga*

§ 12 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 19 mars

Nr 127 av herr *Söderström* (m) till herr finansministern om anskaffningen av datorutrustning för den allmänna försäkringen:

ADB-kapaciteten inom den allmänna försäkringen har byggts upp under åren 1971–1975, och numera är landets försäkringskassor anslutna till en central datoranläggning i Sundsvall. Där finns två stycken datorer, Honeywell 6060.

I mars 1975 hade dessa datorer ersatts av två stycken Honeywell 6080 till en kostnad av 4 547 385 kr., vartill kommer kostnad för periferiutrustning med 3 913 184 kr. Till bägge beloppen skall läggas mervärdesskatt. Enligt gällande bestämmelser har statskontoret bemyndigande att lägga ut beställningar för maximalt 300 000 kr.

1. Hade regeringen lämnat bemyndigande till detta köp?
2. Planeras inköp av ytterligare datorutrustning till Sundsvallsanläggningen under innevarande år?
3. Borde inte en anskaffning av denna storleksordning finnas angiven i propositionen I bil. 9 IX 5 Statens datamaskinfond: Anskaffning av datamaskiner?

§ 13 Kammaren åtskildes kl. 17.52.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert